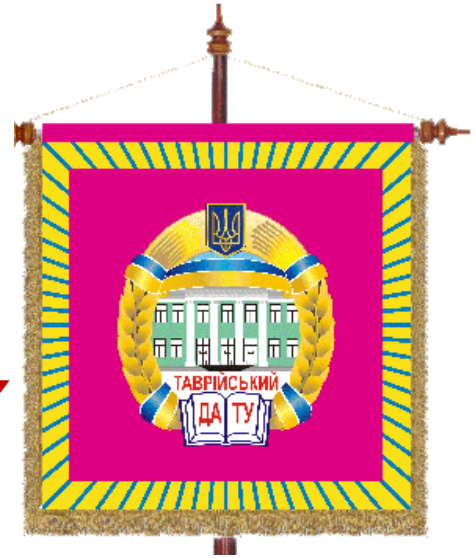

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

85
РОКІВ
ТДАТУ

ЗБІРНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ
«УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО
ПРОЦЕСУ В ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ»

Мелітополь, 2017

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**ДО 85 РІЧЧЯ ТДАТУ
ЗБІРНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ
«УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В
ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ»**

**Мелітополь
2017**

Удосконалення освітньо-виховного процесу в вищому навчальному закладі. Випуск 20 / Збірник науково-методичних праць/ Таврійський державний агротехнологічний університет – Мелітополь, 2017. – 188 с.

У збірнику наведено матеріали з навчально-методичної і виховної роботи науково-педагогічних працівників університету за підсумками науково-практичної конференції 2016-2017 навчального року.

Редакційна колегія:

Кюрчев В.М., д.т.н., професор, ректор ТДАТУ (головний редактор); Ломейко О.П., к.т.н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи ТДАТУ (заступник головного редактора); Надикто В.Т., д.т.н., професор, проректор з наукової роботи; Кюрчев С.В., к.т.н., професор, декан механіко-технологічного факультету; Назаренко І.П., д.т.н., професор, декан енергетичного факультету, Карман С.В., к.е.н., доцент, декан факультету економіки та бізнесу; Вершков О.О., к.т.н., доцент, декан факультету інженерії та комп'ютерних технологій Іванова І.Є., к.с.-г.н., доцент, декан факультету агротехнологій та екології, Болтянська Н.І., к.т.н., доцент кафедри ТСТТ

Статті опубліковані мовою оригіналу

Адреса редакції: 72312, ТДАТУ пр-т Б. Хмельницького, 18,
м. Мелітополь, Запорізька обл.

e-mail: nmc@tsatu.edu.ua

Науково-методичний центр університету

УДК 378 (477)

Кюрчев В.М., ректор ТДАТУ, д.т.н., професор
Ломейко О.П., проректор з НПР, к.т.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет

СИСТЕМА ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ СЕРЕД ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ТДАТУ

Анотація. В статті наведені результати аналізу та апробації існуючих програм антиплагіату для перевірки курсових і дипломних робіт (проектів) та шляхи впровадження ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату серед здобувачів вищої освіти в ТДАТУ.

Ключові слова. Плагіат, академічний плагіат, антиплагіат, компіляція, здобувач вищої освіти, автор, курсова робота, дипломна робота, проект, цитата, оригінальність тексту.

Постановка проблеми. Відповідно до ч. 6 ст. 69 ЗУ «Про вищу освіту» вищі навчальні заклади повинні здійснювати заходи із запобігання академічному плагіату – оприлюдненню (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворенню опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання.

Тому відповідно до вимог Законів України «Про вищу освіту» і «Про авторське право і суміжні права», Концепції та плану розвитку ТДАТУ на 2016-2021 роки, а також Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у ТДАТУ необхідно розробити та впровадити ефективну систему запобігання академічного плагіату в курсових та дипломних роботах (проектах) здобувачів вищої освіти усіх форм навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для подальших досліджень в статті треба розуміти різницю різних термінів і понять, які використовуються при перевірках робіт на плагіат.

Плагіат (юридичний термін) – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору (ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» №3792-12 від 05.12.2012 р.).

Плагіат академічний – оприлюднення у письмовій або електронній формі (частково або повністю) наукових результатів, отриманих та оприлюд-

нених іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання.

Автор – фізична особа, творчою та інтелектуальною працею якої створено твір.

Твір – термін для позначення результатів наукової або навчально-методичної діяльності конкретної фізичної особи або групи осіб (співавторство) у вигляді інформації, що представлена на паперовому носії або офіційно оприлюднена в електронному вигляді (у тому числі на офіційному Web-сайті або у мережі Інтернет).

Цитата – порівняно короткий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого (оприлюдненого на офіційному Web-сайті) твору, який використовується, з обов'язковим посиланням на його автора і джерело цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілішими свої твердження або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні (відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» № 3792-12 від 05.12.2012 р.).

Унікальність твору (роботи, матеріалу) – співвідношення (у відсотках) матеріалу, що не має збігів з іншими публікаціями, до загального об'єму матеріалу.

Розрізняють наступні види плагіату:

– **копіювання та оприлюднення роботи** виконаної іншим автором як своєї;

– **дослівне копіювання фрагментів тексту** чужої роботи у свою без належного оформлення цитування;

– **парафраза** – переказ своїми словами тексту іншого автора, суть якого полягає в заміні слів та знаків;

– **компіляція** – процес написання твору, наукової праці на підставі чужих матеріалів без самостійного поглибленого дослідження (вивчення) проблеми та опрацювання джерел без внесення правок, з посиланням на авторів та «маскуванням» шляхом написання перехідних речень між скопійованими частинами тексту.

Формулювання цілей статті. На сьогодні в Україні використовуються різні сайти та програми для перевірки робіт здобувачів вищої освіти на плагіат, як платні так і безкоштовні. З метою визначення найбільш ефективної існуючої системи пошуку на плагіат необхідно проаналізувати 7 найпоширеніших систем:

- www.antiplagiat.ru
- www.content-watch.ru

- www.text.ru
- www.Unplag.com
- Etxt Антиплагиат
- AdvegoPlagiats
- Shingles Expert

Виклад основного матеріалу досліджень.

Аналіз ефективності існуючих систем анти плагіату.

Перед початком тестування сервісів необхідно було визначити які системи не задовольняють базовим вимогам. Для цього складемо таблицю порівнянь за функціями (таблиця 1).

Таблиця 1

Функції систем антиплагіату							
Критерії	www. antiplagiat.ru	www. content- watch.ru	www. text.ru	www. Unplag.com	Еtxt Антипла- гиат	Advego Plagiats	Shingles Expert
Пошук в Інтернеті	+	+	+	+	+	+	-
Перевірка тексту	+	+	+	+	+	+	+
Перевірка сайтів на плагіат	-	+	+	-	+	-	-
Перевірка рисунків	-	-	-	-	+	-	-
SEO аналіз	-	-	+	-	+	-	-
Підтримка форматів	pdf, txt, html, htm, docx, doc, rtf, odt, odf	Вставка тексту	Вставка тексту	.doc, .docx, .rtf, .txt, .odt, .html, pdf.	.doc, .docx, .rtf, .txt, .odt.	.txt	.txt
Формування звіту	+	+	+	+	+	+	-
Вартість	Безкоштовна*	Безкоштовна*	Безкоштовна*	Безкоштовна*	Безкоштовна*	Безкоштовна*	Безкоштовна*
	Платна	Платна	Платна	Платна			

Безкоштовна* - обмежені можливості

Враховуючи значний обсяг курсових і дипломних робіт (проектів) в університеті, одним з найбільш важливим критерієм для перевірки тексту є можливість швидкого завантаження документів. Виходячи з цього сервіси: сайти www.content-watch.ru, www.text.ru та програма AdvegoPlagiats неприй-

нянні, у зв'язку з довгою підготовкою документів до перевірки тексту. Для перевірки в системі Shingles Expert необхідно використовувати одночасно лише 2 документи, тому вважаємо використання цієї системи не ефективне.

Тепер для решти 3 систем було проведено перевірку ефективності їх роботи та виявлення плагіату. Для цього нами було взято 2 види документів стаття і реферат.

1) Для початку перевірено документи без будь-яких змін в тексті та зводимо показники в таблицю ефективності (таблиця 2). Як критерій будемо використовувати відсоток оригінальності тексту.

Таблиця 2

	Реферат	Стаття
www.antiplagiat.ru	0,05%	0,05%
www.Unplag.com	0%	0%
Etxt Антиплагиат	0%	1%

2) Далі змінюємо літери, які схожі на літери з інших мов, та після перевірки маємо такі результати (таблиця 3).

Таблиця 3

	Реферат	Стаття
www.antiplagiat.ru	0,05%	0,05%
www.Unplag.com	0%	0%
Etxt Антиплагиат	0%	1%

3) Змінимо закінчення слів з однини робимо множинне або поміняємо слова місцями і знову проводимо аналіз отриманих показників (таблиця 4).

Таблиця 4

	Реферат	Стаття
www.antiplagiat.ru	4.69%	3,3%
www.Unplag.com	5,20%	4,60%
Etxt Антиплагиат	1%	1%

4) Скористаємося спеціальним сайтом обробки текстів для визначення показників різних систем антиплагіату.

Зазначимо що, наприклад, необхідно не менше 20% оригінальності та перевіримо роботи (таблиця 5).

Таблиця 5

	Реферат	Стаття
www.antiplagiat.ru	97.94%	86.94%
www.Unplag.com	4%	7%
Etxt Антиплагиат	3%	2%

Як бачимо, на цьому етапі сайт www.antiplagiat.ru виявився не здатним виявити плагіат.

5) Підвищимо потрібний показник оригінальності тексту до 70% і перевіряємо 2 найефективніші системи (таблиця 6)

Таблиця 6

	Реферат	Стаття
www.Unplag.com	100%	97%
Etxt Антиплагиат	87%	90%

Як бачимо, що обидві системи практично не визначили плагіат.

6) В Etxt Антиплагиат є додаткова функція перевірки на рерайт, і за допомогою цієї перевірки оригінальність обох документів впала до 0%.

Висновок: система Etxt Антиплагиат задовольняє поставленої задачі і рекомендується для впровадження в ТДАТУ, як одна з найбільш ефективних та є безкоштовною.

Впровадження системи запобігання та виявлення академічного плагіату серед здобувачів вищої освіти в ТДАТУ.

Для впровадження даної програми вченою радою від 27.06.2017р. було затверджено Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату серед здобувачів вищої освіти в Таврійському державному агротехнологічному університеті.

З метою недопущення фактів академічного плагіату в курсових і дипломних роботах (проектах), що виконуються в ТДАТУ необхідно чітко дотримуватись алгоритму взаємодії авторів, що подають курсові і дипломні роботи (проекти) з Науково-методичним центром університету (наказом ректора ТДАТУ призначено відповідального адміністратора системи «Etxt Антиплагиат»).

Усі курсові і дипломні роботи (проекти) виконуються здобувачами вищої освіти самостійно під керівництвом керівника. Оформлення курсової або дипломної роботи (проекту) повинно відповідати вимогам щодо їх написання згідно з методичними вказівками, розробленими в ТДАТУ.

Написана курсова або дипломна робота (проект) подається для попередньої перевірки керівнику.

Здобувач вищої освіти не пізніше ніж за 10 днів до захисту надає заяву за встановленою формою та електронну версію курсової або дипломної роботи (проекту) до Науково-методичного центру для перевірки на плагіат відповідно до наступних вимог:

1. Усі розділи роботи повинні знаходитися в одному файлі
2. Робота повинна бути збережена в форматі .doc (Word 1997-2003)

3. Файл повинен мати назву за таким шаблоном:

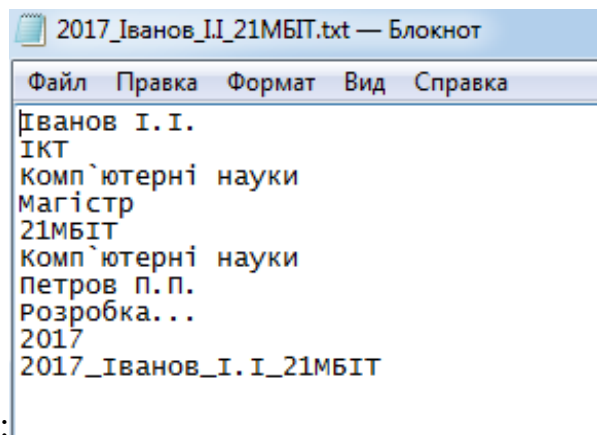
- рік;
- прізвище та ініціали здобувача вищої освіти;
- номер групи.

Приклад: 2017_Іванов_І.І._21_МБІТ

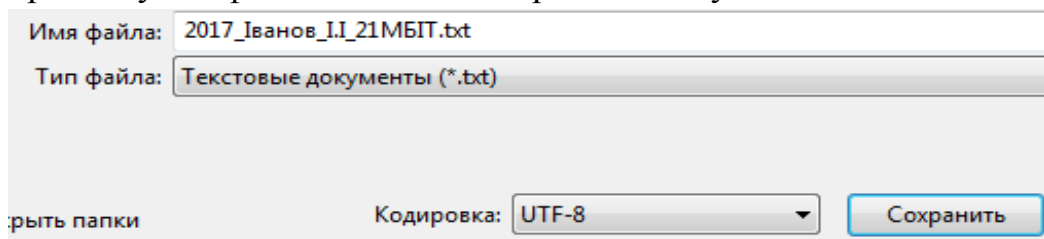
4. Разом з роботою повинен бути наданий .txt файл, заповнений за наступним шаблоном:

1. Прізвище, ім'я та по-батькові здобувача вищої освіти;
2. Факультет
3. Спеціальність
4. Освітній ступень (бакалавр, магістр)
5. Група
6. Кафедра
7. Керівник
8. Тема курсової або дипломної роботи
9. Дата захисту
10. Файл, який містить курсову або дипломну роботу

Приклад

При чому .txt файл необхідно зберегти в кодуванні utf-8.

Ім'я файлу повинно відповідати імені файлу, який містить курсову або дипломну роботу.

Имя	Дата изменения	Тип
2017_Іванов_І.І_21_МБІТ.doc	10.06.2017 15:35	Документ Microsoft Word 97–2003
2017_Іванов_І.І_21_МБІТ.txt	10.06.2017 15:35	Текстовый документ

Заявою автор підтверджує факт відсутності у дипломній роботі (проекті) запозичень з оприлюднених джерел без відповідного оформлення цитувань і посилань, а також засвідчує ідентичність курсової і дипломної роботи (проекту) на паперовому та електронному носії. У разі відмови надання заяви, автор дипломної роботи (проекту) не допускається до захисту. Факт передачі електронних версій курсових і дипломних робіт (проектів) відповідальному адміністратору для перевірки на плагіат у системі «Etxt Антиплагіат» засвідчується підписом здобувача вищої освіти у відповідному журналі.

Відповідальний адміністратор здійснює перевірку курсових і дипломних робіт (проектів) на плагіат за допомогою системи «Etxt Антиплагіат», за результатами якої оформляє звіти за встановленою формою та передає їх завідувачу кафедри. У разі позитивного результату перевірки на плагіат, звіт додається до курсової або дипломної роботи (проекту). Якщо перевірка на плагіат виявила значний об'єм запозичень курсова або дипломна робота (проект) направляється на доопрацювання.

Висновки.

1. Рекомендовані показники оригінальності тексту у курсових і дипломних роботах (проектах) здобувачів вищої освіти:

– понад 90% – висока оригінальність тексту курсової або дипломної роботи (проекту);

– понад 80% – текст курсової або дипломної роботи (проекту) є оригінальним (несуттєвий об'єм запозичень);

– від 60 до 80% – оригінальність тексту задовільна (незначний об'єм запозичень), проте слід переконатися у наявності і правильному оформленні цитувань та посилань на використані джерела;

– від 40 до 60% – курсова або дипломна робота (проект) приймається до розгляду після доопрацювання автором, наявності і правильного оформлення цитувань та посилань на використані джерела, оскільки має значний об'єм запозичень;

– менше 40% – курсова або дипломна робота (проект) до розгляду не приймається і не може бути рекомендована до захисту, оскільки має суттєву кількість запозичень, що трактуються як плагіат.

2. Факт академічного плагіату (копіювання) у роботах здобувачів вищої освіти остаточно встановлюється комісією, створеною розпорядженням декана факультету.

3. Автори курсових та дипломних робіт (проектів) несуть відповідальність за подання курсової або дипломної роботи (проекту) для перевірки системою «Etxt Антиплагіат», у порядку визначеному цим Положенням.

4. Керівники несуть відповідальність за:

– попередню перевірку курсових і дипломних робіт (проектів) здобувачів вищої освіти перед поданням до Науково-методичного центру університету для перевірки системою «Etxt Антиплагіат»;

– контроль над доопрацюванням курсової або дипломної роботи (проекту) після негативного результату звіту щодо перевірки системою «Etxt Антиплагіат» (оригінальність тексту від 40 до 60%) та повторного подання для перевірки на наявність академічного плагіату.

Бібліографічний список:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (стаття 16. Система забезпечення якості вищої освіти),

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» №3792-12 від 05.12.2012 р.

3. Цивільний Кодекс України №435-IV від 16.01.2003 р.

4. Статут Таврійського державного агротехнологічного університету.

5. Положення про організацію освітнього процесу в ТДАТУ.

6. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

7. Положення «Про систему запобігання та виявлення академічного плагіату серед здобувачів вищої освіти в Уманському національному університеті садівництва», 2016р.

8. Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті, 2016р.

Kiurchev V., TSATU rector, Dr. of Tech. Sc., professor, Lomeiko O., TSATU pro-rector on Science and Pedagogy, Cand.of Tech. Sc., associate professor

The system prevention and exposure of academic plagiarism is among bread-winners of higher education in TSATU

Summary. In the article the brought results over of analysis and approbation of the existent programs of antiplagiarism for verification of term and diploma papers (projects) and ways of introduction of the effective system of prevention and exposure of academic plagiarism among the bread-winners of higher education in TSATU.

Key words: plagiarism, academic plagiarism, antiplagiarism, compiling, bread-winner of higher education, author, term paper, diploma work, project, quotation, originality of text

УДК 330.142

Бакіна Т.В., к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. У статті теоретично обґрунтовані умови, що підвищують ефективність процесу творчого мислення студента.

Ключові слова: творчість, мислення, студент, ефективність, освітній процес.

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні умови розвитку суспільства і об'єктивна потреба вдосконалення системи освіти висувують на перший план проблему формування творчого мислення студентів.

Потреба суспільства у фахівцях з високим рівнем творчого мислення не може бути реалізована на даному етапі зважаючи на недостатню розробленість даної проблеми в науці і невідповідність педагогів до організації процесу формування творчого мислення. Таким чином, назріла об'єктивна необхідність обґрунтування формування творчого мислення студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В даний час проблема формування творчих якостей особистості, творчого мислення опинилася в центрі життєво важливих вимог суспільства, що дає деяким ученим право говорити про неї як про проблему століття. Сьогодні спостерігається значний інтерес до даного феномена, відбувається звернення до філософських, психологічних, педагогічних аспектів творчого мислення. Дослідники дають наступні визначення поняття «творчість».

З таблиці 1 видно, що поняття «творчість» учені визначають з позицій філософського і психолого-педагогічного підходів. У філософії творчість розглядається як «діяльність особи, що полягає в отриманні нового, оригінального» [1 с.112].

З психолого-педагогічної точки зору творчість направлена не тільки на отримання об'єктивно нового, такого, що не існує в світі, але і на саму людину, на самовдосконалення, на розвиток в людині всіх сутнісних сил і здібностей [2 с.88]. З цим слід погодитися, тому що в процесі творчої діяльності чоловік неминує росте, саморозвивається, всякий раз підноситься до рівня складності, трудності тих проблем, які стають об'єктом його діяльності. Разом з тим конкретні умови формування та розвитку творчості та творчого

мислення залишаються недостатньо дослідженими.

Таблиця 1

Визначення творчості в науковій літературі

Автор	Визначення поняття
Н. А. Бердяєв	Приріст, збільшення, створення нового, такого, чого не було в світі, воно припускає елемент свободи, дару і миру. Творчість - мета і сенс життя людини.
В. Н. Дружинін	Спонтанний прояв людської суті.
І. І. Калошина	Спрямованість на рішення задач, для яких немає способу рішення і знань, необхідних для його розробки.
Д. Б. Богоявленська	Вихід за межі вже наявних знань, ситуативно-нестимульована активність.
Я. А. Пономарьов	Найважливіший механізм розвитку особи і необхідна умова для її самореалізації.

Формулювання цілей статті. Теоретично обґрунтувати умови, що дозволять підвищити ефективність процесу творчого мислення на практиці.

Виклад основного матеріалу досліджень. Освітній процес у вузі до теперішнього часу здійснюється в основному за допомогою лекцій і доповнюючих їх семінарських занять, не розрахованих на цілеспрямоване формування творчого мислення студента (вироблення умінь виявляти суперечність, аналізувати проблему, висувати і перевіряти гіпотези, вести цілеспрямований пошук, використовувати для вирішення завдань нестандартні способи і прийоми і т. інш.)

Формування та розвиток творчого мислення студента забезпечується в першу чергу створенням дидактичних умов в освітньому процесі. До дидактичних ми віднесли ті умови, які свідомо створюються в педагогічному процесі і які забезпечують найбільш ефективно формування творчого мислення. Для дидактичних умов характерним є: 1) вони залежать від здатності педагога і студента тримати мету, яка повинна бути досягнута; 2) на певних етапах дидактичні умови можуть виступати як результат, досягнутий в процесі їх реалізації.

Виділяють три дидактичні умови формування творчого мислення:

- спрямованість освітнього процесу на розвиток позитивної мотивації з урахуванням творчого контексту учбової діяльності, що забезпечує суб'єктність студента у формуванні творчого мислення;

- пріоритетність принципу додатковості, що забезпечує створення системи культуротворчих ситуацій, направлених на придбання студентом особистого творчого досвіду їх рішення;

- ініціація рефлексії, що дає можливість студентові виявляти актуальний сенс творчої діяльності, усвідомлено застосовувати евристичні прийоми для вирішення проблем.

Реалізація першої дидактичної умови припускає активну участь і особисту зацікавленість в даному процесі, як студента, так і викладача. Активізація пізнавального інтересу забезпечується з урахуванням і в контексті досвіду пізнавальної діяльності, кругозору, внутрішніх мотивів і прагнень, що є у студента.

При реалізації першої дидактичної умови використовуються наступні прийоми і методи, що активізують пізнавальний інтерес:

1. Додання особистого сенсу завданням. Це забезпечується за допомогою зв'язку проблем, що пропонуються, з областю професійних інтересів студента і з його життєвим досвідом;

2. Незвичайні і цікаві форми завдань: постав якомога більше цікавих питань по темі; напиши нарис, трактат, інтерв'ю, склади кросворд, гру, вікторину; розроби навчальний посібник (завдання, збірки завдань, алгоритми вирішення завдань, пам'ятки, тести).

3. Представлення завдання текстовим і нетекстовим способами. При цьому враховуються особливості сприйняття студентами різного роду ілюстрацій, таблиць, схем, графіків і тому подібне [2, с. 54].

В якості другої умови формування творчого мислення виділяють пріоритетність принципу додатковості, що забезпечує створення системи культуротворчих ситуацій, направлених на придбання студентом особистого творчого досвіду їх рішення.

Згідно принципу додатковості, творче мислення завжди включає діалектичну суперечність логічного і інтуїтивного, понятійного і образного, продуктивного і репродуктивного. Реалізація даного принципу полягала в цілісному вивченні на заняттях явищ і фактів, що передбачає синхронно взаємозв'язане осмислення їх рационально-логічного і емоційно-образного змісту. На заняттях викладач може використовувати наступні прийоми: персоніфікація відкриттів, законів, правил і їх оцінка з боку окремих відомих осіб; історичність відкриттів і винаходів; розгляд досягнень з позицій гуманності; аналіз близьких і довгострокових перспектив їх розвитку [2, с. 97].

Під культуротворчою ситуацією ми розуміємо умови, які безпосередньо сприймаються студентом, спонукають його до вільної творчості і істотно впливають на процес його професійно-особистого становлення. Відмінними рисами цих ситуацій є: незавершеність, відкритість рішення; заохочення безлічі питань; стимулювання відповідальності і незалежності; акцентування на

самостійності; забезпечення атмосфери дозволеності (свобода виразу негативних відчуттів і переживань); надання можливості діяти з думками і предметами; виховання у студентів уваги до властивостей навколишнього середовища.

При розробці культуротворчих ситуацій, націлених на формування творчого мислення, повинні включатися знання про характер протікання творчого мислення. Частина занять може бути направлена на уточнення, розширення уявлень студентів про творче мислення, творчу діяльність, її специфічні особливості, про види творчості, про значення творчості для розвитку особистості, про те, які якості особистості розвиває творче мислення.

Різноманітність культуротворчих ситуацій дозволяє активізувати творче мислення всіх студентів, незалежно від рівня сформованості їх творчих умінь. Зміст ситуацій повинен поступово ускладнюватися за рахунок використання більшого об'єму необхідного матеріалу або нестандартності підходу при рішенні.

Культуротворчі ситуації першого рівня направлені на сприйняття творчої діяльності викладача, яка засвоюються студентом за зразком. Студент в таких ситуаціях виступає в ролі виконавця, при цьому виражаючи своє відношення до змісту, до рішення, оцінюючи творчість інших.

Наступний рівень - це ситуації діалектичних диспутів. Вони включають студентів в спільну з викладачем активну творчу діяльність, набуваючи особистого творчого досвіду. Студенти починають висувати гіпотези, перевіряти їх, відбираючи найбільш раціональні для даної ситуації ідеї.

Ситуації діалектичних диспутів дозволяють виявляти групи студентів з протилежними поглядами на питання, що вивчається, явище; дають можливість висловлювати, захищати свою думку; підкреслювали обґрунтованість кожної позиції, їх правильність і недостатність; пропонують об'єднувати позиції для діалектичного вирішення проблеми.

Ситуації «творчості» або парадоксу (третя група ситуацій) дають можливість самостійно проявляти творче мислення, допускаючи відкрите, неостаточне вирішення проблеми, що спонукає студентів до пошуку інших рішень, до розвитку ситуації на новому рівні, до постановки нових цілей [1, с. 81].

При накопиченні досвіду вирішення культуротворчих ситуацій робота викладача полягає в наступному:

1. Стимулювання прагнення студента до самостійного вибору цілей, завдань і засобів їх рішення. Спочатку вивчення нової теми викладач із студентами визначають цілі майбутньої роботи по певному плану. Наприклад:

- визначення предмету своєї мети («Теорія вартості»);
- представлення образу передбачуваного результату своєї діяльності по відношенню до предмету мети (після вивчення теми я (студент) уміти-му вирішувати завдання по теорії вартості, вивчу основні категорії теми);
- вербальне (словесне) формулювання мети (вивчити основні поняття і навчитися вирішувати завдання по теорії вартості);
- передбачення і прогнозування того, як досягатиметься мета (відвідуватиму лекції, практичні заняття, робитиму домашні завдання, вивчатиму теорію);
- наявність засобів для досягнення мети (записи протягом лекцій і практичних занять, підручники, додаткова література).

2. Вирішення завдань «відкритого типу» на заняттях після основних. При виконанні таких завдань оцінюються тільки успіх (оцінкою «відмінно»). Хто не виконав такі завдання, той не отримує відмінної оцінки, але оцінка за виконання обов'язкового завдання при цьому не знижується.

3. Формування творчої установки. Воно досягається за рахунок:

- формування упевненості в силах, віра в здатність вирішити завдання. Требо постійно звертати увагу студентів на складність і в той же час сильність завдань; установка «Я можу» приводить до спроби вирішити задачу;

- опори на позитивні емоції (здивування, радощі, симпатії, переживанні успіху і тому подібне);

- підтримка цікавості. При поясненні будь-який новий матеріал треба закінчувати знаходженням меж цього нового знання і визначенням того, що може лежати за межами пізнаного;

- розвитку інтуїції і уяви студента;

- навчання спеціальним евристичним прийомам вирішення завдань різного типу («Мозковий штурм»; метод «Якби ...»; метод синектики; метод евристичного дослідження; метод конструювання правил; метод аглютинації; метод морфологічного ящика);

- застосування розроблених вправ і техніки для формування творчого мислення;

- орієнтації на питання. Наприклад, при читанні лекції можна попросити студентів придумати питання до теми, на які не міг би відповісти викладач, обов'язково відзначати найцікавіші і незвичайні.

У роботі с студентами може застосовуватися метод проблемного викладання при знайомстві студентів з проблемами науки, станом розробленості і можливими шляхами їх рішення. Такі методи реалізуються через наступні

організаційні форми навчання:

- проблемна лекція, основою якої служить моделювання культуротворчих ситуацій, що дозволяє студентам побачити предметні і соціальні аспекти їх майбутньої професії;

- імітація наукових семінарів і дискусій, що відображає всі основні властивості оригіналу за винятком одного: проблема, що обговорюється, вже була вирішена і її рішення ухвалене в науці;

- лабораторно-практичне заняття проблемного, дослідницького характеру, в основу проведення яких закладена методика організації самостійної роботи студентів на основі поступового нарощення складності і проблемності завдань, що виконуються під керівництвом викладача;

- дослідницькі самостійні роботи у позааудиторний час, організовані на основі того ж принципу, що і лабораторно-практичні заняття проблемного характеру.

В ході виконання завдань і вирішення культуротворчих ситуацій студенти стикаються з необхідністю виділяти компоненти власної діяльності, аналізувати свої дії і дії інших по досягненню кінцевого результату. Ці дії цілеспрямовано здійснюються в процесі реалізації третьої дидактичної умови - ініціація рефлексії, що дає можливість студентові виявляти актуальний сенс творчої діяльності, усвідомлено застосовувати евристичні прийоми для вирішення виявлених проблем. У позиції рефлексії студенти, відновлюють крок за кроком виконану роботу, виступаючи одночасно критиками своєї діяльності, формулюють правила, вперше розуміючи, що піднімаються над своєю практичною діяльністю до отримання хай незначного, але свого, інтелектуального продукту.

Діяльність по рефлексії студента виступає механізмом управління формуванням творчого мислення. На практиці зазвичай застосовується традиційна схема:

1. Ідентифікація інформації: визначення області знань, з якої вибирається завдання, культуротворча ситуація, проблема.

2. Абстракція інформації; складання моделі дії (другорядні чинники відкидаються).

3. Пошук рішення задачі, культуротворчої ситуації (проблеми).

4. Оцінка результату своєї діяльності (чи досягнута поставлена мета, вирішене або не вирішене завдання, чи задовольняє отриманий результат), якщо так, то переходимо до п. 5.

5. Зворотний зв'язок: накопичення додаткової інформації з даної про-

блеми з використанням знань філософії, природознавства, культурології.

6. Перенесення: вважаємо, що завдання успішно вирішене, її рішення можна використовувати для вирішення інших завдань; перенесення уміння, що сформувався, в інші ситуації [5, с. 73].

Першочергової ваги в ініціації рефлексії набуває механізм уяви, уміння оперувати просторовими образами, здатність наочно представляти різні ситуації. Для розвитку уяви використовується метод уявного експерименту, коли людина конструює яку-небудь ідеальну модель, а потім в думках «експериментує» з цими ідеальними об'єктами, ставлячи їх (у думках) в різні ситуації і роблячи відповідні висновки.

Грунтуючись на роботах С. Парнсо, ми виділили сприятливі чинники формування творчої уяви студента.

1. Підтримка жвавості уяви. Всупереч поширеній думці, ніби фантазування - ознака незрілості мислення і доречно лише за межами систематичного учбового процесу, ми вважаємо за потрібне підтримувати прояви фантазії, вільної уяви в учбовій обстановці, вони служать основою для творчого мислення.

2. «Дисциплінування» уяви, фантазії, їх контроль. Створюючи обстановку внутрішньої свободи треба пам'ятати, що після деякого «інкубаційного періоду», «дозрівання ідей» всі міркування критично переглядатимуться і частина їх буде відкинута.

3. Використання метафор і аналогій для творчого пошуку, відшукування нових асоціацій і зв'язків.

Заняття повинно закінчуватися відпрацюванням умінь рефлексій. У рефлексії відбувається осмислення вивченого матеріалу і формулювання особистої думки, відношення до матеріалу, що вивчається. Рефлексія діяльності студентів в наукових, проблемних семінарах, іграх дає найкращий результат в розвитку творчого мислення. Для осмислення вивченого матеріалу, становлення особистої думки використовується наступні види роботи із студентами: проведення дискусії, написання твору, есе, фіксація розглянутого матеріалу у вигляді власних висновків, записів в зошити, складання схем. Таким чином реалізується комунікаційна (обмін думками про нову інформацію), інформаційна (придбання нового знання), мотиваційна (мотивація до подальшого розширення інформаційного поля) і оціночна (співвідношення нової інформації і наявних знань, вироблення власної позиції, оцінка процесу) функції рефлексії.

Висновки. Для реалізації першої дидактичної умови використовуються прийоми і методи які передбачають використання учбового матеріалу, що

привертає увагу студента своєю цікавістю, незвичністю, дозволяє їм побачити в змісті роботи особистий сенс, збудити інтерес до самого процесу навчання, бажання заглибитися в суть явищ або об'єкту, збудити прагнення до формування творчого мислення.

В процесі реалізації другої дидактичної умови отримується досвід вирішення культуротворчих ситуацій, що робить професійне навчання більш ефективним, сприяє становленню змістовних характеристик суб'єкта, на дієвому рівні формує творчі вміння, розвиває професійно-особисті властивості майбутнього фахівця.

В результаті реалізації третьої дидактичної умови у студентів виробляється об'єктивні критерії для самоаналізу і самооцінки себе як суб'єкта творчої діяльності, формується установка на професійний саморозвиток і самовдосконалення.

Бібліографічний список:

1. Бердяев, Н.А. О человеке, его свободе и духовности : избр. тр. / Н.А. Бердяев. – М.: МПСИ: Флинта, 1999. - 310 с.
2. Богоявленская, Д.Б. Психология творческих способностей: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Д.Б. Богоявленская. – М.: Академия, 2002. – 320с.
3. Дружинин, В.Н. Творчество: природа и развитие /В.Н. Дружинин // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2005. – Т. 2, № 3. – с. 91 – 107.
4. Колошина, И.П. Структура и механизмы творческой деятельности (нормативный подход) / И. П. Колошина. – М. : Изд-во Моск. Ун-та, 1993. – 168 с.
5. Пономарев, Я. А. Психология творения / Я. А. Пономарев. – М.: Моск. Психол.-соц. Ин-т, 1999. – 480 с.
6. Стернберг, Инвестиционная технология креативности / Р. Стернберг, Е. Григоренко // Психолог. журн.- 1998. №2 – с. 144- 160.

Bakina T.V. Creating effective formation and development conditions of student creative thinking in the educational process.

Summary. The article substantiated conditions theoretically that increase the efficiency of student creative thinking.

Key words: creativity, thinking, student efficiency educational process.

УДК 330.142

**Білостоцька І.В., завідувач економічного відділення,
викладач економічних дисциплін
ВСП «Оріхівський коледж ТДАТУ»**

МОТИВАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА КОЛЕДЖУ

Анотація. У статті розглянуто поняття мотивації педагогічної діяльності викладача коледжу як найважливішого її компонента; основні мотиви, що стимулюють та сприяють підвищенню якості професійної діяльності.

Ключові слова: професійна діяльність, професійна майстерність, мотивація, мотиви, мотиваційний компонент, потреби, компетентність.

Постановка проблеми. Шлях до ефективної організації навчального процесу, процесу підвищення професійної компетентності викладача лежить через розуміння мотивів його діяльності. Тільки розуміючи, що рухає людиною, що стимулює її, які мотиви лежать в основі його дій, можна розробити ефективну систему впливу на процес формування та зростання професійної компетентності викладача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему формування мотиваційного компонента викладачів ВНЗ I-II рівнів акредитації в системі вищої освіти досліджували Л.І. Даниленко, І.І. Драч, В.П. Когород, Н.Г. Протасова, В.П. Стельмашенко, а також потреби, мотиви та економічні інтереси педагогічних працівників вивчали Д. Макклелланд, А. Н.А. Сакада, В.А. Ядовий.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є розкриття суті мотиваційного компонента педагогічної діяльності викладача коледжу як ключового у формуванні та досягненні цілей навчального процесу згідно сучасних вимог.

Виклад основного матеріалу досліджень. Основним напрямом діяльності вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації є пошук, навчання і виховання студентів, здатних самостійно вирішувати і ухвалювати рішення в динамічних нестандартних умовах змін і розвитку. Якість освіти сьогодні слід розглядати як постійну орієнтацію на задоволення замовника освітніми

результатами. І саме викладач виступає тією ланкою, яка забезпечує формування цих освітніх результатів у майбутніх фахівців.

В умовах швидкого зростання інноваційних процесів, проникнення нововведень у практику вищих навчальних закладів все гострішою стає необхідність у компетентних викладачах, здатних на впровадження інноваційних процесів, на самостійну творчість, вдосконалення професійної майстерності. Одним з найважливіших компонентів діяльності викладача, безсумнівно, є її мотивація. Удосконалення педагогічної діяльності неможливо забезпечити без підвищення мотивації до праці, особистої зацікавленості в її результатах педагога, тому що лише зацікавлена людина може в повній мірі реалізувати свій творчий потенціал.

Як відомо, мотиви діяльності, що є її рушійними силами, визначаються сукупністю актуальних потреб, які для кожної людини є індивідуальними. Згідно з загальновизнаною теорією потреб А. Маслоу, важливе значення у житті кожної людини мають соціальні потреби, потреба у визнанні та потреба у самореалізації. Саме ці потреби лежать в основі формування мотиваційного компонента педагогічної діяльності викладача.

З позиції діяльнісного підходу психологічна структура педагогічної діяльності сучасного викладача включає в себе наступні елементи: мотивацію, навчальні цілі і завдання, навчальні дії (вміння).

Мотиваційний компонент готовності людини до викладацької діяльності, що забезпечує професійну спрямованість, є базовим. Він складається із системи мотивів, особистих бачень та цілей, що визначають професійну діяльність викладача. Не викликає сумніву важливість врахування мотивації у дослідженні отриманих кінцевих результатів від педагогічної діяльності, адже успішність будь-якої, у тому числі й викладацької діяльності безпосередньо залежить від характеру мотивації. Мотив — це спонукання людини до активності, пов'язане з намаганням задовольнити певні потреби. Внаслідок усвідомлення і переживання потреб у людини виникають певні спонукання до дій, внаслідок яких ці потреби задовольняються. При цьому свідомі дії завжди спрямовані на досягнення певної мети, яка також усвідомлюється людиною. Мотив у цьому разі виступає як причина постановки тих чи інших цілей. Отже, мотиви і цілі не тотожні між собою, хоч іноді збігаються.

Можна виділити таку структуру мотивації педагогічної діяльності:

1. Зовнішні мотиви - мотив досягнення успіху, престижність роботи в певному освітньому закладі, мотиви адекватності оплати праці.
2. Внутрішні мотиви - орієнтація на процес і результат своєї діяльності, мо-

тив особистісного та професійного зростання, мотив самоактуалізації, само-реалізації за допомогою професії.

Зовнішні мотиви престижності роботи в коледжі, мотиви адекватності оплати праці часто співвідносяться з мотивами особистісного та професійного зростання, самоактуалізації.

«Успіх приходить до того, хто робить те, що найбільше любить». Ці слова М. Форбса можна віднести не лише до сфери бізнесу, а і до викладацької праці. Найважливішим мотивом до здійснення педагогічної діяльності все ж таки на сьогодні виступає внутрішнє прагнення до педагогічної праці, любов до своєї професії. Це бажання формується під впливом родинних та життєвих цінностей, внутрішніх орієнтирів та потреб людини. Інтерес до пізнання, вивчення дисципліни, що викладається, захоплення наукою, бажання пізнавати та систематизувати матеріал, постійно прагнути до самовдосконалення, а також залучити до цього процесу студентів і вірно спрямовувати їх пізнавальну діяльність – найважливіша функція викладацької діяльності.

Іншим, не менш важливим, мотивом є отримання задоволення від досягнень своїх вихованців. Отримання позитивного ефекту від викладацької діяльності можливе лише за умови взаємозв'язку між мотиваційним компонентом викладача і студента. Якщо викладач за допомогою різноманітних педагогічних методів та прийомів, форм навчання мотивує студента до навчання, то, як наслідок, отримує бажаний результат. Безперервне вдосконалення професійної майстерності – головне завдання викладача вищого навчального закладу. Якщо викладачу вдалося зацікавити студентів своєю дисципліною, спільно проводити дослідження певних проблем, обговорювати їх, а потім отримати позитивний ефект, відповідну оцінку своєї діяльності студентами та колегами, а також з боку адміністрації навчального закладу, то він отримує внутрішнє задоволення від педагогічної діяльності. В співпраці зі студентами викладач реалізує себе як особистість, проявляє свій творчий потенціал, напрацьовує позитивний імідж та авторитет. При такій організації навчального процесу в коледжі вирішуються не лише поставлені цілі та задачі навчання, а й завдання виховання та загального розвитку, становлення студента як особистості.

Готовність викладача до професійно-педагогічної діяльності є складним, системним особистісно-професійним явищем, що визначає достатній рівень розвитку професійних знань, умінь і професійних якостей фахівця, які забезпечують ефективність його професійної діяльності. Мотиваційний компонент готовності особистості до викладацької діяльності, що забезпечує професійну спрямованість особистості, є базовим, основоположним, він

складається із системи мотивів, особистісних смислів та цілей, що визначають професійну діяльність викладача. Важливість врахування мотивації у дослідженні будь-якої проблеми, пов'язаної з діяльністю людини на сучасному етапі розвитку науки, не викликає сумніву, адже успішність будь-якої, у тому числі й викладацької діяльності безпосередньо залежить від характеру мотивації.

Важливим мотиваційним фактором являється також можливість працювати в досвідченому педагогічному колективі. Сприятливий психологічний клімат в колективі, співпраця між колегами, взаємодопомога, повага один до одного являються обов'язковою психологічною умовою для викладацької діяльності та її мотивації. У зв'язку з цим першочерговим завданням виступає створення такого педагогічного колективу, де сприятливий психологічний мікроклімат, панує атмосфера поваги, творчості та відповідальності, де викладачі здатні адаптуватися до змін і завжди вчаться новому.

Саме в педагогічній діяльності максимально реалізується потреба людини у спілкуванні і, в першу чергу, із студентами. Контингент студентів коледжу – це молодь підліткового віку з вже сформованим характером, звичками, особливостями поведінки в колективі. Працювати та спілкуватися з молоддю завжди цікаво та приємно. Життєвий оптимізм у будь-яких ситуаціях, невичерпна енергія, почуття гумору студентів дозволяють викладачу постійно відновлювати свій творчий потенціал і активізувати педагогічну діяльність, прагнути до нових звершень.

Важливого значення у формуванні мотивації викладача до удосконалення якості навчальної, виховної, інноваційної та методичної роботи в коледжі є впровадження системи рейтингового оцінювання професійної діяльності. Метою рейтингового оцінювання є визначення порівняльної ефективності викладачів коледжу з усіх напрямів роботи за навчальний рік з метою активізації їх діяльності, стимулювання до самореалізації, професійного зростання та росту. Результати оцінювання лежать в основі системи матеріального та морального стимулювання роботи викладача адміністрацією навчального закладу.

Економічні інтереси відіграють суттєву роль у мотивації праці з підвищення ефективності суспільного виробництва та стабілізації життя суспільства в цілому, але у педагогічній діяльності вони є не важливішими ніж психологічні і соціальні інтереси. Як правило, для утримання висококваліфікованих спеціалістів у закладах вищої освіти, керівники користуються іншими видами стимулювання, аніж задоволення економічного інтересу. Але, не зважаючи на те, що у викладацькій праці економічні мотиви є все ж таки

другорядними, та все ж не менш важливими для створення гідного рівня життя викладача, визнання державою значущості його праці.

Для того, щоб залучити кращі інтелектуальні та духовні сили суспільства в освітнє середовище, необхідно створювати відповідні умови для забезпечення якості освіти та управління нею, зокрема: вивчати і задовольняти професійні потреби й інтереси педагогічних працівників та формувати їхні трудові мотиви, які спрямовані на досягнення цілей закладу освіти; розвивати професійний потенціал; бачити перспективи їх професійного зростання; активно залучати до інноваційної освітньої діяльності. Однією з основних перешкод на цьому шляху є послаблення мотивації їх трудової діяльності в умовах сучасних соціально-економічних змін, які характеризуються зниженням рівня життя населення та проявами соціальної нерівності.

Висновки. В сучасних умовах управління якістю професійної діяльності викладачів ВНЗ I-II рівні акредитації керівнику необхідно володіти знаннями мотивації праці, забезпечити в закладі освіти відповідні соціально-психологічні, економічні, організаційні умови праці, спрямовані на задоволення їхніх професійних потреб та інтересів за основними компонентами (навчальна, методична, виховна, організаційна, управлінська, громадська робота) і формування мотивів, які забезпечують розвиток не лише особистості викладача, а й закладу освіти й освітнього процесу в цілому.

Бібліографічний список:

1. Задорожна І.П. Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти України // Наука і сучасність: Зб. наук. праць. - К., 2000. - Т. XXIII. - С.120.
2. Мітіна Л.М. Психологія професійного розвитку вчителя. М., 1998.- С.142-148.
3. Коржова Л.С. Проблеми удосконалення підготовки вчителя // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць / Редакція: Т.І. Сущенко та ін. - Київ-Запоріжжя, 2005. - С. 68.
4. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: Навч. посібник. - К.: Вища школа, 2004. - С. 305-306.

Bilostoska I.V. Motivation of educational activity of the teacher college.

Summary. The article discusses the concept of teacher motivation pedagogical college as its major component; the main motives that stimulate and enhance the quality of the profession.

Key words. Professional activities, professional skills, motivation, motivation component, needs, competence.

УДК 371.325

Бичкова А.В., викладач, спеціаліст вищої категорії
ВСП «Оріхівський коледж ТДАТУ»

НОВІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЇХ ОГЛЯД ТА ЗАСТОСУВАННЯ

Анотація. Стаття розкриває шляхи застосування форм та методів впровадження новітніх педагогічних технологій, адже сучасне заняття вимагає від педагога оптимального поєднання індивідуальної, парної, групової і колективної форм організації навчальної діяльності студентів, постійного залучення студентів до навчального процесу. Розглянуто проблеми і перспективи впровадження нових педагогічних

Ключові слова: «технології», «педагогічні технології», «комплексний підхід».

Постановка проблеми полягає в тому, що у сучасному вимогливому та швидкозмінному соціально-економічному середовищі рівень освіти, її вплив на особистісний розвиток студента, значною мірою залежатиме від результативності запровадження нових педагогічних технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення сутності інформаційних технологій навчання та особливостей використання їх у навчальному процесі розглядали такі науковці, як М. Анісімова, В. Глушков, А. Єршов, М. Жалдак. Технологічний підхід до освіти активно розробляється у дослідженнях В. Беспалька, Р. Гуревича, В. Мадзігона, О. Торубари.

Формування цілей статті полягає в тому, щоб розкрити відповідність поняття інноваційних педагогічних технологій, основні методологічні вимоги, яким має відповідати будь-яка інноваційна технологія навчання та розкрити сутність використання інноваційних методів навчання в освіті. Уведення в освітнє середовище інноваційних технологій, в основу яких покладено цілісні моделі навчально-виховного процесу та які засновано на діалектичній єдності методів і засобів, пов'язане насамперед із модернізацією системи освіти.

Виклад основного матеріалу досліджень. Педагогічний колектив на-

вчального закладу за своїм культурно – освітнім рівнем і психологічним настроєм повинен бути готовий до прийняття авторської педагогічної технології. Тільки та технологія дасть необхідний результат, яка одухотворена її головним автором – вчителем. Г.О.Селевко.

Технологія перекладається як наука про майстерність.

Головна ідея – це перетворення педагогічного процесу на цілеспрямований процес діяльності всіх його суб'єктів.

Процес реформування освіти в Україні є спробою застосування нових форм роботи в межах традиційної системи. Результативність у роботі досягається шляхом впровадження педагогічних технологій, пошуками відповіді на питання: «Як навчати, як створити сприятливі умови засвоєння нового матеріалу?».

Тому, на мою думку, будь-яка педагогічна технологія буде мертвою, якщо реальні люди, котрі її втілюють, не розглядатимуть дану проблему як цілісну систему в єдності компонентів і взаємозв'язків. Описати технологію – це одне, а реалізувати її на занятті – це зовсім інше. Адже відіграє велику роль відбиток особистості, інтелект конкретного викладача. Тому найсерйознішою проблемою реформування освіти є підготовка викладачів, які повинні усвідомити, що слід переходити «від передання знань» до «навчання жити». Розв'язання даного завдання безпосередньо пов'язане з навчально-виховним процесом.

Виховний та розвивальний характер навчально-пізнавальної діяльності на занятті поглиблюється за умови постійного включення студентів у ситуації, де вони повинні:

- доводити власну думку, наводити на її захист аргументи, докази, користуватись здобутими знаннями;
- ставити запитання викладачу, товаришам, з'ясувати незрозуміле, поглиблювати процес пізнання;
- рецензувати відповіді одногрупників, інші творчі роботи, давати поради;
- ділитися своїми знаннями з іншими;
- допомагати товаришам, коли вони відчують утруднення, пояснювати незрозуміле;
- спонукати до знаходження не одного рішення, а декількох самостійно зроблених;
- вільно вибирати завдання, переважно пошукового і творчого характеру;
- урізноманітнювати діяльність, включати в пізнання елементи

праці, гри та спілкування;

– виконувати завдання-максимум, розраховане на читання додаткової літератури, першоджерел, на тривалі спостереження.

Все це можливо досягнути за допомогою впровадження новітніх педагогічних технологій.

Що таке педагогічні технології?

Педагогічні технології- це сукупність психолого – педагогічних установок , що визначають спеціальний набір і компонування форм , методів, способів; вона є організаційно- методичним інструментом педагогічного процесу

Педагогічні технології- це змістовна техніка реалізації навчального процесу

Іноваційні педагогічні технології поділяються на такі види:

Види інноваційних педагогічних технологій:

1. Особистісно орієнтована технологія навчання

Суть технології:

- Виявлення навчальним матеріалом змісту, суб'єктивного досвіду студента, в тому числі і досвіду попереднього навчання.

- Спрямованість викладених у підручнику знань, не тільки на розширення їх обсягу, але й на постійне перетворення набутого суб'єктивного досвіду кожного студента

- Активне стимулювання студентів до само оцінної освітньої діяльності, зміст і форми якої повинні забезпечувати їм можливість само освіти, само розвитку, само вираження під час оволодіння знаннями;

- Конструювання та організація навчального матеріалу з орієнтацією на те, щоб студенти мали змогу обирати його зміст, вид та форму виконання завдань.

Особистісно орієнтоване навчання забезпечує перетворення студента з пасивного на активного співрозмовника та суб'єкта навчально-виховної діяльності, продуктивної праці.

2. Технологія групової навчальної діяльності студента

Суть технології – форма організації навчання в об'єднаних загальною, навчальною метою малих групах студентів, за опосередкованого керівництва викладача. Сприяє активізації і результативності навчання студентів, виховання гуманних стосунків між ними.

3. Технологія розвивального навчання

Суть технології – головною метою є формування активного самостійного творчого мислення студента, поступового переходу на цій основі до са-

мостійного навчання.

Для реалізації розвивального навчання необхідно враховувати характерні особливості розвитку пізнавальної діяльності студентів, формувати мотиви навчально-пізнавальної діяльності, виховувати культуру розумової праці, вміння самостійно регулювати розумову діяльність.

4. Технологія формування творчої особистості

Суть технології – дана технологія передбачає такі принципи:

- Принцип самодіяльності (діяльнісний підхід, де студенти відчують себе, співучасниками навчально-виховного процесу)

- Принцип самоорганізації (спонукання студентів до організації свого робочого місця, виконання навчального завдання, здійснення самоперевірки

Головне завдання – посилити розвиток тих психічних процесів і здібностей студента , які мають вирішальне значення для формування творчої особистості забезпечують людині успіх у творчій діяльності.

5. Технологія проблемного навчання

Суть технології використання проблемних та частково пошукових методів навчання, що включають студентів в активну діяльність, стимулюють розвиток мислення, уяви, викликають зацікавленість і позитивне ставлення до навчання.

6. Технологія проектної навчальної діяльності

Суть технології- розв'язання студентом або групою студентів якої-небудь проблеми, використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих методів.

Робота над проектом включає усвідомлення студентом мети, оформлення задуму, розроблення плану, роботу над планом, підбиття підсумків у вигляді письмового звіту.

Задача викладача – компетентних підхід до застосування новітніх педагогічних технологій.

Студентів необхідно націлювати на те, що вони повинні знати та вміти після вивчення кожної теми з використанням різних видів педагогічних технологій, та вміти використовувати набуті знання на практиці.

Запроваджуючи той чи інший вид педагогічних технологій викладач може зіткнутися з низкою типових проблем.

Головною проблемою визначають те, що студент часто немає власної думки, а якщо й має, то боїться висловлювати її відкрито. Самі студенти пояснюють це так: "У нас рідко запитують власну думку", "Чи цінна моя думка?", "А раптом вона не співпаде з думкою викладача чи колективу?", "Вона

суперечить думці студента, який має у групі авторитет у цьому предметі" тощо.

Часто студенти не вміють слухати інших, об'єктивно оцінювати їх думку, рішення. Студент не готовий у процесі обговорення змінювати свою думку, іти на компроміс. Студентам важко бути мобільними, змінювати обстановку, методи роботи. Нерідко тут виникають труднощі й у малих групах: лідери намагаються «тягнути» групу, а більш слабкі студенти відразу стають пасивними.

Уміння і бажання навчатися – це той фундамент, який маю закласти я, як викладач. Тому перед кожним заняттям шукаю відповідь на «вічне» запитання: як побудувати навчальну роботу, щоб вона викликала емоційне піднесення у студентів, неодмінно позитивно впливала на їхні почуття і мислення, збагачувала їх досвідом самостійних пошуків та роздумів.

У ході своєї діяльності я ставлю собі за ціль використовувати ті педагогічні технології, які реально сприяють підвищенню рівня навченості та зацікавленості студентів на уроках правознавства.

Основним завданням своєї діяльності, як викладача правознавства вважаю – не дати студентам втратити інтерес до предмету, для цього урізноманітнювати методи і форми навчання, які роблять цей процес дійсно творчим, збуджують зацікавленість студентів, поліпшують розуміння і засвоєння матеріалу. Отже, розвиток творчої особистості студентів – мета моєї діяльності як викладача а застосування різноманітних прийомів розвитку та активізація здібностей студентів є засобом досягнення мети.

Педагогічні технології, які використовую я на уроках правознавства:

1. Технології кооперованого навчання.

Метод навчання студентів, що припускає співробітництвостудентів в групах. При такому підході студенти досягають успіхів у навчанні, лише взаємодіючи один з одним

До них можна віднести роботу в парах, трійках (наприклад, для обговорення будь – якої гострої теми з діаметрально протилежних позицій), «акваріум» - обговорення протягом 3-5 хвилин проблемної правової ситуації групою студентів, яка знаходиться в центрі, погодження або непогодження інших груп з думкою «центру», обмін груп місцями.

Так, з теми: «Цивільне право, питання заключення цивільних договорів», студентам кожній із сторін дається завдання умовно створити підприємство та заключити договір оренди транспортного засобу, договір підряду, договір постачання, з подальшим визначенням прав і обов'язків кожної із сторін даного договору.

Щоб активізувати роботу студентів, на уроках впроваджую елементи змагання при роботі в парах, групах.

Так, наприклад, на дошці записую ключове слово «правопорушення неповнолітніх», де студенти повинні написати види правопорушень неповнолітніх, використовуючи нормативно-правові акти та з'єднати з ключовим словом на дошці. Яка група зробить це швидше та більше.

Студенти вчать чітко і ясно висловлювати свої думки і вирішувати виникаючі протиріччя і конфлікти, а також

оцінювати власний внесок в успіх групової роботи, оцінювати спільну роботу групи з точки зору використовуваних методів роботи і виділяти причини невдач.

2. Технології колективно – групового навчання.

Ці технології передбачають одночасну спільну роботу всієї групи

З них частіше можна використовувати технологію «мікрофону», яка надає можливість кожному, по черзі, але швидко, висловити свою думку чи пропозицію. Наприклад, по темі: «Держава і право» студентам ставиться питання «Чого і як навчає «Правознавство»» де вони, передаючи одне одному уявний мікрофон, по черзі висловлюють свою думку.

"Коло ідей" – студенти висувують свої ідеї щодо запропонованого питання а потім вони систематизуються. Наприклад при вивченні теми «Держава і право» ставлю питання – На вашу думку, чи завжди існувала держава протягом розвитку людського суспільства? Аргументуйте свою відповідь.

«Круглий стіл» так з теми «Права та обов'язки людини та громадянина», де кожен висловлює та захищає свою точку зору.

3. Технологія проблемного навчання - це така організація процесу навчання, сутність якої полягає в утворенні в навчальному процесі проблемних ситуацій, вирішенні та вирішенні студентами проблем.

Майже кожен урок починаю з проблемного питання, над вирішенням якого студенти працюють протягом заняття

Наприклад, з теми «Адміністративне правопорушення та відповідальність» при розгляді питання «Склад правопорушення», студенти дають аргументовану відповідь на запитання: «Яка із складових правопорушення є домінуючою, чому і доведіть це?».

З теми: «Цивільне право, заключення цивільних договорів» ставиться питання: «Чи заключаєте Ви в своєму житті цивільні договори кожен день? Якщо «так», то які?»

З теми: «Сімейне право» питання таке: «Яку б Ви хотіли мати власну сім'ю? Охарактеризуйте одним словом». Студенти аналізують, порівнюють

логічно мислять, формулюють висновки, доводять свою точку зору.

4. Технології опрацювання дискусійних питань.

Дискусія – це широке публічне обговорення якогось спірного питання. Вона сприяє розвитку критичного мислення студентів, формує навички відстоювання своєї думки.

Мною також використовується даний метод обов'язковою умовою при проведенні дискусії є:

А) повага до різних точок зору її учасників;

Б) спільний пошук конструктивного рішення виниклих розбіжностей.

Наприклад, при вивченні теми «Сімейне право України», розглядаючи питання дискусії: Чи хотіли б Ви проживати в цивільному шлюбі? Його позитивні та негативні сторони. Студенти відтворюють своє особисте бачення даної проблеми, доводять, аргументують, вчаться відстоювати свою точку зору та вмінню переконувати.

5. Технології ситуативного моделювання – це побудова навчального процесу за допомогою включення студента у гру

Гра контролює введення емоцій, надає можливість висловити свої думки. Тематика ділових ігор – імітацій може бути різноманітною: Так Наприклад, з теми «Кримінальне право», рольова гра «Засідання суду. Кримінальний процес»

6. Технологія проектної навчальної діяльності

Вирішити ту чи іншу проблему шляхом самостійних дій студентів із обов'язковою презентацією чи представленням отриманих результатів, що сприяє використанню дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю.

Ефективним та гнучким є метод проектів, який я тільки вдосконалювати і починаю застосовувати на заняттях Комерційного права. Технологія проектування на заняттях правознавства передбачає розв'язання студентом, або групою студентів будь-якої проблеми. При цьому використовуються різноманітні методи та засоби навчання. За допомогою методів проектів відбувається інтегрування знань та умінь. Робота над проектом включає усвідомлення студентом мети, оформлення задуму, розробку організаційного плану, роботу за планом, підбиття підсумків у вигляді звітів. При роботі над проектом в студентів формуються навички роботи в групі, уміння прислухатися до думки інших.

7. Технологія розвивального навчання - це формує дослідницькі уміння студентів, стимулює пізнавальну активність через використання активних форм роботи, творчих здібностей та активності.

Основною метою своєї роботи я вважаю практичну підготовку студентів до життя, до використання набутих ними знань для вирішення конкретних життєвих ситуацій.

Так з теми «Основи цивільного, адміністративного, сімейного, трудового, земельного права» підготовлено практикум.

Студенти беруть участь у практичних заняттях, вчаться складати статут для створення господарських товариств; На заняттях практичного права студенти мають можливість, використовуючи свої теоретичні знання, скласти зміст позовної заяви, написати резюме, заповіт, визначати і створювати цивільно – правові договори.

8. При вивченні правознавства, велику роль, також, відіграють заняття-екскурсії до місцевого суду, живе спілкування з працівниками суду дає позитивний результат для подальшого вивчення тем з правознавства, де студенти дуже часто використовують матеріал отриманий під час екскурсії на заняттях при вивченні певних тем.

Отже, педагогічні технології - це нові прогресивні методи навчання, що спрямовані на розвиток здібностей студентів до спільної діяльності нових безпрецедентних ситуаціях. Використання педагогічних технологій навчання при викладанні предметів суспільно-гуманітарного циклу та застосування їх під час проведення позакласних заходів підвищують:

- продуктивність праці викладачів та студентів;
- інформаційність процесу викладання;
- можливості використання наочності на занятті;
- мотивацію та індивідуалізацію навчання;
- розвиток творчих можливостей студентів;
- рівень сприятливого емоційно-психологічного стану.

Студент - це не посудина, яку треба заповнити знаннями, а факел, який потрібно запалити.

Висновки. Отже, впровадження інноваційних педагогічних технологій навчання є пріоритетним напрямком реформування вітчизняної системи вищої освіти. Виконуючи навчальну, виховну й дослідну функції, зазначені технології можуть застосовуватися як на етапі підготовки до проведення занять, створенні навчально-методичного забезпечення, так і під час навчально-виховного процесу й у поза аудиторній роботі. Використання інноваційних педагогічних технологій навчання дозволяє створити принципово нову інформаційну освітню сферу, що надає широкі можливості для навчальної діяльності, підвищує мотивацію, розвиває самостійність, забезпечує індивідуалізацію та диференціацію освітнього процесу, сприяє модернізації тради-

ційної системи навчання. Розв'язання цього завдання можливе за умови зміни педагогічних методик і впровадження інноваційних технологій навчання.

Бібліографічний список:

1. Бондарчук Н.В. Інноваційні технології в освіті [Електронний ресурс] / Н.В. Бондарчук, О.І. Булейко. // Педагогічний альманах. – Вінниця – 2011. – Випуск 9. – С. 207-213. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pedalm/texts/2011_9/037.pdf.

2. Гуревич Р.С. Теорія і практика навчання в професійно технічних закладах / Р.С. Гуревич // Монографія. – Вінниця: ТОВ "Планер", 2010. – 410 с.

3. Захарчук Т.В. Інноваційні технології навчання в сучасній школі [Електронний ресурс] / Т.В. Захарчук // Український науковий журнал Освіта регіону: політологія психологія комунікації – Режим доступу до журналу: <http://www.social-science.com.ua/публікація/263>.

4. Мадзігон В.М. Використання інтерактивних методів навчання в процесі графічної підготовки майбутніх учителів технологій / В.М. Мадзігон // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія "Педагогіка. Психологія. Філософія" / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., 2011. – Вип. 159, Ч.1 – С 145-153.

5. Савченко М.І. Інноваційні методи навчання в контексті завдань шкільної освіти [Електронний ресурс] / М.І. Савченко, Н.І. Литвиненко // Інформаційні технології в освіті – 2010. – №8 – с. 220-222 – Режим доступу до журналу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/itvo/2010_8/8/220-222.pdf.

6. Стрілець С.І. Інноваційні технології і методи навчання у вищій освіті: проблеми та перспективи / С.І. Стрілець // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету / Серія: Педагогічні науки / – Чернігів: Видавничий відділ ЧДПУ, 2011. – Випуск 90 – С. 204 – 209. 7. Торубара О.М. Інформаційні технології у професійній підготовці майбутніх вчителів трудового навчання / О.М. Торубара // Монографія. – Чернігів: ЧДПУ імені Т.Г. Шевченка, 2009. – 304 с.

Bychkova A.V., a teacher, Higher Category Specialist. New educational technologies, their viewing and implementation

Annotation. The article reveals the ways to use forms and methods of implementation of new educational technologies, as a modern lesson requires from teacher optimal combination of individual, pair, group and collective forms of students' educational activity and steady involvement of students in the learning process. Problems and prospects of introduction of new teaching technology.

Key words: "Technology", "educational technology", "comprehensive approach".

УДК 378.147:517

Болтянська Л.О., к.е.н., доцент

Болтянський Б.В., к.т.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. В статті розглядаються специфіка й проблеми організації самостійної роботи студентів засобами інформаційних технологій навчання з урахуванням сучасних вимог та умов суспільства. Вивчаються умови та методи ефективної організації самостійної роботи студентів як цілісної системи освітнього середовища.

Ключові слова: самостійність, самостійна робота, інформаційні технології навчання.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку вищої освіти пов'язаний з переходом до практичної реалізації нової освітньої парадигми, яка спрямована на створення цілісної системи безперервної освіти, на розширення сфери самостійної діяльності студентів в умовах залучення до процесу пізнання інформаційних та телекомунікаційних комп'ютерних технологій, які формують навички самоорганізації та самоосвіти.

Актуальність проблеми опанування студентами методів самостійної роботи зумовлена тим, що в період навчання у ВНЗ закладаються основи професіоналізму, формуються вміння самостійної професійної діяльності.

Необхідність пошуку нових підходів щодо організації самостійної роботи студентів у сучасних умовах, де інформаційні технології є невід'ємною частиною, пов'язана з розв'язанням наступних протиріч:

- між динамічним розвитком інформаційних технологій, засобів дидактичного супроводження та збереженням традиційних моделей навчання;
- між потребами в опануванні способами моделювання навчання з застосуванням інформаційних технологій і відсутністю реалізації процесів системних технологій.

Актуальність розв'язання цих протиріч визначає предмет нашого дослідження – практика організації самостійної роботи студентів на основі застосування інформаційних технологій.

Формування висококваліфікованого спеціаліста в сучасних умовах неможливе без залучення студентів до самостійної роботи, яка характеризується-

ся як цілеспрямована сукупність суб'єктних дій студента під керівництвом викладача на основі використання засобів супроводу навчального процесу. Самостійна робота є найважливішим компонентом педагогічного процесу, що передбачає інтеграцію різних видів індивідуальної та колективної навчальної діяльності, яка здійснюється як під час аудиторних, так й позааудиторних занять, без участі викладача та під його безпосереднім керівництвом [2, с. 65].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблему самостійної роботи та методів її організації вивчено в працях багатьох дослідників. Отже, в працях Л.С. Виготського, І.Я. Лернера, Н.Ф. Тализіної, Л.В. Жарова, Р.Г. Лемберг та інших, розкрито поняття «самостійна робота», «самостійна пізнавальна діяльність», «самостійність». Залучення інформаційних технологій у процес навчання розглядається в роботах В.П. Беспалька, Б.С. Гершунського, Є.П. Полат; дидактичним та психолого-педагогічним проблемам використання комп'ютерних технологій в процесі навчання присвячені дослідження Є.А. Барахсанової, П.Я. Гальперина, Є.І. Машбіц, Є.Д. Нелунової та інших.

Формулювання цілей статті. Мета даної статті – розглянути специфіку і проблеми організації самостійної роботи студентів та визначити ефективні методи її організації засобами інформаційних технологій навчання з урахуванням сучасних вимог та умов суспільства, розкрити умови та методи ефективної організації самостійної роботи студентів як цілісної системи освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу досліджень. Самостійна робота у ВНЗ передбачає поетапне засвоєння нового матеріалу, його закріплення, застосування на практиці, повторення матеріалу. Ефективність самостійної роботи залежить від її організації, змісту, взаємозв'язку та характеру завдань у даному виді самостійної роботи та результатів її виконання [3, с. 15].

Таке розуміння сутності самостійної роботи дозволяє враховувати зовнішню та внутрішню сторони цього поняття. З одного боку, самостійна робота розглядається як педагогічний засіб організації та управління самостійною діяльністю студента в навчальному процесі, з іншого боку, – це специфічна форма навчально-наукового пізнання. У сучасних умовах інформатизації суспільства та педагогічної системи проблема самостійності виходить на якісно новий рівень.

Поняття інформаційні технології – це система сукупності методів засвоєння знань і способів діяльності на основі взаємодії викладача, студента та засобів інформаційно-комунікативних технологій, спрямованих на досяг-

нення результату навчального процесу. Під час організації самостійної роботи студентів у контексті використання інформаційних технологій ми спираємося на методологічні підходи: диференційний, системний та структурно-функціонального зв'язку.

Диференційний підхід щодо застосування інформаційно-комунікативних технологій у навчанні дозволяє розширити доступність навчання, відбувається зміна якості навчання, засвоєння нових технологій, використання додаткових ресурсів навчання та відбувається посилення ролі самостійної роботи студентів у навчальному процесі. Об'єктивна необхідність у системному підході в організації самостійної роботи студентів характеризує активне використання інформаційних технологій як ефективні методи, що забезпечують системність та структурно-функціональну зв'язність навчального матеріалу.

Усі сучасні освітні технології спрямовані на те, щоб привчити студента працювати самостійно, так як саме ця якість дає можливість успішно адаптуватися в умовах швидкозмінного суспільства. Головну роль в організації самостійної роботи студентів мають ті інформаційні технології, які відкривають студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, дають можливість для творчості, набуття та закріплення навичок, дозволяють реалізувати нові форми й методи навчання.

Інформаційні технології в освіті – це не просто засоби навчання, а й якісно нові технології в підготовці конкурентоздатних фахівців. Вони дозволяють істотно розширити творчий потенціал студентів, виходячи за рамки традиційної моделі навчання. Вміння вчитися самостійно набувається з застосуванням електронних навчальних матеріалів, освітніх баз даних, комп'ютерних навчальних програм, систем тестування. Навчити студентів користуватися можливостями самостійної роботи з урахуванням інформаційних технологій – це складний і тривалий процес.

Самостійну роботу студентів при вивченні дисциплін навчального плану у ВНЗ з використанням інформаційних технологій можна організувати як систему:

- роботи з електронними виданнями в бібліотеці, підготовки до практичних занять;
- виконання індивідуальних завдань на основі використання інформаційних технологій;
- поточної атестації за допомогою електронного тестування;
- використання навчально-інформаційних порталів та автоматизованих навчальних програмних засобів.

Значне місце в самостійній роботі студентів займає використання Інтернет-технологій для ефективного пошуку інформації. Доступність великої кількості електронних статей, книг, довідкової літератури, електронних навчально-методичних розробок, які викладено на сайтах університетів, без-

умовно розширюють творчий потенціал студентів за умов, якщо вони вміють творчо працювати з добутою інформацією. Окрім знання методів пошуку студенти мають опанувати методи аналізу, синтезу, узагальнення інформації [4, с.105].

Важливим для професійної освіти є навчити студента опановувати нову професійну термінологію, оперувати спеціальною термінологією, аргументовано висловлювати власну думку, аналізувати факти, опонувати та вміти вести дискусію. В зв'язку з цим значення набуває самостійна робота з додатковими джерелами (глосаріями, енциклопедіями, словниками, базами даних), що забезпечує можливість зіставлення матеріалу, його узагальнення, порівняння, аналіз, класифікація.

Інша важлива проблема студентів – відбір необхідної інформації в мережі. Часто перед студентами постає проблема відсутності розуміння ступеню необхідності інформації та можливостей її застосування, отже, відбір необхідної інформації в мережі та оцінка її якості здебільше стає обов'язковим предметом навчання в рамках будь-якої навчальної програми.

Таким чином, головна проблема використання інформаційних технологій – це відбір й застосування дійсно цінної інформації з нескінченного інформаційного потоку, тобто отримання знань з інформації, орієнтуватися в інформаційному середовищі, яке швидко розширюється.

Застосування електронного підручника значно полегшує організацію самостійної роботи студентів. Електронний підручник – це носій наукового змісту навчальної дисципліни, якій відповідає меті професійної підготовки майбутніх фахівців. Він повинен максимально полегшити розуміння та активне запам'ятовування істотних понять, тверджень та прикладів, залучати до процесу навчання нові, відмінні від звичайного підручника, можливості сприйняття мозку людини, тобто слухову та емоційну пам'ять.

Електронний навчальний матеріал повинен подібно до педагога наставляти та контролювати самостійну роботу студента, підказувати шляхи просування у вивченні матеріалу. Реалізувати це можливо за допомогою представлення матеріалу в вигляді порцій в різноманітній послідовності на основі інструкцій та пояснень, довідкової системи, що супроводжують матеріал та дають змогу студенту не обмежуватися логікою електронної програми, а на власний розгляд використовувати різноманітні частини матеріалу у пошуках потрібного, тим самим відбувається побудова індивідуального маршруту самостійного пізнання й самоконтролю [1, с. 15] .

Необхідно зазначити, що саме електронний підручник, посібник здатен розвивати творчу активність студентів, розвиток творчого мислення, з урахуванням індивідуальних можливостей, активізувати творчу самостійну роботу. Позитивною стороною застосування електронного підручника також є те, що відбувається адаптація навчального матеріалу до рівня знань студента, яка досягається за допомогою багаторівневої структури підручника. Елек-

тронний підручник не витісняє традиційних форм навчання, а гармонійним доповненням до традиційних форм навчання, й також передбачає роботу студента з книгами, конспектами, вправами, завданнями тощо.

Застосування сучасних інформаційних технологій у процесі організації самостійної роботи має ряд переваг: навчальні продукти виконані на сучасному рівні; можливість вибору студентом індивідуального режиму роботи; використання переносу акцентів на електронні носії; варіативність завдань з урахуванням потенційних можливостей та здібностей студентів; підвищення професійної мотивації студентів; можливість об'єктивного електронного контролю за станом засвоєння студентом необхідного навчального матеріалу.

Висновки. Таким чином, використання інформаційних технологій в організації самостійної роботи студентів дозволяє не тільки інтенсифікувати їх роботу, а й закладає основи їх подальшої постійної самоосвіти, отже, педагогічне інформаційно-освітнє середовище, яке створюється за допомогою інтеграції сукупності програмно-апаратних та традиційних форм навчання, й визначає самостійну роботу студента як більш незалежну та творчу.

Бібліографічний список:

1. Гризун Л.Є. Дидактичні особливості сучасного комп'ютерного підручника / Л.Є. Гризун // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. – ХДПУ, 2000.
2. Журавська Л.М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у ВНЗ / Л.М. Журавська // Освіта та управління. – Т.3. – 1999.
3. Козаков В.А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение: учебн. пособ. / В.А. Козаков. – К.: Вища школа, 1990.
4. Ландэ Д.В. Поиск знаний в Интернет. Профессиональная работа / Д.В. Ландэ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005.

Boltianska L., Boltianskyi B. The students individual work of information technology

Summary. This article describes the specifics and problems of students' independent work by means of information technology education to meet modern requirements and conditions of society. The conditions and methods of effective organization of independent work as an integrated system of educational environment.

Key words: independence, independent work, information technology training.

УДК 378.022

Болтянська Н.І., к.т.н., доцент,

Болтянський О.В., к.т.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

**ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ
ВИКЛАДАННІ У СУЧАСНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ
ЗАКЛАДІ, ЯК ФАКТОРУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ**

Анотація. У статті основний акцент зроблено на застосуванні інноваційних технологій при викладанні у сучасному вищому навчальному закладі, як фактору формування професійних компетентностей майбутніх фахівців.

Ключові слова. Студент, вищий навчальний заклад, професійна підготовка спеціалістів, навчально-виховний процес, інноваційне навчання.

Постановка проблеми. Нові запити суспільства ХХІ сторіччя висунули відповідні вимоги до підготовки майбутніх компетентних фахівців, що і зумовило потребу в пошуку і впровадженні нових сучасних технологій навчання. У зв'язку з переходом на компетентнісну основу в підготовці майбутніх фахівців виникає потреба у зміні форм і методів проведення занять, що дозволить уникнути наслідків наявної суперечності між теоретичною підготовкою й ефективністю практичної роботи фахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема вдосконалення методів навчання завжди була актуальною для педагогічної теорії й практики. Загальновідомо, як багато уваги їй приділяли видатні педагоги минулого. Аналізу різних аспектів організації і пошуку шляхів вдосконалення освітнього процесу присвячені роботи М. Кадемії, В. Векерика, І. Особова, О. Василенко, С. Дяченко, Б. Єсіпов, Л. Заякіна, В. Беспалько, М. Ерецкого, Г. Ковальової, В. Похмелкіна, О. Спіріна, Н. Талізінної та ін.

У роботі переважної частини викладачів вищої школи домінують репродуктивні методи навчання, які вимагають заучування матеріалу і його наступного точного відтворення.

Наслідком цього є безпорадність студентів перед необхідністю встановлення причинно-наслідкових зв'язків, творчого перенесення знань у змінені умови; прикутість до шаблону, догми, традиції; нерозвиненість критичного мислення тощо.

Формулювання цілей статті. Необхідно розкрити можливості застосування інноваційних технологій, як фактору формування професійних компетентностей майбутніх фахівців, при викладанні у сучасному вищому навчальному закладі

Виклад основного матеріалу досліджень.

Використання сучасних інтерактивних педагогічних технологій навчання сприяє підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців. До них належать такі технології: ділові ігри; проектна діяльність Веб-квест; E-learning; навчальні дискусії; тренінги; метод проектів тощо.

Широкого використання в навчальному процесі набула технологія проектної діяльності Веб-квест. Веб-квест у педагогіці – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якої використовуються інформаційні ресурси Інтернет. Характерною особливістю технології Веб-квест, що відрізняє її від інших проектних технологій, є:

- визначення заздалегідь ресурсів, в яких є інформація, необхідна для
- розв'язання проблеми;
- Веб-квест визначає порядок дій, що має виконати студент для одержання необхідного результату;
- обов'язковим складником цієї технології є перелік знань, умінь і навичок, яких набувають студенти в процесі виконання Веб-квесту [1].

Нині в усьому світі на перший план в освіті висувається застосування технологій E-learning. Найбільш актуальним це є у ВНЗ, де спостерігається перевага сучасних педагогічних технологій, зокрема технологій електронного навчання над традиційними. В основному фахівці тлумачать електронне навчання (E-learning) як перспективну модель здобування знань, що заснована на використанні нових мультимедійних технологій і Інтернету для підвищення якості навчання шляхом полегшення доступу до ресурсів і послуг, а також обміну ними спільною роботою на відстані. Використання технологій навчання в межах E-learning це не тільки нові технічні засоби, але й нові форми і методи викладання, організації самостійної роботи студентів, новий підхід до процесу навчання [4].

Останнім часом активно проводяться дослідження з використання в освітньому середовищі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) як його комунікативного компонента. Такі інноваційні технології, на нашу думку, можуть найбільш ефективно впроваджуватися у вузівський освітній процес. ІКТ самі собою є чинником підвищення мотивації до навчання, що слід враховувати у формуванні сучасного освітнього процесу. Інформа-

ційні та комунікаційні технології (ІКТ) – це узагальнене поняття, що описує різні пристрої, механізми, способи, алгоритми обробки інформації.

Існує кілька основних класів інформаційних і телекомунікаційних технологій, які мають значення з точки зору систем відкритої і дистанційної освіти – це відеозаписи та телебачення. Навчальні відеопрोगрами можна широко використовувати, вони є яскравим прикладом дистанційного навчання. Завдяки ІКТ з'являється перспектива транслювати лекції для великої аудиторії з метою підвищення загального розвитку даної аудиторії без подальшого контролю засвоєння знань, а також можливість згодом перевіряти знання за допомогою спеціальних тестів та іспитів.

Одним із пріоритетних напрямів, що забезпечує подальше збагачення системи освіти, її удосконалення та високий рівень підготовки майбутніх фахівців є активне впровадження в навчальний процес технологій дистанційного навчання. При розробці навчальних курсів наголос робиться на самостійну роботу студентів, їх колективну творчість, проведення міні-досліджень різного рівня. Сутність самостійної роботи полягає в самостійній навчальній діяльності студентів, а її дидактична мета – у їх підготовці до самоосвіти протягом усієї своєї професійної діяльності і протягом життя.

Система дистанційної освіти забезпечує високоякісне подання матеріалів тим, хто навчається, і стандартизацію оцінювання досягнутих результатів, що є вкрай важливим для поопераційного контролю і накопичення рейтингових балів за різнобічну навчально-пізнавальну діяльність студентів.

Активізація процесу навчання вимагає від викладача копійкою праці під час підготовки електронних підручників, інтерактивних курсів, комп'ютерних практикумів, лабораторних робіт тощо. Але ця праця виправдана, бо менше часу необхідно витратити на аудиторних заняттях (лекціях та практичних) на пояснення того чи іншого явища, принципу роботи механізму, процесу [2].

Фахівці в галузі інформаційно-комунікаційних технологій підкреслюють доцільність їх використання до всіх навчальних дисциплін. Уводиться поняття інформаційно-навчальної діяльності: вона заснована на інформаційній взаємодії між студентом і викладачем з використанням ІКТ і спрямована на досягнення навчальних цілей [3].

Використання нових технологій дає можливість значно підвищити ефективність інформації, що циркулює у навчально-виховному процесі за рахунок її своєчасності, корисності, доцільного дозування, доступності (зрозумілості), мінімізації шуму, оперативного зв'язку джерела навчаль-

ної інформації, адаптації темпу подачі навчальної інформації до швидкості її засвоєння, врахування індивідуальних особливостей студентів, ефективного зв'язку індивідуальної й колективної діяльності, методів і засобів навчання, організації навчального процесу.

Висновки. Впровадження в навчальний процес ВНЗ сучасних педагогічних технологій, використання інформаційно-комунікаційних технологій і мереж, створення інформаційно-освітнього середовища дають можливість підняти на вищий рівень мотивацію навчальної діяльності, якість формування знань, умінь і навичок студентів, покращити і забезпечити їхнє самостійне здобування освіти, а в цілому - підвищити якість професійної підготовки майбутніх фахівців, що відкриває широкі можливості навчання впродовж усього життя.

Бібліографічний список:

1. Кадемія М. Ю. Використання інтерактивних технологій навчання / М. Ю. Кадемія // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2013. – № 3. – С. 125-132.
2. Векерик В. І. Інформаційні технології в освіті – досягнення та проблеми мотивації / В. І. Векерик, В. Ю. Степаненко, К. Г. Левчук // Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ. – 2013. – № 1. – С. 298-301.
3. Особов І. П. Сучасний етап організації освітнього процесу з урахуванням особливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій / І. П. Особов // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – Т. 41. – Вип. 3. – С. 101-107.
4. Василенко О. Застосування інноваційних технологій навчання у вищих навчальних закладах / О. Василенко // Сучасні інновації в педагогіці вищої школи: матеріали науково-теоретичної конференції 29 листопада 2013 р. – К.: МОН, МВС України, НАВС. – С. 8-10.

Boltianska N., Boltianskyi O. Application of innovative is technologies at teaching in modern higher educational establishment as to the factor of forming of professional компетентностей of future specialists

Summary. In the article a basic accent is done on application of innovative to technology at teaching in modern higher educational establishment, as to the factor of forming of professional компетентностей of future specialists.

Key words: Student, higher educational establishment, professional preparation of specialists, educational-educator process, innovative studies.

УДК 37.014.623

**Болтянська Н.І. к.т.н, доцент,
Болтянський О.В. к.т.н, доцент**

Таврійський державний агротехнологічний університет

СИСТЕМА ВЗАЄМВІДНОСИН У ВНЗ: КУРАТОР - СТУДЕНТ

Анотація. Розглянуто особливості завдань та функцій куратора, позитивні та негативні стилі управління академічною групою, визначені стилі та принципи роботи куратора.

Ключові слова: вища школа, куратор, студент, принципи, стиль керівництва.

Постановка проблеми. Значна роль у особистісному розвитку майбутнього професіонала належить куратору академічної групи. Саме від організаторських та особистісно–професійних якостей куратора залежить вектор професійного та особистісного становлення майбутніх спеціалістів і, особливо, фахівців аграрного спрямування. Виховний процес слід організувати так, щоб студент став суб'єктом педагогічної діяльності та її активним учасником. Тоді суб'єкт-суб'єктні стосунки дадуть майбутньому фахівцеві можливість самовдосконалюватися та самостверджуватися. Ці процеси сприятимуть оволодінню студентом секретами сучасної науки та формуванню найкращих рис його характеру [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових джерел засвідчує, що проблематиці роботи кураторів присвятили свої публікації такі дослідники як О. Власова, Т. Волковницька, С. Чебоненко. При тому, науковці зосередили увагу на необхідності формування готовності у студентів до навчання, руйнацію роками вироблених у них установок, навичок, звичок, ціннісних орієнтацій набутих в середній школі, набуття нових навичок та вмінь здійснювати саморегуляцію, надання куратором практичної допомоги у вирішенні багатьох питань і проблем, створенні органів студентського самоврядування, залученні до суспільного життя вишу, використанні куратором варіативних форм і методів як індивідуальної, так і групової роботи зі студентами, тематиці виховних годин, педагогічній майстерності кураторів тощо. Проте, питання, що стосуються принципів та компонентів роботи ку-

ратора академічної групи у вищому навчальному закладі ними практично не розглядалися.

Формулювання цілей статті. Метою даної науково-методичної роботи є визначення принципів та змісту компонентів роботи, що сприяють становленню викладача вишу як куратора академічної групи

Виклад основного матеріалу досліджень. Розглядаючи виховний процес як організацію творчої взаємодії куратора й студента, проявляючи увагу до особистості майбутнього фахівця, не можна забувати про особистість куратора, його інтелектуальні, моральні, психологічні знання. У навчально-виховному процесі ВНЗ важливо дбати про те, щоб майбутні фахівці постійно перебували в ситуації суб'єкт-суб'єктної взаємодії, збагачували свій внутрішній світ у спілкуванні з однокурсниками, викладачами, куратором [1].

Вищі навчальні заклади освіти висувають до роботи куратора вимоги, серед яких домінують теоретичні та практичні знання про освіту й виховання. Наявність цих знань виступає запорукою успішної підготовки студентів. Ефективність виховного процесу безпосередньо залежить від якостей куратора, його професійності. Під час виховної роботи, куратор веде спостереження за студентами, вивчає їх, планує заходи, сприяє згуртуванню колективу академічної групи, підштовхує до соціалізації та професіоналізації, допомагає у складних ситуаціях. Куратор допомагає студентам розкрити свій навчальний потенціал, допомагає розпізнати наукові схильності, сприяти участі у наукових гуртках, предметних олімпіадах, конкурсах, конференціях. Куратор має великий виховний вплив на формування професійної зацікавленості студентів та пов'язані з ним самоствердження та самоактуалізацію, сприяння розвитку знань і навичок, формування світогляду. Багато в чому від куратора залежить атмосфера та психологічний клімат у групі. Куратор має великі можливості у сприянні формуванню загальноприйнятих цінностей й стандарту поведінки, у потрібний момент внести потрібні корективи. Єдність групи спостерігається тоді, коли куратор зміг сформувати у студентів позитивне ставлення одне до одного, дружні стосунки у колективі, доброзичливу атмосферу, які сприяють повноцінному процесу отримання освіти. Виховний вплив куратора має бути непомітним, але відчутним, тоді можна говорити про професійність такого педагога. Адже при такому впливі легко формувати традиції, довірчі стосунки, здоровий колектив.

Найбільш важливі складові іміджу куратора у вищому навчальному закладі.

- професіоналізм – безумовна вимога, без якої не може йтися про фахівця в будь-якій галузі. Тому дуже важливим є постійне професійне зростання куратора, підвищення рівня його майстерності.

– компетентність – важлива складова, що припускає динамізм, швидку (і доречну) реакцію на умови, що змінюються, і обставини його кураторської діяльності.

– гуманітарна освіченість. Куратор у вищій школі є провідником гуманістичних цінностей, тому суспільству необхідний викладач, що має уявлення про все багатство людської культури і сам здатний на самовдосконалення.

– носій етикетного (еталонного) спілкування. Етикетне спілкування реалізується через вербальні (мовні) і невербальні (немовні) засоби. Мовний етикет вимагає відповідності культурним нормам мови (не тільки граматична і стилістична письменність, але і відсутність вульгарних слів, нецензурних виразів).

Дослідники стверджують, що 92 % враження від людини залежить від того, як людина виглядає і „звучить”. Це означає, що в створенні привабливого іміджу немовні засоби етикетного спілкування часто мають більше значення, чим слова. Так, в першу чергу, увага зазвичай звертається на зовнішність (одяг, зачіску, охайність, відчуття міри, відповідність ситуації, косметичку, прикраси.). Манера поведінки куратора (міміка, жести, пози, хода) також є важливим джерелом інформації про нього.

Провідну роль в створенні іміджу грають ефекти фасцинації і аттракції. Фасцинація (чарівність, чарівливість) – словесна дія на людей, при якій досягається мінімізація втрати інформації. Можна говорити монотонно і занудно, або інтенсивно і енергійно. Кожна з манер викличе різний ефект у слухачів. Для куратора особливо важливо опанувати мистецтвом публічного виступу, використовувати елементи фасцинації. Аттракція (залучення, тяжіння) – зовні фіксоване емоційне відношення людини до партнера у вигляді прояву до нього симпатії або готовності до спілкування. Процес аттракції є виникненням позитивного емоційного відношення при сприйнятті іншої людини. Зрозуміло, що похмурий вигляд, погляд убік не налаштовує оточуючих до нас, тоді як усмішка, кивок згоди, доброзичливий погляд допомагають налагодити контакт [2]. Відповідно до функціональних обов’язків робота куратора академічної групи має бути спрямована на допомогу молодій людині набути соціального досвіду поведінки, сформувані національну свідомість, ціннісних орієнтирів і розвинути індивідуальні якості особистості [3].

Професійна компетентність педагога-куратора є головним елементом його професіоналізму і діяльності. Для того, щоб куратор академічної групи мав високі показники професіоналізму, а також високий професійний і соціальний статус, він повинен постійно саморозвиватися й самовдосконалюватися.

Викладачу вищого навчального закладу не легко виконувати усі ці функції. Посада куратора академічної групи покликана сприяти розв'язанню проблем студентів як у плані розвитку розумових, моральних здібностей, так і в плані професійних якостей майбутніх фахівців на засадах педагогічної взаємодії.

Педагогічна взаємодія – це обмін інформацією, пізнання особистості студента куратором, організація спільної творчої діяльності й побудова взаємин за допомогою різноманітних комунікативних засобів, збіг спрямованості педагогічного впливу і відповідної реакції учасників виховного процесу. Взаємодія у виховному процесі реалізується шляхом створення ситуації психологічної єдності; забезпечення можливості самовираження особистості; прихованого керування ініціативою студентів. Виховний процес, заснований на педагогічній взаємодії, забезпечує ефект спільного розуміння, спільної оцінки, які стимулюють перспективу зростання студентів, розвиток професійних поглядів, активної професійної позиції та творчого стилю їх діяльності [3].

Взаємодія та співтворчість в системі «куратор – студенти» змінює позицію педагога у вузівському процесі. Завдання куратора полягає в тому, щоб, не знижуючи власної активності, стимулювати активні дії майбутніх фахівців. Для цього необхідні: довірливість у спілкуванні зі студентами; діалогічність, уміння слухати майбутнього фахівця; взаєморозуміння, без якого немає педагогічної взаємодії та співпраці в системі стосунків «куратор – студенти»; психологічне взаєморозуміння між учасниками виховного процесу; відмова педагога від диктату, що сприятиме формуванню атмосфери співпраці і співтворчості під час проведення виховної роботи.

Серед основних стилів керівництва академічною групою можна назвати такі стилі як [4]:

1. *Куратор-диктатор*. Даний стиль є ефективним на етапі адаптації студентів, коли вони ще не знають, які завдання виконувати, які існують вимоги і процедури, коли ще не сформовані органи студентського самоуправління і існують обмеження в часі для прийняття рішень. Цей стиль є найменш результативним, якщо куратор буде тяжіти до дрібної опіки і частіше звертатиме увагу на зовнішні, більш формальні показники діяльності окремих сту-

дентів та групи в цілому. Студенти будуть втрачати ініціативу, взаємовідносини в групі ставатимуть напруженими, вони будуть прагнути уникати свого куратора, пропускати заняття, прискіпливо ставитися до його самооцінки та комунікативної культури, вміння справлятися зі своїми емоціями.

2. *Куратор-бюрократ.* Такі куратори працюють формально, спираючись виключно на існуючі положення, розпорядження, плани і стежать за тим, щоб студенти їх точно виконували. Цей стиль є придатним, коли студентам треба довести правила внутрішнього розпорядку, певні вимоги з питань безпеки або стандарти пов'язані зі збереженням майна в навчальному корпусі чи гуртожитку тощо. Куратор-бюрократ пунктуально здійснює облік відвідування навчальних занять, презентує студентам вимоги адміністрації вишу. Поряд з тим, практично не цікавиться життям групи і системою взаємовідносин. Студенти втрачають інтерес та зацікавленість в роботі та взаємодії і роблять лише те, що від них очікують і не більше.

3. *Куратор-демократ.* Важливе місце куратор відводить співпраці з групою, адекватній оцінці як окремих студентів, так і групи в цілому. Зацікавлює у прояві ініціативи, вважає за потрібне заглиблюватися в життя групи і інформує про різні аспекти їх діяльності, стимулює студентів через заохочення, надає можливість розвиватися студентському самоврядуванню, формує колективну відповідальність. Разом з тим, зловживання цим стилем часом призводить до загострення проблем, що пов'язані з втіленням різних помилкових ідей студентів, затягуванням часу при прийнятті рішення куратором, зменшення уваги до відвідування студентами занять, виконання ними навчальних програм, їх успішності у навчанні.

4. *Куратор-ліберал.* Цей стиль у перекладі з французької мови означає «дозвольте робити» і характеризує куратора, який надає можливість студентам максимальну свободу самим проявляти ініціативу за відсутності належного контролю за ходом виконання запланованих заходів. Якщо студентська група є достатньо сформованою, активно працюють органи студентського самоврядування, а студенти є надійними та відповідальними і прагнуть самі вирішувати свої проблеми, то такий стиль може бути виправданий. Але перекладення обов'язків куратора на плечі студентів і сподівання на те, що студенти можуть виконувати роботу за нього, негативно позначається на формуванні позитивного психологічного клімату в групі, викликає невимогливість та відсутність емоційних контактів зі студентами, у деяких студентів формується прагнення перекладати виконання поставлених завдань на інших, куратор не завжди готовий до прийняття необхідних важливих рішень.

В основі діяльності куратора мають лежати вихідні принципи, що є основою регуляції відносин в системі «куратор – академічна група», «куратор – студент», «куратор – адміністрація вишу», «куратор – батьки студента».

До основних принципів можна віднести:

- принцип отримання всебічної інформації як про окремого студента так і про групу;
- принцип відкритості планування та послідовності роботи;
- принцип актуалізації, диференціації та індивідуалізації завдань та впливів на студентів;
- принцип інтеграції зусиль різних суб'єктів навчально-виховного процесу;
- принцип взаємної відповідальності куратора і студентів;
- принцип контролю за роботою та стимулювання діяльності до заохочення або покарання студентів);
- принцип підтримки студентів;
- принцип доцільної організації вільного часу та дозвілля;
- принцип звітності за результатами роботи.

Реалізація даних принципів можлива за умови визначення змісту компонентів, що сприятимуть ефективному становленню куратора академічної групи та виконанню вище зазначених завдань та функцій:

- *організаційний компонент*: навчання кураторів організовувати свою роботу згідно існуючих положень та планів виховної роботи вишу та користуватися засобами психологічної діагностики особистісних властивостей студентів застосовуючи різні методики, проводити соціологічні вимірювання системи взаємовідносин в групі;

- *технологічний компонент*: створення умов для розвитку професійно важливої компетентності куратора та особистісних якостей, які дозволяють застосовувати наявні знання та навички, ставити себе на місце суб'єкта виховного впливу;

- *цільовий компонент*: виділення основних напрямів та завдань в роботі куратора, розвиток вміння ставити конкретні завдання, цілі як перед окремим студентом, так і перед групою;

- *результативний компонент*: спираючись на роботу куратора на розвиток мотивації у студентів до навчання, поглибленого вивчення дисциплін через демонстрацію власного прикладу, орієнтацію на практичне застосування знань, створення позитивних традицій в академічній групі [4].

Висновки. У вищому навчальному закладі повинна приділятися значна увага реалізації педагогічних принципів та змісту компонентів необхідних для становлення куратора як педагога, який здатен організувати не лише свою роботу, а й формувати громадянську позицію і водночас виховувати студентів, достатньо ефективно взаємодіяти з ними, впроваджувати соціально значущі заходи та об'єднувати студентський колектив спільними цілями та діяльністю, вливати на вироблення у них почуття взаємної відповідальності та взаємодії.

Бібліографічний список:

1. Кузьменко Н. В. Роль куратора у формуванні самоствердження студента / Н. В. Кузьменко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – № 24. – С. 105 – 112.
2. Дубасенюк О.А. Методичні рекомендації керівнику академічної групи з виховної роботи педуніверситету / О.А. Дубасенюк // Житомир, 2000. – № 3.– С. 4 – 16.
3. Козілковська Н.Я. Позааудиторна робота студентів ВНЗ як чинник підвищення якості освіти / Н. Я. Козілковська // Наука і вища освіта в Україні. – 2008.
4. Третяк О. С. Завдання, функції, принципи, компоненти та стилі роботи куратора академічної групи у вищому навчальному закладі / О. С. Третяк // Питання педагогіки. - Вісник Національного університету оборони України, 2014 №3 (40).-С.159-163.

Boltianska N., Boltianskyi O. System of relationships in the higher educational institution: curator – student

Summary. The features of the curators' tasks and functions, the positive and negative styles of an academic group management and the principles of the curators' work are considered in the article.

Key words: higher school, curator, student, principles, leadership style.

УДК 345.36

Болюта О.Б., викладач, спеціаліст вищої категорії
ВСП «Оріхівський коледж ТДАТУ»

СТИМУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ РІЗНИХ РІВНІВ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

Анотація. Стаття розкриває умови, шляхи і методи стимулювання діяльності студентів під час навчальних занять, адже ефективність засвоєння знань значно підвищиться, якщо у процесі навчання використовувати широкий спектр методів та неухильно дотримуватись педагогічних умов стимулювання навчальної діяльності студентів.

Ключові слова: «стимул», «стимулювання»; засоби стимулювання.

Постановка проблеми. В умовах стрімкого розвитку суспільства обсяг необхідних людині знань швидко зростає, тому важливого значення набуває формування умінь самостійно поповнювати знання, орієнтуватися в потоці інформації.

Щоб студенти вчилися, набували знань, умінь та різних здібностей у процесі повноцінної навчальної діяльності, її потрібно стимулювати. Зробити вибір, визначитися, ухвалити правильне рішення і діяти в потрібному напрямі допомагають стимули. У розв'язанні завдання підвищення ефективності навчального процесу важливою є проблема стимулювання діяльності студентів на заняттях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Підставою є визначення педагогічних умов стимулювання навчальної діяльності студентів, аналіз ефективності різних методів стимулювання діяльності в ході проведення навчальних занять, визначити вплив експериментальної методики на результативність навчально-виховного процесу. Теоретичними джерелами дослідження стали наукові розробки вчених: Л. Виготського, О. Малихіної та С. Огірка.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності методів та педагогічних умов стимулювання діяльності студентів різних рівнів навчальних досягнень у навчально - виховному процесі, продиктовані педагогічною практикою з використанням різних методів: теоретичних (вивчення, аналіз, узагальнення і класифікація); моделювання сутності понять «стимул, стимулювання»; емпіричних (анкетування, експертне опитування); статистичних (метод

порівняння експериментальних даних з вихідними, якісний та кількісний аналіз результатів).

Виклад основного матеріалу досліджень. «Стимулювати» навчально-пізнавальну діяльність студентів у сучасному розумінні означає «підштовхувати, спонукати їх до неї, заохочувати». Оскільки зовнішні фактори виступають реальною спонукальною причиною діяльності лише за умови зустрічі потреби із ситуацією свого задоволення, то стимулювання передбачає спеціальні зусилля педагога, спрямовані на сприймання, осмислення студентом об'єктивного значення зовнішніх факторів, набуття ним особистісних смислів.

Стимули спираються на потреби і мотиви, невіддільні від них. Важливо підкреслити, що людина звичайно відчуває одночасну дію різних потреб і мотивів і чинить відповідно до найбільш сильного спонукання.

Педагогам – практикам добре відомо, що для позитивних змін фізіологічного, психологічного та особистісного стану студента є зміна соціального становища, яким може бути і відвідування навчальних занять. Це покладає велику відповідальність на викладача, котрий забезпечує не тільки умови для цих змін, а й подальший розвиток студента в удосконаленні своєї особистості за рахунок навчально-виховного процесу.

Психолого-педагогічна умова такого забезпечення - вирішення цілої низки дидактичних протиріч, їх не так і багато: найперше - зовнішні (педагогічні) та внутрішні (особистісні), що забезпечують успішність навчального процесу. Педагогічна майстерність викладача полягає в природному переводі зовнішніх педагогічних у внутрішні - психологічні протиріччя та створенні оптимальних умов для їх усвідомлення самим студентом. Це дає змогу покращити навчання студентіві завдяки свідомому просуванню від мети уроку до бажаного результату. Крім того, такий підхід дає змогу учаснику навчального процесу (кожному студентіві) сприймати себе як активного суб'єкта навчального процесу, від якого залежить якщо не все, то більшість у самовдосконаленні.

Тобто, починаючи уже з організаційного етапу заняття, важливим є формування ціннісної орієнтації колективу групи на використання всіх можливостей у самовдосконаленні та соціально-психологічні установки (готовність) до їх реалізації в умовному та реальному процесі життєдіяльності. Основа цієї роботи - актуалізація знань про духовні, моральні та матеріальні цінності людства і свого народу, що сприяє самовдосконаленню і є визначальною умовою поліпшення особистого та соціального буття. В такому разі не досить нагадувати студентам, якою буде тема заняття зараз і що відбуватиметься на ньому. Важливо, коли студенти самі визначають, що вони вже до-

сягли на даний момент і які почуття у них викликає цей рівень, чи задоволені вони собою і чи мають зупинитися на досягнутому.

Отже, основною педагогічною метою цього етапу є емоційне стимулювання позитивних почуттів аудиторії, які дадуть їй змогу зафіксувати у свідомості відповідні можливості навчальної діяльності, її цінність для подальшого самовдосконалення та готовність використовувати все можливе в цьому плані, що буде запропоноване викладачем під час вивчення.

Якщо в студента відсутня потреба у самовдосконаленні, він не відчуває себе в ролі суб'єкта пізнавальної діяльності, як провідного засобу навчання, таким чином втрачається не тільки навчально-пізнавальний інтерес, а й можливість викладача спиратися на нього у своїй роботі. В цій ситуації ефективними стають колективні форми роботи, що дають змогу студенту ототожнити себе зі студентами, у котрих переважає достатній та високий рівень навчальних досягнень, метою для яких є самовдосконалення за рахунок навчальної діяльності. Так, групова емоційно насичена відповідь студентів на запитання: «Хто ми є?» - передбачає відповідь, як оцінка своїм прагненням стати досконалими членами сучасного суспільства. Вони визначають, що їм необхідно зробити, аби досягти успіху. Це дає змогу формувати не тільки колективні та індивідуальні соціально значимі навчально-пізнавальні установки, а й відпрацьовувати логіку організаційної частини, що стає сталою навичкою сприйняття своєї ролі під час виконання студентами будь-якої справи. Підкріпленням позитивного стимулювання на цьому етапі є виконання ними завдань, які їм під силу виконати, що підтверджують у свідомості особистості наявність відповідних змін.

Ось чому стимули, які рекомендується знаходити і застосовувати викладачам, спираються на тонкі, делікатні «підштовхування» до певних дій, які виключають відкритий «тиск» і примушування.

Оволодіння навчальним матеріалом, розвиток і виховання особистості в процесі навчання відбувається лише за умови прояву її високої активності в навчально-пізнавальній діяльності. Організована діяльність, у якій людина бере участь без бажання, практично не розвиває її. Ось чому правильно кажуть: можна силою привести коня до води, але не можна присилувати його пити. І людину не можна силою змусити вбирати знання, здобувати освіту.

З метою стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів необхідно впроваджувати створення на занятті ситуації цікавості - введення в навчальний процес цікавих прикладів, експериментів, парадоксальних фактів; використання цікавих аналогій; зіставлення наукових і побутових тлумачень; створення ситуації новизни, актуальності; створення в навчальному процесі ігрових ситуацій, адже гра вже давно використовується як засіб фор-

мування інтересу до навчання; навчальні дискусії; стимулювання за допомогою аналізу життєвих ситуацій (цей метод навчання безпосередньо стимулює навчання за рахунок максимальної конкретизації знань); творчі завдання з проблемним підходом і логічним навантаженням; гру; самостійну діяльність; творче використання якісної додаткової інформації; театральну діяльність.

Дослідження показує, що інтерес стимулює діяльність у всіх його видах і на всіх етапах розвитку. І характеризується він:

- 1) позитивними емоціями у ставленні до своєї діяльності («Мені подобається те, що я роблю»);
- 2) наявністю пізнавального мотиву («Мені цікаве те, що я роблю»).

У процесі навчання дуже важливим і необхідним є забезпечення позитивних емоцій щодо навчальної діяльності, його змісту, форм і методів реалізації; до процесів сприймання, осмислення, запам'ятовування підключати внутрішні переживання.

Для вирішення цього питання існують різні прийоми: створення ситуації новизни, цікавості, переживання, подиву, бо саме вони – перший крок до формування пізнавального інтересу.

Роз'яснення значимості учіння — метод стимулювання навчально-пізнавальної діяльності з метою роз'яснення цілей, як особистих, так і суспільних. Особливо важко формувати в студентів розуміння значимості успішного навчання з усіх навчальних предметів та дисциплін. Якщо студент розуміє значення засвоєння навчальних дисциплін профілю майбутньої спеціальності, то значення засвоєння інших предметів йому слід роз'яснювати. Це суттєвий елемент формування розуміння суспільної значимості навчальної праці. Розповіді, бесіди, лекції в цьому випадку набувають характеру методів стимулювання обов'язку в учінні.

Пред'явлення навчальних вимог. Метод пред'явлення навчальних вимог до студентів визначається критеріями оцінювання знань з різних навчальних дисциплін, Положенням про організацію навчального процесу, Положенням про кредитно-модульну систему навчання. Важливо, що постановка навчальних вимог поєднується з методами привчання студентів до виконання навчальної роботи, навчальних вимог. Відсутність таких навичок призводить до появи прогалин у знаннях та неуспішності, а за ними — до негативного ставлення до навчально-пізнавальної діяльності в цілому.

Заохочення й осудження в учінні. Метод заохочення допомагає у підтримці і розвитку позитивних засад в навчальній діяльності. Головну роль відіграє оцінка за успіхи чи недоліки, але чималої ваги набуває й усне схвалення чи осуд педагога. Метод осудження є винятком у формуванні мотивів учіння.

Слушно писав з цього приводу В.О. Сухомлинський, наголошуючи, що учасник навчального процесу повинен не просто слухати і думати, а щось робити. Мислення має відобразитись у діяльності, лише тоді на занятті будуть думати всі, не буде неуважних. Тому, перед вивченням нової теми, студентам можна пропонувати на самостійне опрацювання ряд питань чи виконання певних завдань, 2-3 студентам дати конкретні завдання за новою темою. Для допомоги у вивченні питання пропонується план, за яким необхідно підготуватися до відповіді, список літератури, призначити консультантів; усім іншим - підшукати цікаві питання до теми, яка буде вивчатися.

Таким чином, під час підготовки до чергового заняття і в ході його проведення створюється атмосфера здорової конкуренції, яка сприяє зростанню інтересу до предмета і бажання оволодіти знаннями, розширенню знань з даної теми.

Завдання творчого характеру. Студенти як творчі особистості розкриваються під час написання рефератів, виконання творчих робіт, у ході проектної діяльності. Саме роботи з елементами творчого наповнення є наслідком довгої і серйозної інтелектуальної праці. Адже під час підготовки до написання роботи студент опрацьовує багато літературних джерел, отримує нові знання, аналізує їх. Все це дає змогу йому проявитися як особистості, розкрити свої здібності.

Дуже важливо, щоб усі творчі роботи викладач ретельно й доброзичливо аналізував і в кожній знайшов те позитивне, що заслуговує на похвалу. Тільки в такому разі студент виявлятиме бажання вдосконалювати свої творчі вміння.

З метою створення сприятливого клімату для творчого розвитку особистості необхідно використовувати технології колективного, групового навчання.

Проблемне навчання. Проблемність повинна проходити червоною ниткою через весь процес навчання.

Проблемність, за Рубінштейном, є невід'ємною рисою пізнання; бо вона забезпечує (стимулює) розумову діяльність, заставляє розглядати предмет з усіх сторін.

Проблемне навчання реалізується через проблемну ситуацію. Цих ситуацій може бути декілька на будь-якому занятті.

Коли ж виникають проблемні ситуації? В першу чергу, коли зіставляються діаметрально протилежні точки зору, зіставляються життєві колізії (мається на увазі різне бачення однієї проблеми).

Таким чином, така ситуація на занятті, коли викладач сам ставить проблему і при цьому демонструє шляхи наукового пошуку, називається проблемним викладом матеріалу.

При цьому варто застерегти від надмірностей. Постановка проблеми завжди повинна бути педагогічно виправданою.

Слід виділити такі умови стимулювання навчальної діяльності, як: використання системи методів стимулювання навчальної діяльності і прийомів емоційного стимулювання, створення ситуації успіху в навчанні, сприятливого морально-психологічного мікроклімату, заохочення.

Умови створення сприятливого клімату для творчого розвитку студентів з різними рівнями навчальних досягнень:

1. Під час підготовки занять важливо звертатися до ефективних джерел стимулювання діяльності студентів у змісті навчального процесу.

2. Диференційовано підходити до студентів із різними рівнями навчальних досягнень.

3. Заохочувати студентів до спілкування під час проблемного викладу матеріалу, до формулювання пропозицій, висновків та узагальнень.

4. Перед студентами з більш високим рівнем навчальних досягнень, зі стійко сформованим пізнавальним інтересом постійно ставити нові, більш серйозні завдання, надихати на їх вирішення.

5. Використовувати елементи технології особистісно орієнтованого навчання, які вчать студентів: самостійно визначати мету, складати план подальшої діяльності на занятті, послідовно викладати думки, не боятися їх висловлювати, доводити свою точку зору, з повагою ставитися до думки інших.

Психологічні умови

1. Створення атмосфери доброзичливості на занятті.

2. Фактор зацікавленості студентів самим навчальним матеріалом.

3. Індивідуальний та диференційований підхід до студентів у процесі засвоєння матеріалу.

4. Оптимістичний і захоплюючий темп розповіді викладача.

5. Підготовка завдань студентам на активізацію їх творчої уваги та уяви.

6. Належний такт, самовладання і самоконтроль з боку викладача.

Важливими є методи психологічного впливу викладача на студентів.

1. Метод навіювання - опосередковане формування думки про необхідність навчання через підсвідомість студентів:

- періодичний повтор думки;

- висування вимог до бажаної емоційної реакції слухачів (“Думаю, ви зі мною погодитесь, що...”);

- впевненість поведінки;
- виразне, розміряне мовлення.

2. Метод переконування - свідомий, аргументований вплив на іншу людину чи групу людей, що має за мету зміну їхніх суджень, ставлень, намірів чи рішень:

- прийом “так, але...”;
- прийом “бумерангу” (відповідь запитанням на запитання, аргументом на аргумент);
- прийом трьох “так” (правило Сократа чи прийом позитивних відповідей) - після двох стверджень, з якими людина погодилася, вона скоріше погодиться і з третім ствердженням;
- дотримання черговості аргументів: сильні-середні-найдужчі (правило Гомера);
- виявлення суперечностей в аргументах опонента.

3. Метод самопросування - відкрите пред'явлення свідчень своєї компетентності і кваліфікації для того, щоб бути гідно оціненим і завдяки цьому одержати переваги при доборі кандидатів, призначенні на посаду тощо:

- демонстрація своїх можливостей; пред'явлення підтверджень (сертифікатів, дипломів, офіційних відгуків, патентів, друкованих праць й ін.); авторитетність заяв; розкриття своїх особистих цілей; формулювання своїх запитів і умов.

4. Метод зараження - передача свого стану або ставлення іншій людині чи групі людей, які якимось чином переймають цей стан чи ставлення: висока енергетика власної поведінки;- артистизм у виконанні дій;- залучення партнерів; виконання дій, що інтригують; поступове нарощування інтенсивності дій;- індивідуалізований погляд в очі; дотик і тілесний контакт.

5. Метод пробудження імпульсу до наслідування - викликання прагнення бути подібним собі: публічна популярність; демонстрація високих зразків майстерності; пред'явлення прикладу доблесті, милосердя, служіння ідеї; новаторство, особистий магнетизм; “модна” поведінка й оформлення зовнішності; заклик до наслідування.

Педагогічні умови

1. Організаційна чіткість у проведенні заняття, з'ясування навчальних, методичних та виховних цілей і завдань.
2. Раціональний розподіл навчального часу.
3. Забезпечення творчих завдань, проблемний виклад матеріалу.
4. Логічність і послідовність викладу матеріалу.
5. Включення питань на повторення раніше пройденого матеріалу, дотримання міжпредметних зв'язків.

6. Пошук ефективних методів і прийомів викладу матеріалу.

7. Використання різних видів унаочнення. Використання на заняттях розвиваючих завдань і дидактичних ігор з використанням комп'ютерних технологій.

Методичні вимоги

1. Складання чіткого плану заняття.

2. Науковість викладу матеріалу.

3. Емоційність у викладі матеріалу.

4. Запровадження різних інтерактивних методів навчання.

5. Завдання на розвиток усного і писемного мовлення учнів при розборі тексту твору.

6. Посильність домашніх завдань з літератури для учнів.

Поради викладачам: виражати подив і захоплення всім, що роблять і говорять студенти під час виконання поставлених завдань; вживати такі слова, як "молодець", "прекрасно", "добре", "відмінно", "блискуче"; не дозволяти собі критикувати особистість студента в присутності інших; оцінюючи результати діяльності студентів, знаходити позитивне, і саме на позитивному акцентувати увагу.

Сьогодні як ніколи актуальною є висока якість навчання, яка зумовлюється багатьма педагогічними чинниками. Проте найактивніша діяльність усього педагогічного колективу приречена на невдачу, якщо студенти не виявляють інтересу до навчання.

Однією із умов підвищення ефективності навчально - виховного процесу є застосування нових та удосконалення традиційних методів навчання, зокрема методу стимулювання навчальної діяльності студентів. Цей метод має й великі виховні можливості. Він сприяє підготовці молоді, майбутніх фахівців, до життя, формуванню умінь самостійно поповнювати знання, творчо розв'язувати навчальні завдання. Особливо цінним у стимулюванні навчальної діяльності є такі методи як метод емоційного стимулювання створення ситуації успіху в навчанні, заохочення.

Висновки. Розкриваючи основні поняття досліджуваної проблеми, аналізуючи ефективність різних методів стимулювання навчальної діяльності студентів, визначивши педагогічні умови стимулювання навчальної діяльності через використання методів стимулювання, які мають забезпечити розвиток та саморозвиток особистості студента як майбутнього фахівця – професіонала, обґрунтовано необхідність і важливість стимулювання. При цьому слід виходити з індивідуальних особливостей студента як суб'єкта пізнання предметної діяльності. А також необхідно пам'ятати, що засвоєння студентами структури початкової діяльності відбувається завдяки викладачеві, який

допомагає студентам орієнтуватися в навчальному матеріалі та реалізувати план навчальної діяльності.

Дослідження не вичерпує всіх питань даної проблеми. Процес стимулювання навчальної діяльності, пізнавальних інтересів набуває важливого значення в педагогічній практиці викладача вищого навчального закладу. Під таким стимулюванням розуміється процес активізації внутрішніх рушійних сил особистості за допомогою зовнішніх об'єктивних спонукань, ефективність впливу яких залежить від соціальної та особистісної значущості стимульованої діяльності.

Бібліографічний список:

1. Артющина М.В. Групова навчальна діяльність студентів у підвищенні рівня професійної підготовки фахівців // Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Науково-методичний журнал. – 2001. – Випуск 3. – С.96-104.
2. Занюк С. Психологія мотивації та емоцій. - Луцьк: Волинський держуніверситет, 2001. – 178 с.
3. . Зайцева І. В. Формування мотивації учіння студентів вищих економічних навчальних закладів [автореф. дис. к.п.н.: 13.00.04] / І. В. Зайцева. - Т.: Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. 2001. - 20 с.
4. Чобітько М. Г. Індивідуальність студента в особистісно-орієнтованому професійному навчанні / М. Г. Чобітько. - К.: Вісник АПН України, 2005. - № 2. - 34-42 с.
5. Артющина М. В. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: [навч. посіб.] / М. В. Артющина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.. - К.: КНЕУ, 2008. - 336 с.
6. Зайцева І. В. Формування мотивації учіння студентів вищих економічних навчальних закладів [автореф. дис. к.п.н.: 13.00.04] / І. В. Зайцева. - Т.: Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. 2001. - 20 с.
7. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті / Г.О.Ковальчук - К.: КНЕУ, 1999. - 128 с.

Boliuta O.B. Stimulation Activity of Students of Different Educational Achievements' Levels.

Annotation. The article demonstrates the conditions, ways and methods of stimulation of students' activity during the lessons, as the effectiveness of learning process will rise greatly if the wise range of methods will be used and followed steady the pedagogical conditions of stimulating students' activity in educational process.

Key words: stimulus, stimulating, means of stimulation.

УДК 372.52

**Бондаренко Л.Ю., к.т.н., доцент, Вершков О.О., к.т.н., доцент,
Таврійський державний агротехнологічний університет**

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ
У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

Анотація. Розкрито сутність понять «компетентнісний підхід». Визначено психолого-педагогічні умови розвитку особистості студента у ВНЗі. Розкрито критерії оцінки та етапи формування компетентності студентів.

Ключові слова: компетентність, психолого-педагогічні умови розвитку особистості, формування компетентності студента, образовательный процесс, специалист.

Постановка проблеми. В останні роки найбільш актуальним стає компетентнісний підхід в підготовці фахівців, з позиції якого висуваються нові вимоги до професійно-педагогічної підготовки.

Модернізація української вищої освіти на компетентнісних засадах є передумовою її інтеграції в європейський і світовий простори, відтак компетентнісний підхід, що є методологічною основою розроблення сучасної освітньої стратегії і тактики українських вишів, потребує адекватного теоретичного мислення.

Мета освіти носить, багатокomпонентний характер: в суспільному житті - соціалізація особистості, в загальноосвітній області – ключові компетентності, в професійній області – професійна компетентність.

Випускник вузу повинен володіти як професійними, так і загальнокультурними компетенціями, оскільки сучасні умови на ринку праці вимагають від ВНЗ підготовки фахівця з глибокими професійними знаннями, володіти психологічною стійкістю, готовністю до перевантажень, стресових ситуацій, умінням з них виходити, здатністю працювати в команді, приймати самостійні рішення, ініціативністю, здатністю до інновацій, умінням робити вибір, ефективно використовувати обмежені ресурси, зіставляти політичні декларації з політичною практикою, здатністю вести переговори.

Формулювання цілей статті. Оцінити рівень розвитку професійного досвіду та провести аналіз сукупності психолого-педагогічних умов формування компетентності у студентів

Виклад основного матеріалу досліджень. Вперше поняття «компетенція» було використано в США в сфері бізнесу в 70-і роки минулого століття, що було обумовлено завданням визначення якостей співробітника, що впливають на ефекти ефективність його професійної діяльності в організації. Компетентність розумілася значно ширше - як характеристика конкретного фахівця. У сучасних умовах поняття «компетентність» міцно увійшло в науковий обіг. Відбуваються інноваційні процеси в системі освіти, так чи інакше, зв'язуються з впровадженням в практику школи і вузу компетентнісного підходу.

Компетенція - це узагальнена характеристика особистості, яка визначає готовність до успішного вирішення професійних, соціальних і особистісних завдань.

Компетентність - це персоніфікована компетенція; виражена здатність застосовувати знання, вміння, досвід, особистісні якості для вирішення професійних, соціальних і особистісних завдань. Компетенції не протистоять традиційній системі знань, умінь, навичок, а включають в себе їх «конструктивне зміст», набуваючи узагальнений інтегральний характер.

Розвиток компетентності особистості в освітньому процесі у ВНЗі здійснюється за наявності певних психолого-педагогічних умов, які являють собою якісну характеристику основних факторів, процесів і явищ освітньої середовища, що відображає основні вимоги до організації діяльності, сукупність об'єктивних можливостей, обставин педагогічного процесу, цілеспрямовано створюваних і реалізованих в освітньому середовищі, і які забезпечують вирішення поставленої педагогічного завдання [1, 2], комплекс заходів, що сприяють підвищенню ефективності даного процесу.

В освіті поняття «психолого-педагогічні умови» тісно пов'язане з поняттям «педагогічний процес», оскільки умови проявляються саме в педагогічному процесі і створюються з метою його оптимізації. Сам педагогічний процес - це функціональна характеристика педагогічної системи, провідний фактор її особистісно-розвиваючого потенціалу.

Позитивний вплив педагогічного процесу визначається сукупністю впливу проведених занять, їх змісту, методики, стилю викладання, особистості викладачів.

Суть компетентнісного підходу в професійній підготовці студентів, дозволяє реалізувати всі вищезазначені умови системно. Сутність компетентнісного підходу полягає в пріоритетній орієнтації на такі цілі освіти, як здатність до навчання, самовизначення, самоактуалізація, соціалізація і розвиток індивідуальності [3].

Виходячи з бачення сутності компетентності студентів як системної сукупності загальносоціальних і професійних характеристик, можна сказати, що компетентнісний підхід до освіти має сприяти оптимізації засвоєння і виконання студентами різноманітних соціальних і професійних ролей, забезпечувати здатність до реалізації різноманітних соціальних і професійних ролевих функцій. Це, в свою чергу, передбачає орієнтацію компетентнісного підходу на оволодіння студентами контекстної інформації і творчими способами її використання, на їх орієнтацію в різноманітні ситуації соціальної і професійної дійсності і розвиток умінь адекватно діяти в мінливих обставинах. Важливим аспектом організації процесу формування компетентності особистості є врахування закономірностей розвитку мислення і діяльності. Формування та якісне вдосконалення системи знань, обумовлено саме розвитком мислення і діяльності.

Слід враховувати і використовувати ті методи і прийоми, які найбільшою мірою підходять для послідовного формування системи знань, становлення ціннісних відносин, розвитку поведінки і діяльності, а також відповідають змістовним аспектам формованого блоку компетентності.

Закономірності розвитку різних особистісних характеристик та якостей (мислення, пам'яті, діяльності, інтересів, цінностей і т.д.) обумовлюються правильною послідовністю застосування різних методів і прийомів, а також відповідних їм форм організації занять, яка реалізується в рамках формування кожного виду компетентності.

Сформованість компетентності свідчить про готовність людини до відповідної діяльності. У повсякденному розумінні готовність до будь-якої діяльності означає згоду виконувати цю діяльність, а також стан, при якому діяльність може бути виконана ефективно. Такий стан визначається сукупністю необхідних знань, що формуються в рамках теоретичної підготовки, умінь і досвіду діяльності, які розвиваються під час практичної підготовки.

Зміст теоретичної підготовки включає два аспекти: чому вчити (інформаційний зміст) і яким чином забезпечити системність та повноту отриманих знань і теоретичних умінь. Одним з найважливіших засобів професійної під-

готовки є інформаційний зміст освіти, що має відображення в навчальних предметах.

Зміст навчальних дисциплін являє собою безпосередню базу теоретичних знань, в процесі застосування яких розвиваються відповідні інтелектуальні та практичні вміння. Ці ж знання реалізуються і в певних видах соціальної / професійної діяльності - основи накопичення досвіду і розвитку здібностей.

Інформаційний зміст освіти обумовлено вмістом компонентів соціальної і професійної компетентності, і він має вигляд сфер наукового знання, які є базовими основами розвитку конкретних компетенцій. Цей зміст не прив'язаний жорстко до освітніх і навчальних планів, програм напрямків підготовки, оскільки: по-перше, сформуванню конкурентоспроможності на предметному рівні неможливо, по-друге, навчальні плани досить часто змінюються. Адекватність освітніх програм забезпечується гнучкістю і варіативністю додаткових і факультативних курсів, а також різноманітністю позанавчальних форм теоретичної підготовки студентів: не тільки в рамках самостійної роботи, але в організованих формах - студентських наукових гуртках, майстер-класах, консультаціях і т.п.

Організація та супровід реальної професійної і громадської діяльності студентів є ядром практичної підготовки випускників, основою формування у них соціального і професійного досвіду.

Практична професійна діяльність в період навчання здійснюється студентами в рамках педагогічної та виробничої практик, а також у вигляді участі в роботі студентського наукового гуртка. Громадська діяльність може здійснюватися у формі участі у волонтерських рухах, культурних товариствах і творчих колективах, молодіжних об'єднаннях, громадянських та політичних процесах і акціях, у роботі в органах студентського самоврядування.

При формуванні у майбутніх фахівців тих чи інших особистісних якостей в умовах освітнього процесу обов'язково постає питання про те, які характеристики будуть свідчити про успішність педагогічного впливу, ефективність застосованих методів. Для визначення ефективності освітнього процесу необхідні критерії результативності (рис. 1)[4].

Кожна група критеріїв може оцінюватися за кількома параметрами, що є підставами для проведення експертизи (на базі результатів педагогічного спостереження, бесід, опитування тощо).

Параметрами оцінки **когнітивно-інтелектуальних критеріїв** є:

1. Системність знань - здатність до тематичного узагальнення інформації, її аналізу, відтворення системи понять відповідної області науки для вирішення конкретних завдань.

Рисунок 1 – Схема критеріального забезпечення освітнього процесу

2. Інтегрованість знань - здатність відтворювати, узагальнювати і застосовувати отримані при вивченні різних навчальних предметів знання і вміння для вирішення конкретних завдань, визначати дефіцит інформації і наукову область, до якої ця інформація відноситься.

3. Усвідомленість і практикоорієнтованість знань - розуміння сфери застосування інформації, здатність виділити знання, необхідні для вирішення конкретних завдань.

Параметрами оцінки **мотиваційно-вольових критеріїв** конкурентоспроможності є: ступінь ініціативності і активності в діяльності; ступінь відповідальності за наслідки своїх дій; зацікавленість в результатах діяльності.

Найбільш значущими критеріями, відповідно до тези «практика - критерій істини», є **діяльні**. У зв'язку з цим, виділяють наступні етапи поступального розвитку компетентності в освітньому процесі:

1. Навчально-теоретичний етап, спрямований на формування інтелектуальних (теоретичних) умінь і здібностей студентів вирішувати теоретичні завдання в навчальному процесі. Основним засобом розвитку компетентності на даному етапі є ситуаційно-проблемні завдання.

2. Навчально-практичний етап, пов'язаний з формуванням здібностей студентів застосовувати знання і вміння в ситуаціях ігрової взаємодії, а також самостійно проектувати способи вирішення проблем за допомогою розробки відповідних проектів.

3. Практичний етап, спрямований на безпосереднє застосування сформованих знань і умінь в умовах реальної соціальної взаємодії / професійної діяльності.

Висновки. Використання зазначеної сукупності показників дозволить комплексно оцінити рівень розвитку професійного досвіду у всьому його змістовному різноманітті, як в кількісному, так і в якісному відношенні.

Таким чином, теоретичні та методологічні засади формування компетентності, зміст компетентнісного підходу до професійної підготовки дозволили виділити сукупність психолого-педагогічних умов формування компетентності у студентів. Реалізація в освітній практиці наведених вище психолого-педагогічних умов сприятиме вирішенню найбільш актуального завдання сучасної вищої школи, підготовці конкурентоспроможного випускника.

Бібліографічний список:

1. Мошкин В.Н. Педагогические условия воспитания культуры безопасности [Електронний ресурс] / В.Н.Мошкин. Режим доступа: <http://www.oim.ru/reader.asp>

2. Степченко Т.А., Ретивых М.В. Технологии формирования профессиональной компетентности обучающихся в организациях профессионального образования / Т.А. Степченко, М.В. Ретивых. - Брянск: РИО БГУ: Материалы международной научно-практической конференции, 2013.

3. Зеер Э.Ф. Компетентностный подход к образованию [Электронный ресурс] / Э.Ф. Зеер. Режим доступа: <http://www.urora.ru/konf2005.php>

4. Ширококов С.Н. Оценка качества подготовки конкурентоспособного специалиста в вузе [Электронный ресурс] / С.Н. Ширококов. Режим доступа: <http://integr.narod.ru/konf0012/k502.htm>

5. Ганин Е.А. Педагогические условия использования современных информационных и коммуникационных технологий для самообразования будущих учителей [Электронный ресурс] /Е.А.Ганин. Режим доступа: <http://ito.edu.ru/2003/VII/VII-0-1673.html>

6. Тулегенова А.Г. Некоторые психолого-педагогические условия оптимизации учебно-воспитательного процесса [Электронный ресурс] / А.Г. Тулегенова. Режим доступа: <http://www.crimea.edu/tnu/magazine/scientist/edition3/n03019.html>

7. Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. **Вип. 32** / ред. кол.: В. К. Буряк, І. В. Шелевицький, Г. Штельмах та ін.; гол. ред. В. К. Буряк. – Кривий Ріг: КДПУ, 2011. – 578 с.

8. Психологічні аспекти професійної підготовки конкурентоздатних фахівців: монографія / Дегтярьова Г. С., Козяр М. М., Матійків І. М., Руденко Л. А., Шиделко А. В.; за ред. Руденко Л. А. – Київ:, 2012. – 170 с.

9. Лунячек В. Е. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі / В. Е. Лунячек // Публічне управління: теорія та практика. - 2013. - Вип. 1. - С. 155-162. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2013_1_27

10. Жук О. Л. Педагогическая подготовка студентов: компетентностный подход / О. Л. Жук. – Минск: РИВШ, 2009. – 336 с.

Bondarenko L.Yu., Vershkov O.O. Psychological and pedagogical conditions for forming the competence of future specialists during their studies at a higher educational institution.

Summary. The essence of the concepts "competence approach" is revealed. The psychological and pedagogical conditions for the development of the personality of the student in the university have been determined. The evaluation criteria and stages of forming the competence of students are disclosed.

Keywords: competence, psychological and pedagogical conditions of personality development, formation of student's competence, educational process, specialist.

УДК 357.48

Бондаренко Н.О., викладач, спеціаліст вищої категорії
ВСП «Оріхівський коледж ТДАТУ»

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. Стаття присвячена застосуванню інноваційних прийомів, засобів організації навчальної діяльності в навчальному процесі на заняттях природничого циклу, метою яких є підготовка студентів до життя і професійної діяльності у високорозвиненому інформаційному середовищі, до можливої подальшої самоосвіти з використанням сучасних інформаційних технологій.

Ключові слова: оптимальність, запрограмованість, складність, узгальнення, повторення, педагогічна інноватика, аналіз.

Постановка проблеми. Національна доктрина розвитку освіти в Україні відображає тенденції оновлення змісту, форм та методів професійної підготовки педагогічних працівників на основі прогресивних концепцій та запровадження інноваційних технологій. Головним суб'єктом інноваційної діяльності виступає викладач. Він як професіонал не лише орієнтується в освітніх інноваціях та застосовує їх у своїй роботі, володіє різними технологіями викладання свого предмету, але й здатний як творча особистість до самореалізації в діяльності та самостійного інноваційного пошуку. Необхідність урахування сучасної інноваційної ситуації та майбутніх змін в освітньому середовищі вимагає переорієнтації дисциплін всіх циклів професійної підготовки - гуманітарного та соціально - економічного, природничо - наукового, професійної і практичної підготовки - на формування випускника вищої школи як суб'єкта інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гострої актуальності на сучасному етапі оновлення освіти, що характеризується акцентуацією на вихованні творчої особистості, забезпеченні життєздатності як головної людської якості, набуває проблема переорієнтації всіх ланок освіти на формування професійної компетентності, готовності доцільно та творчо застосовувати знання в різних життєвих ситуаціях. Важливим елементом сучасної фахової підготовки є не тільки формування вмінь та навичок, необхідних фахівцю в

професії, озброєння знаннями щодо певної галузі, але й розвиток творчих здібностей, здатності до творчого мислення. Це означає, що людина повинна вміти шукати, винаходити й створювати щось таке, що не зустрічалося в минулому досвіді - індивідуальному або суспільному. В процесі розвитку творчих здібностей студентів необхідно уважно стежити за розумним співвідношенням розвитку логічного та творчого (інтуїтивного) підходів при розв'язуванні дослідницьких завдань. Спираючись тільки на логічне мислення, неможливо сформувати фахівця, здатного до творчого вирішення проблем. Інтуїцію, навички подолання інертності мислення нам, викладачам, слід формувати за допомогою системи спеціально створених методик. Формування творчого ставлення до засвоєння професійних знань як керований процес залежить від доцільно обраної технології, яка забезпечує розвиток знань, умінь і навичок, накопичення початкового творчого досвіду професійної діяльності. Такими на сучасному етапі виступають інтерактивні технології.

Проблеми формування творчої особистості та застосування інтерактивних технологій були предметом розгляду і вітчизняних, і світових науковців. Так, поряд з класифікаціями методів навчання, які відображають певну окрему сторону чи завдання навчально-виховного процесу, що розглядаються Галузинським В.М., Євтухом М.Б., Ярмаченком М. Д., є й інші - бінарні класифікації. «Класифікація» методів навчання, що ґрунтується на двох істотних ознаках як обов'язкових структурних властивостях методів, була обґрунтована Алексюком А.М.

Інноваційна діяльність у галузі освіти досліджується педагогічною інноватикою – окремою галуззю педагогіки. Над проблемами інноватики працюють сучасні вчені-педагоги. Впровадженням у навчальний процес нових інформаційних технологій активно займаються сучасні викладачі.

Формулювання цілей статті: ефективно використовувати інноваційні технології в навчальному процесі та ефективно розкрити можливості у професійній підготовці майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу досліджень. Безумовно, важливим складником у реформуванні загальної освіти є оновлення методів навчання, впровадження нових педагогічних технологій, удосконалення методики викладання предмета. Особливо продуктивним на сьогодні є використання ІКТ у процесі викладання хімії. Метою фахової діяльності є формування системи знань з основ природничих наук, необхідної для адекватного світосприймання та уявлення про сучасну природничо-наукову картину світу, опанування

наукового стилю мислення, усвідомлення способів діяльності і ціннісних орієнтацій, які дають змогу зрозуміти наукові основи сучасного виробництва, техніки і технологій, безпечно жити в сучасному високотехнологічному суспільстві і цивілізовано взаємодіяти з природним середовищем.

Кожен сучасний педагог добре орієнтується в змісті поняття "інновація", що означає оновлення процесу навчання, який головним чином спирається на внутрішні фактори. Саме цим і зумовлена увага педагогів, методистів до інновацій. Запозичення цього терміну пов'язане з бажанням виділити мотиваційний бік навчання, відмежуватися від чергових "переможних методик", які за короткий час повинні дати максимальний ефект незалежно від особливостей академічної групи та окремих студентів, їхніх бажань, здібностей.

Інноваційні технології – це цілеспрямований системний набір прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь процес навчання від визначення мети до одержання результатів. Система ґрунтується на внутрішніх умовах навчання.

Педагогічна технологія – це цілеспрямована система, яка визначає мету навчання, виходячи з комплексного підходу поєднання освітньої і виховної. Тому "педагогічні технології" пов'язані з ідеями і досвідом психології, соціології, системного аналізу.

Найбільш поширеним є когнітивний та гуманістичний підходи. При когнітивному підході традиційно головним у навчанні є розвиток мислення та пам'яті студентів, інтелектуальних умінь, як от: абстрагування, аналіз, синтез, класифікація, узагальнення, оцінювання, теоретичні міркування, тобто таких, що дають можливість розв'язати висунуту проблему. А от гуманістичний підхід спирається на "Я вмю" з відстоюванням права студентів самостійно обирати мету, формувати власні проблеми, заглиблюватись у суб'єктивний досвід та прогнозувати його наслідки. Звідси ідеї "активного навчання", "безпосереднього досвіду", "персоналізації знань", "права студента на турботу та увагу", "необхідність створення атмосфери відвертості та взаєморозуміння".

Сьогодні складно не погодитися з тим, що викладачі хімії, які працюють за сучасними програмами, стикаються із ситуаціями, коли без інноваційних технологій втрачається інтерес до вивчення дисципліни, студенти не хочуть докладати належних зусиль.

Магічне слово «хімія», у якому сховано так багато таємного, чарівного, надприродного збентежить розум студента, якщо знайти правильні прийоми

викладання. Навряд чи сьогодні знайдеться викладач, що не прагне вирішити цю проблему. На мою думку, навчально-виховний процес організований оптимально, якщо студента не виховують, а створюють йому умови для виховання, не вчать, а створюють умови, в яких він вчиться.

Велику роль в організації таких занять відіграє впровадження інтерактивних навчальних технологій — педагогічних прийомів, коли навчальний процес відбувається за постійної активної участі всіх студентів.

Очевидно, що організація таких умов навчання тісно пов'язана з розвитком відповідної мотивації. Останнім часом у методиці викладання хімії (та й інших дисциплін) на формування мотивації звертають дедалі більше уваги. Будь-яка діяльність, включаючи навчально-пізнавальну, стимулюється мотивами, заснованими на проблемах. Проблема мотивації зводиться, по суті, до перетворення потреб на мотиви, до формування пізнавального інтересу — провідного мотиву в навчанні.

Бажання сприяти формуванню пізнавального інтересу орієнтує викладача на організацію творчої діяльності студентів, яка полягає у вільному застосуванні знань у нових, нестандартних умовах. Необхідно створювати на заняттях можливість не тільки розвивати вміння студентів, а й організувати обговорення матеріалу, спільно формулювати висновки. Навчальний процес вимагає такої організації, за якої заняття стало б цікавим, студенти працювали б самостійно, їхня діяльність була б продуктивною.

Згідно з таким підходом змінюється зміст навчання, програма складається відповідно до потреб та інтересів студентів; навчальний процес структурується на солідарній основі; викладач виконує роль консультанта та джерела знань, а не контролера; бали виставляються тільки за бажанням студентів; постійно існує вибір пізнавальної альтернативи, а сутність навчання зводиться до накопичення суб'єктивного досвіду.

Без педагогічно розвиненого мислення, без урахування багатьох факторів педагогічного процесу та вікових, індивідуальних особливостей студентів будь-яка технологія не виконає свого призначення і не дасть належного результату. "Запрограмований" означає, що перш ніж застосовувати ту чи іншу технологію, необхідно вивчити всі її особливості, на що вона спрямована, в ім'я чого вона застосовується, яким педагогічним концепціям відповідає, які завдання вона може допомогти вирішити. Недарма кажуть: викладач, що освоїв педагогічну технологію, — це людина, яка володіє педагогічним майстерністю. Тому в навчальній діяльності раціонально поєднувати традиційні

та нетрадиційні форми роботи. Це виявляється у логічній послідовності та взаємодоповненні таких форм роботи, як:

- лекція та електронна презентація;
- контроль рівня знань студентів та електронні тести;
- використання друкованих джерел та веб-ресурсів, електронних посібників;
- використання друкованої наочності (таблиці, стенди) та використання навчальних відеофільмів і програм;
- виконання лабораторних дослідів та створення і використання навчальних фільмів.

Об'єктом методики використання ІКТ у навчальному процесі є процес навчання в умовах сучасних навчальних закладів. При використанні комп'ютерної техніки на заняттях враховують якість навчальних комп'ютерних програм.

Педагогічні програмні засоби, будучи частиною програмних засобів навчального призначення, забезпечують також можливість залучення до сучасних методів роботи з інформацією, інтелектуалізацію навчальної діяльності. Використання даних педагогічних програмних засобів у викладанні дисципліни «Хімія» дає можливість реалізувати наступні педагогічно-методичні завдання:

- 1) індивідуалізувати і диференціювати процес навчання за рахунок можливості вивчення з індивідуальною швидкістю засвоєння матеріалу;
- 2) здійснювати контроль зі зворотнім зв'язком, з діагностикою помилок і оцінкою результатів навчальної діяльності;
- 3) здійснювати самоконтроль і самокорекцію;
- 4) здійснювати тренування в процесі засвоєння навчального матеріалу і самопідготовку студентів;
- 5) проводити лабораторні роботи з хімії в умовах імітації в комп'ютерній програмі реального дослідів чи експерименту;
- б) формувати культуру навчальної діяльності і студента, і викладача.

Перераховані вище можливості змінюють структуру традиційної суб'єкт-об'єктної педагогіки, від студента як суб'єкта навчальної діяльності - до студента як особистості, що прагне до самореалізації. А візуалізація деяких процесів з використанням анімації служить формуванню наочно-образного мислення і більш ефективного засвоєння навчального матеріалу.

Такі заняття доцільно використовувати, наприклад, під час вивчення хімічних виробництв. До теми «**Виробництво аміаку**» можна запропонувати

такий варіант роботи: аудиторія студентів поділяється на групи (відділи) — хімічний, технологічний, відділ постачання і збуту і природоохоронний. Заздалегідь вибираються «директор» і «головний інженер» заводу, що роздають завдання групам-відділам. Групи готують відповіді на запитання та завдання, потім виступають перед аудиторією. Вибирається (або призначається) лідер, що розподіляє завдання між членами групи, а також оцінює участь кожного. Водночас лідер відповідає за роботу всієї групи. Якщо цей прийом використовуються неодноразово, то студенти звикають до такої роботи, швидко орієнтуються в групі, знаходять потрібну інформацію, організують роботу таким чином, щоб кожен студент зробив посильний внесок у роботу групи. Таким чином, усі студенти залучені до активної пізнавальної діяльності, а засвоєння програмного матеріалу на таких заняттях значно краще, ніж на традиційних.

Проведені експерименти з використання програм, що навчають та контролюють, у процесі навчання показали доцільність застосування таких засобів у навчальному процесі і необхідність продовження роботи з їхнього впровадження.

Висновки. У повсякденній роботі треба на достатньому рівні володіти інноваційними освітніми методиками й технологіями, активно їх використовувати та поширювати в професійному середовищі. Володіти широким спектром стратегій навчання; уміло продукувати оригінальні, інноваційні ідеї; активно впроваджувати форми й методи організації навчально-виховного процесу, що забезпечує максимальну самостійність навчання студентів.

Ефективно використовувати в роботі предметно-просторове середовище кабінету, намагаючись постійно поповнювати його навчальними посібниками й технічними засобами навчання. Адже основною і першочерговою метою впровадження ІКТ є підготовка студентів до повноцінної життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства, практичній реалізації різнорівневих навчальних завдань.

Бібліографічний список:

1.Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі [Текст] / А.М. Алексюк . - К., 1981. - 206с.

2.Богомолова Н.Н. Ситуационно-ролевая игра как активный метод социально-психологической подготовки [Текст] // Н.Н Богомолова. Теоретические и методологические проблемы социальной психологии. М.: МГУ, 1997.

- 3.Вербичкий А. А. Игровые формы контекстного обучения [Текст] / А. А. Вербичкий - М.: Знание КубГТУ, 1983. - 96 с.
- 4.Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. [Текст] / С.У. Гончаренко - . К.: Либідь, 1997. - 375 с.
- 5.Інтерактивні методи навчання: Навч. посібник. /За заг. ред. П.Шевчука і П.Фенриха. - Щецін: Вид-во WSAP, 2005. - 170 с. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://chem-bio.com.ua/forteacher-/item/339>
- 6.Малинина М. Метод case_study в неформальному освітанні/ [Текст] Марина Малинина // Адукатар. - 2002. - № 2. - С. 2-7.
- 7.Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку / Комюніке Всесвітньої конференції з вищої освіти - 2009: ЮНЕСКО, Париж, 5-8 липня 2009 року [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/>
- 8.Швалб Ю.М. Задачний підхід к построению учебного тренинга в ВУЗе // Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності: науково-методичні та організаційно-практичні проблеми впровадження і використання, перспективи розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Донецьк, 27-28 травня 2005 року. [Текст] - Донецьк: ДЮІ, 2005. - 214 с.

Bondarenko N.O , The Usage of Innovative Technologies in Educational Process.

Annotation. The article is devoted to the use of innovative techniques, means of organizing training in the educational process at the Natural Studies Lessons, aimed at preparing students for life and professional work in highly informative environment for possible further self-education using modern information technology.

Keywords: optimal, programmed, complexity, generalization, repetition, pedagogical Innovation, analysis.

УДК 378.1

Власюк Ю.О., к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ

Анотація. Стаття присвячена аналізу мотивації навчальної діяльності студентів, чинникам, що її формують, та її важливості для успішного навчального процесу.

Ключові слова: мотив, мотивація навчання, пізнавальні інтереси, навчальний процес.

Постановка проблеми. Вища освіта спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які мають визначати темпи і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного прогресу, формування інтелектуального потенціалу нації на всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства. Але досягнення зазначених цілей не є можливим без високої мотивації студентів до навчання. Тому особливо важливим стає питання про стимули і мотиви навчально-професійної діяльності студентів.

Навчання у вузі не стає автоматично цікавим та значимим для молоді людини, а іноді, з часом навіть посилюється негативне ставлення до пізнання, розчарування студента як суб'єкта навчально-виховної взаємодії з викладачем у значимості, практичній цінності набуття нових знань та вмінь [3]. Отже, мотивацію студентів розглядають як один з найбільш ефективних способів покращення навчального процесу.

Аналіз досліджень і публікацій. Мотивація є складною і багатогранною категорією, що обумовлює існування значної кількості підходів до розуміння її сутності, природи, структури, а також до методів її вивчення. Значний внесок у розвиток теорії і практики мотивації зробили Ф. Тейлор, Ф. Гілберт, Г. Емерсон, М. Фоллет, О.Шелдон, А. Файоль, Е. Мейо, А. Маслоу та інші. Питання мотивації діяльності студентів у процесі навчання у вищому навчальному закладі висвітлені у працях В. Білоус, Л. Горюнової, С. Занюка, В. Козакова, О. Коваленко, Л. Орбан-Лембрик, Є. Шматкова та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розгляд таких понять, як «потреба», «мотив» і «мотивація», та дослідження основних чинників мотивації студентів до навчальної діяльності.

Виклад основного матеріалу досліджень. Під мотивацією в психології розуміють сукупність психологічних процесів, які спрямовують поведінку людини. Мотиваційні процеси лежать в основі активності людини та її психічного функціонування, вони визначають той чи інший напрям людської поведінки [8].

Основу мотиваційної сфери людини становлять потреби – динамічно-активні стани особистості, що виражають її залежність від конкретних умов існування і породжують діяльність, спрямовану на зняття цієї залежності. Потреба, опосередкована складним психологічним процесом мотивації, виявляє себе психологічно у формі мотиву поведінки. Мотив, у свою чергу, у психологічному словнику визначено як спонукання до діяльності, що пов'язані із задоволенням потреб суб'єкта. Мотив залежить від безлічі зовнішніх і внутрішніх стосовно особи чинників. Він спонукає людину до дії, визначає, що саме і як треба зробити. [7]

Лише усвідомлена потреба особи може стати мотивом до певної діяльності. Різноманітні потреби можуть як співіснувати, доповнювати одна одну, так і суперечити одна одній. Із суто пізнавальної точки зору студента може цікавити одна професія або певний ВНЗ, з матеріальної – інші, з позиції престижу – треті. Зробивши свій вибір, особа здійснює чималу роботу щодо усвідомлення привілеїв тієї потреби, задоволення якої для неї найбільш значуще.

Мотиви різняться видом потреби, яка в них виявляється, формами, котрих вони набувають, широтою чи вузькістю, конкретним змістом діяльності, в якій реалізуються. У психолого-педагогічній науці виділяють наступні групи мотивів:

- пізнавальні, що характеризують зміст навчальної діяльності;
- соціальні, пов'язані з комунікацією студента з іншими учасниками педагогічного процесу, його суспільними взаємовідносинами;
- професійно-ціннісні (пов'язані з формуванням готовності студентів до професійного самовизначення). [5]

Мотивацію студентів можна розглядати, як є процес, методи і засоби їх спонукання до пізнавальної діяльності та активного освоєння змісту освіти. В якості мотивів можуть виступати емоції і прагнення, інтереси і потреби, ідеали і установки. Тому мотиви є складними динамічними системами, в яких здійснюються вибір і ухвалення рішень, аналіз і оцінка вибору.

Виділяють наступні види навчальної мотивації студентів:

- пізнавальні мотиви (придбання нових знань, розширення кругозору, ерудиції);

- соціальні мотиви (відповідальність, розуміння соціальної значущості навчання, усвідомлення можності приносити користь суспільству), що виражаються у прагненні особи самоствердитися в суспільстві, затвердити свій соціальний статус за допомогою навчання;
- прагматичні мотиви (бути конкурентоспроможними на ринку праці, отримувати гідну винагороду за свою працю);
- професійно-ціннісні мотиви (розширення можливостей влаштуватися на перспективну і цікаву роботу);
- естетичні мотиви (отримання задоволення від навчання, розкриття своїх прихованих здібностей і талантів);
- статусно-позиційні мотиви (прагнення затвердитися в суспільстві через громадську діяльність, отримати визнання оточення, обійняти певну посаду);
- комунікативні мотиви (розширення кола спілкування за допомогою підвищення свого інтелектуального рівня і нових знайомств);
- традиційно-історичні мотиви (встановлені стереотипи, які виникли у суспільстві і зміцнилися з часом);
- утилітарно-практичні мотиви (саморозвиток, самоосвіта, прагнення засвоїти на високому рівні окремий предмет, що цікавить);
- учбово-пізнавальні мотиви (орієнтація на способи набуття знань, засвоєння конкретних навчальних дисциплін);
- мотиви соціального і особового престижу (затвердитися і зайняти в майбутньому певне становище в суспільстві і в певному найближчому соціальному оточенні);
- неусвідомлені мотиви (здобуття освіти не за власним бажанням, а під впливом інших осіб, зокрема батьків, що ґрунтується на повному нерозумінні сенсу отримуваної інформації і повній відсутності інтересу до пізнавального процесу). [4]

Отже, в основі будь-якої дії лежить потреба, яка психологічно виявляється як мотив, що може реалізуватися у низці форм:

- інтересах,
- прагненнях,
- переконаннях
- установках. [7]

Інтерес – це емоційний вияв пізнавальних потреб особистості. Якщо студент свідомо обрав майбутню професію та навчається за обраною спеціальністю, то він зацікавлений у якомога якісному вивченні матеріалу.

Переконання розглядають як систему усвідомлюваних потреб, які спо-

нукають діяти відповідно до своїх поглядів, принципів, світогляду. Переконання є спонукальною силою поведінки, що змушує переживати свої вчинки. В даному контексті задачею викладачів є проведення практичних занять та навчальних практик таким чином, щоб сформувати у студентів впевненість у важливості отримуваних знань.

У прагненнях особистості виражається потреба в чомусь, що може бути досягнуто вольовими зусиллями. Якщо людина чітко усвідомлює умови, в яких відчуває потребу, і засоби, які планує використати, то прагнення набувають характеру намірів. Якщо наміром студента є отримання освіти, а не диплому, то він прагнутиме здобути високий рівень професійної кваліфікації. Під час навчання заохочувальними засобами можуть бути підвищені стипендії, грамоти, відзнаки тощо.

Формою прагнень є також ідеал як потреба наслідувати приклад, взятий особистістю за зразок поведінки. Ідеалом може бути конкретна особа, збірний образ чи суспільні цінності. Прикладом для наслідування можуть бути й випускники ВНЗ, які досягли успіхів у своїй діяльності. Зустрічі з такими фахівцями, окрім отримання важливої інформації щодо професійної діяльності, можуть допомогти студентам підтримувати віру у власні сили та можливості.

Оскільки істинне джерело мотивації людини знаходиться в ній самій, то необхідно, щоб вона сама захотіла щось зробити і зробила це. Тому основним мотивом навчання є внутрішня спонукальна сила.

Сучасні ринки праці постійно підвищують вимоги до організації і якості професійної освіти. Сучасний випускник вищого навчального закладу повинен не лише володіти спеціальними знаннями, вміннями і навичками, але і відчувати потребу в досягненні успіху. Успішна людина відрізняється комунікативними здібностями, позитивним мисленням, вмінням ставити цілі та досягати їх, бажанням та здатністю постійно розвиватися та самоудосконалюватися.

Висновки. Таким чином, одним з основних завдань ВНЗ є забезпечення підвищення мотивації студентів до навчання. Існують певні способи, що допомагають вирішувати дану проблему. Одним з основних є зв'язок з практикою, тобто викладачі мають пояснювати, яким чином знання, отримані у ВНЗ, студент може використати у майбутньому під час професійної діяльності. Студентові дуже важливо, щоб викладач був його наставником, щоб до нього можна було звернутися по допомогу під час навчального процесу. Дієвим механізмом позитивного впливу на мотивацію є підтримка студентів

іменними стипендіями та грантами, що стимулюватиме їх до активізації наукової та творчої діяльності.

Бібліографічний список.

1. Актуальне вопросы формирования интереса в обучении: [учебн.пособие для слушателей ФПК дир. / под ред. Г. И. Щукиной]. – М.: Просвещение, 1984. – 176 с.
2. Грабовська Т. Формування позитивної мотивації діяльності особистості / Т. Грабовська, О. Киричук // Рідна школа. – 2002. – № 4(867). – С. 12–14.
3. Занюк С.С. Психологія мотивації: Навчальний посібник./ С.С. Занюк. – К.: Либідь, 2002. – 304 с., 276
4. Мормужева Н. В. Мотивация обучения студентов профессиональных учреждений [Текст] // Педагогика: традиции и инновации: материалы IV Междунар. науч. конф. (г. Челябинск, декабрь 2013 г.). — Челябинск: Два комсомольца, 2013. — С. 160-163.
5. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс: учебник для студ. пед. вузов: в 2 кн. / И. П. Подласый. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.
6. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів /Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. – К.: ТОВ “Філ-студія”, 2006. – 320с.
7. Столяренко О.Б. Психологія особистості. Навч. посіб. / О.Б. Столяренко – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 280 с
8. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шапар. – Х.: Прапор, 2004. – 640 с.

Vlasiuk Y.O. Students motivation of learning.

Summary. The article is devoted to the analysis of students' educational activity motivation, the factors that shape it, and its importance for a successful educational process.

Key words: motive, motivation of learning, cognitive interests, educational process.

УДК 346. 213

Галутва Ю.В., завідувач відділенням «Механізація сільського господарства та управління»

ВСП «Оріхівський коледж ТДАТУ»

ЗНАЧЕННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ УРОКІВ-ЕКСКУРСІЙ ПРИ ФОРМУВАННІ ВИРОБНИЧИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

Анотація. У даній статті розглядаються питання про важливість і цінність лабораторно-практичних занять, уроків-екскурсій у навчальному процесі при підготовці майбутніх фахівців з метою формування виробничих компетенцій.

Ключові слова: лабораторно-практичне заняття, навички, вміння, інновації, урок-екскурсія.

Основне завдання лабораторно-практичних занять - підготовка студентів до майбутньої трудової діяльності. Підготовка до праці включає в себе, з одного боку, оволодіння основами знань, необхідних у професійній діяльності, з іншого - формування професійних умінь і навичок.

У роботі фахівця важливе місце займають вміння - здатність використовувати знання в умовах зміни практичної діяльності. Спеціаліст повинен вміти планувати свою роботу, робити розрахунки, приймати оперативні рішення на основі аналізу ситуації, що склалася, контролювати хід і результати своєї праці. Майбутня професія вимагає оволодіння спеціалізованими знаннями і вміннями.

І вміння, і навички формуються в процесі навчальної діяльності. Щоб виробити той чи інший навик, необхідно багаторазове повторення відповідних дій, тренування. Формування умінь відбувається в процесі виконання студентами різних завдань: задач, розрахунків, аналізу ситуацій і т.п.

Лабораторно-практичні заняття, при вивченні спеціальних дисциплін відіграють важливу роль у процесі навчання і спрямовані на розвиток вміння самостійно застосовувати отримані теоретичні знання у вирішенні практичних завдань. Зміст лабораторно-практичних занять повинно включати ті питання, які з точки зору підготовки фахівця мають практичне значення в розвитку його умінь і навичок. Основні цілі лабораторних робіт - експериментальне підтвердження вивченого теоретичного матеріалу, ознайомлення з

методикою проведення експериментальних досліджень. В ході роботи у студентів формуються вміння спостерігати, порівнювати, зіставляти й аналізувати, робити висновки та узагальнення, самостійно вести дослідження, користуватися різними прийомами вимірів, оформляти результати у вигляді таблиць, схем, графіків і т.д. Одночасно в студентів формуються професійні навички і вміння поводитися з різними приладами, обладнанням, установками та іншими технічними засобами при проведенні робіт. Однак, провідною метою лабораторних робіт є оволодіння технікою експерименту, умінням вирішувати практичні завдання шляхом постановки досвіду.

Дидактична мета практичних робіт з технічних дисциплін (ВСТВ, МТКМ, Технічна механіка, Технічний сервіс, Ремонт машин і обладнання Трактори і автомобілі та ін.) - формування у студентів професійних вмінь, необхідних для вивчення наступних спеціальних дисциплін, для виконання курсових проектів. У ході практичних робіт студенти навчаються користуватися і працювати з нормативними документами, інструкціями, довідниками; складати технічну документацію і вирішувати різного роду завдання.

Для підготовки студентів до майбутньої трудової діяльності важливо розвивати у них інтелектуальні здібності: аналітичні, проектувальні, конструктивні. Тому характер завдань повинен бути таким, щоб поставити студентів перед необхідністю аналізувати процеси, стани, явища і на основі аналізу проектувати свою діяльність, намічати конкретні шляхи вирішення тієї чи іншої практичної задачі. В якості методів практичного навчання професійної діяльності широко використовується аналіз виробничих ситуаційних завдань, ділові ігри. При розробці їх змісту слід враховувати, що вони повинні відповідати змісту і рівню складності професійної діяльності фахівця середньої ланки.

При відборі змісту практичних робіт з дисциплін керуються переліком професійних знань, умінь і навичок відповідно до освітнього стандарту, на основі якого розробляються типові й робочі програми з дисциплін.

Таким чином, зміст лабораторно-практичних робіт становить:

- вивчення нормативних документів та довідкових матеріалів, аналіз виробничої документації, виконання завдань з їх використанням;
- рішення задач різного роду, розрахунок й аналіз різних показників, складання і аналіз формул, рівнянь, обробка результатів багаторазових вимірювань;
- вивчення будови машин, приладів, інструментів, вимірювальних засобів, функціональних схем і робота з ними;
- конструювання за заданою схемою, збірка і демонтаж механізмів, виготовлення моделей, стендів.

Методика навчання студентів по розв'язуванню практичних завдань вимагає дотримання певної послідовності: повного і чіткого розуміння умови завдання, уточнення знань і практичного досвіду, на основі яких може бути вирішена задача, складання плану рішення.

Ефективність лабораторних і практичних занять залежить у значній мірі від того, як проінструктовані студенти про виконання роботи. Для цього викладачі використовують методичні вказівки й посібники для самостійного проведення студентами таких робіт. Методичні посібники дозволяють не детально описувати весь хід виконуваної роботи, а приділити увагу найважливішим моментам: актуалізації знань з теми, практичним діям, теоретичному обґрунтуванню виконуваних завдань. При підготовці до роботи за методичним посібником студенти отримують можливість спланувати свою діяльність.

Педагогічна цінність таких посібників полягає в тому, що вони являють собою чітку інструкцію самостійної роботи студентів, що дозволяє виконати роботу індивідуально в поза аудиторний час у разі потреби.

Важливу роль на лабораторних і практичних заняттях відіграє педагогічне керівництво. На початковій стадії робіт велике значення має чітка постановка завдання, а також інструктаж до роботи, в процесі якого студент осмислює сутність завдання і послідовність виконання окремих його елементів. Викладач повинен перевірити теоретичну і практичну готовність студентів до заняття, звернути увагу на труднощі, які можуть виникнути в процесі роботи. Потребу в керівництві викладачем більшість студентів зазнає, коли виконує завдання. На цьому етапі деяким студентам потрібна допомога, корекція дій, перевірка проміжних результатів. Досвідчені викладачі не поспішають підказувати студенту готове рішення або виправляти допущену помилку, а спостерігають за діями студента, попереджають можливу невдачу, ставлять допоміжні питання. Спостереження за роботою дає можливість направляти в потрібне русло хід думок студентів, розвивати їх пізнавальну самостійність, творчу активність, регулювати темп роботи, при цьому від заняття до заняття послідовно нарощуються вимоги до самостійності при виконанні практичних робіт.

Навчання на практичних заняттях може бути більш цілеспрямованим і комплексним, якщо охоплює різні сторони практичної діяльності майбутнього фахівця. Так, як більшість професійних умінь і навичок носить міжпредметний характер, необхідно чітко простежувати міжпредметні зв'язки або проводити міжпредметні заняття.

Незважаючи на високу значимість лабораторно-практичних робіт, частка їх у системі навчальних занять невелика. Багато в чому це пов'язано з невеликою кількістю годин з дисциплін.

Лабораторно-практичні заняття є об'єднуючою ланкою між теорією і практикою, на них студенти поглиблюють і закріплюють теоретичні знання, отримані на лекціях, перевіряють теоретичні положення дослідним шляхом. Правильно організовані дослідні лабораторні заняття сприяють формуванню майбутнього фахівця, який зможе не тільки виконувати роботу за завданням підприємства, але й вести самостійний творчий пошук. Навчитися аналізувати й узагальнювати отриману інформацію можна тільки на основі вмінь студентів самостійно орієнтуватися в матеріалі, що вивчається.

Практичні заняття повинні бути побудовані таким чином, щоб студент розумів мету роботи і поставлені перед ним завдання, хотів їх вирішувати. Якщо студенту важко зрозуміти мету практичної роботи або йому не цікава сама практична робота, то в цьому не завжди тільки його вина. Методичний посібник до практичної роботи повинен бути складений вміло, тобто, не бути занадто складним і не дуже простим, але цікавим за змістом. Шлях від розуміння мети практичного заняття до виконання самого завдання не повинен бути довгим і складним.

Таким чином, під час виконання лабораторно-практичних завдань у студентів виробляються:

- розрахунково-аналітичні уміння;
- навички по використанню довідкової й науково-технічної літератури;
- навички роботи з різними вимірювальними приладами, апаратурою, установками та іншими технічними засобами при проведенні робіт;
- студенти знаходяться в умовах, наближених до виробничих, що позитивно впливає на їх пізнавальну активність, творчу самостійність;
- студенти набувають навички, необхідні при виконанні курсових проектів;
- вимушено вирішують творчі завдання, хоча істини, що відкриваються студентам при виконанні практичних робіт, є новими тільки для них, але в ряді випадків дослідження можуть вийти за рамки навчальних занять і тоді заняття набувають науково-практичну та прикладну цінність.

Тенденцією останніх років, в тому числі в педагогічній діяльності, є різного роду інновації. Інновації (від англ. innovation - нововведення, новація) - це зміни всередині педагогічної системи, що покращують перебіг і результати навчально-виховного процесу. Сучасні тлумачення суті і спрямованості педагогічних інновацій досить суперечливі. Найчастіше її пов'язують з розробкою і впровадженням нових технологій, методів і засобів. Але інновації не зводяться лише до них. Вони розглядаються в нерозривній єдності ідеї,

процесу, засобів і результатів вдосконалення педагогічної системи . Один з напрямків вдосконалення системи, освоєння професійних компетенцій.

Професійна компетенція - це здатність працівника виконувати роботу відповідно до вимог посади, а вимоги посади - завдання і стандарти їх виконання, прийняті в організації або галузі.

Впровадження більш продуманих методів, використання активних форм навчально-виховного процесу, нових технологій навчання і виховання є постійною областю впровадження інноваційних ідей . Саме вони допомагають належній мірі освоювати професійні компетенції, закладені стандартами освіти. У зв'язку з цим необхідно застосовувати нетрадиційні форми і методи проведення занять, що поєднують в собі усе вищезгадане, їх розроблено велику кількість. Вони завжди цікаві, повчальні, тому що несуть елемент несподіванки, змушують сконцентруватися. Викладач таким чином може краще донести до аудиторії суть заняття. Однією з форм такої активної і нетрадиційної форми ведення заняття є урок-екскурсія. Такі заняття у нашому навчальному закладі проводяться з різних дисциплін з відвідуванням підприємств за професійною спрямованістю. Всі вони допомагають освоювати професійні компетенції, які неможливі без очевидного розуміння специфіки своєї майбутньої професії і підприємства, на якому, можливо буде проходити професійне становлення фахівця.

На уроки-екскурсії переносяться основні завдання:

- збагачення знань студентів;
- встановлення зв'язку теорії з практикою, з життєвими явищами і процесами;
- розвиток творчих здібностей студентів, їх самостійності, організованості;
- виховання позитивного ставлення до навчання.

За змістом уроки-екскурсії діляться на тематичні, що охоплюють одну або декілька тем однієї дисципліни, і комплексні, що базуються на змісті двох або кількох навчальних дисциплін.

Форма їх проведення дуже різноманітна. Це і "прес-конференція" за участю представників підприємств, установ. Проте структурні елементи різних видів уроків-еккурсій є в достатній мірі певними:

1. Повідомлення теми, мети і завдань уроку.
2. Актуалізація опорних знань студентів.
3. Сприйняття особливостей екскурсійних об'єктів, первинне усвідомлення закладеної в них інформації.
4. Узагальнення і систематизація знань.
5. Підведення підсумків уроку і видача студентам індивідуальних завдань.

Визначитися з метою вступної екскурсії можна виходячи із завдань дисципліни: або познайомити студентів з підприємством на початку виробни-

чого навчання, або перед початком вивчення конкретної дисципліни, наприклад, «Ознайомча практика, вступ до спеціальності». У першому випадку здійснюється попереднє ознайомлення студентів з підприємством, його внутрішнім розпорядком і продукцією, що випускається, а в другому крім усього перерахованого вище - ступінь точності і надійності виробів, їх якості, матеріально-технічним оснащенням.

Спосіб проведення вступної екскурсії можна розглянути на наступному прикладі екскурсії на базове підприємство, де студенти в подальшому будуть проходити виробничу практику на робочих місцях.

Результативність її проведення залежить від старанності і завчасності підготовки. Викладачеві слід заздалегідь побувати на виробництві і домовитися з керівництвом про час проведення екскурсії, її задачі та цілями. У плані екскурсії треба передбачити перелік відвідуваних об'єктів і розподілити між собою і працівниками підприємств обов'язки під час проведення екскурсії. Студентів потрібно заздалегідь ознайомити з планом екскурсії і вказати, на що звернути особливу увагу. Необхідно підкреслити важливість дотримання суворої дисципліни і техніки безпеки.

Під час екскурсії викладач знайомить студентів з організацією робочих місць, пристосуваннями, обладнанням і транспортними пристроями, контролем якості готової продукції, задає працівникам заздалегідь намічені питання, відповідає на запитання студентів, пропонує їм робити короткі записи і замальовки.

Після екскурсії потрібно провести підсумкову бесіду, на якій обговорити результати огляду підприємства. Бажано організувати зустріч студентів з передовими працівниками підприємства, які розповіли б про свою професію, про цікаві роботи, які їм доводилося виконувати.

Доцільно запропонувати студентам вдома скласти письмовий звіт про екскурсію. Це, як правило, викликає труднощі. План такого звіту, а також питання, на які повинні відповісти студенти, необхідно скласти і видати їм заздалегідь. У звіті обов'язково відбивається історія підприємства, його структура, напрям діяльності і т. п.

Також цікавими виявляються і заняття повторення по темі, розділу або курсу в формі екскурсії.

На відміну від вступної екскурсії, мета заключної зводиться до структуризації отриманих знань, навичок після вивчення теоретичного курсу. Подібні екскурсії також зручно проводити на підприємстві, але так як вони носять не ознайомлювальний, а узагальнюючий характер, то і питання і зміст звіту будуть трохи відрізнятися, хоча основні етапи проведення заняття будуть схожі з етапами вступної екскурсії.

Як приклад можна привести екскурсію на підприємство, що проводиться після вивчення дисципліни «Ремонт машин і обладнання» для студентів спеціальності «5.10010201 Експлуатація та ремонт машин і обладнання агропромислового виробництва».

Викладач організовує екскурсію на одне з підприємств міста Запоріжжя на найкращу СТО «Імпульс-4», де по можливості в достатній мірі відображені різні технологічні процеси ремонту та відновлення деталей.

Під час екскурсії робиться наголос на специфіку виробничого процесу, ступінь його оснащення та автоматизації. Студенти, як і на ознайомчій екскурсії роблять позначки, відповідаючи на заздалегідь підготовлені питання, складені таким чином, щоб якнайповніше оформити звіт.

Відвідування підприємств дозволяє відчувати зв'язок вивченого матеріалу з конкретними прикладами і виробничими ситуаціями. Знання, засвоєні таким чином, є надбанням студентів, тобто в деякій мірі знаннями - переконаннями. Засвоєні активно, вони глибше запам'ятовуються і легко актуалізуються, більш гнучкі і мають властивість переносу в інші ситуації. Подібного роду лекції підвищують інтерес до засвоєння змісту і підсилюють ефект психологічної підготовки до майбутньої діяльності.

Бібліографічний список:

1. Навчальний процес у вищій педагогічній школі / За ред. О.Г. Мороза. — К.: НПУ ім. М. Драгоманова, 2001.
2. Низамов Р. А. Дидактические основы активизации учебной деятельности студентов. — Казань, 1975.
3. Рогинский В.М. Азбука педагогического творчества. — М.: Высш. шк., 1990.
4. Слєпкань З. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. — К., 2000.
5. Шуркова М. Практикум по педагогической технологии. — М., 1998.
6. Педагогіка вищої школи: навч. посібник Т.І. Туркот. - К.: Кондор, 2011.- 628с.

Galutva Y., The significance of practical work during technical disciplines lessons and efficiency of lessons-excursions in the formation of production competence

Summary. In the article deals with the importance and value of laboratory and practical lessons, lessons-excursions in the learning process when preparing future professionals in order to develop production skills..

Key words: laboratory practical lessons, skills, abilities, innovation, lesson-excursion.

УДК 504.54

Ганчук М.М., асистент

Федюшко М.П., к. с.-г. н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ПОЛЬОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З ЛАНДШАФТНОЇ ЕКОЛОГІЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ЕКОЛОГІВ У ТДАТУ

Анотація. Розглянуто завдання і зміст навчальної польової практики з ландшафтної екології. Наведено міжпредметні зв'язки практики з іншими навчальними дисциплінами. Проаналізовано структуру ландшафтно-екологічної навчальної практики.

Ключові слова: ландшафтно-екологічна навчальна практика, ландшафт, польові дослідження.

Постановка проблеми. В основі екологічної освіти лежить навчання, виховання та розвиток особистості, яка спрямована на формування екологічної культури, як складової системи національного, суспільного виховання всіх верств населення. Тому, постає необхідність вивчення екологічних дисциплін, застосування їх теоретичних положень на практиці.

Практична значимість курсу «Ландшафтна екологія» полягає в тому, що він дає повне, цілісне уявлення про функціонування, розвиток, динаміку геосистем, їх ієрархію та структуру, методи дослідження (картографічний, моделювання). Вивчення курсу тісно пов'язане із навчальними дисциплінами такими як «Загальна екологія», «Ґрунтознавство», «Геологія з основами геоморфології», «Топографія з основами картографії», «Метеорологія і кліматологія», які є важливими для студентів напрямку «Екологія» сільськогосподарських ВУЗів.

Одним із важливих аспектів професійної підготовки студента-еколога є навчальні польові практики, в основу яких покладено вивчення взаємозв'язку природних компонентів на локальному рівні геосистем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових джерел з проблем компетентнісного підходу в освіті засвідчує, що в організації навчальних практик для студентів-екологів накопичено певний досвід. Зміст теорії та практики наукової діяльності в навчанні розглянуто в працях Н. Волкової, А. Кузьмінського, В. Ляудіса, І. Малафійк та ін. Багато вітчизняних учених (Г. Білявський, А. Волох, В. Боголюбов, Б. Борисюк, Р. Бурда, І. Гудков, М.

Клименко, Ю. Пилипенко, Н. Рідей, В. Чайка та ін.), що займались розробкою навчально-методичного забезпечення організації навчальних практик передали свій досвід практичної підготовки студентів-екологів [1, 3, 5].

Формулювання цілей статті. Теоретичне обґрунтування методичних основ організації ландшафтно-екологічної навчальної практики для студентів-екологів у ТДАТУ.

Виклад основного матеріалу досліджень. Навчальна польова практика для студентів-екологів є невід'ємною складовою підготовки фахівця і спрямована на закріплення теоретичних знань. Метою ландшафтно-екологічної практики є формування знань та навичок, необхідних для дослідження та картографування екологічного стану окремих ландшафтів, характерних для території обраного регіону, джерел негативного впливу на них, ступеню їх антропогенного перетворення та його екологічних наслідків, формування здібностей обґрунтування шляхів поліпшення стану навколишнього природного середовища, виконання конкретного наукового дослідження з актуальної екологічної тематики [2].

Головними завданнями практики є [4-6]:

- дослідження екологічного стану компонентів ландшафту (гірські породи, кліматичні та гідрологічні умови, ґрунтові умови, рослинний та тваринний світ);
- дослідження умов та закономірностей формування, динаміки екологічних ситуацій в межах окремих природно-територіальних комплексів;
- картографування екологічного стану природно-територіальних комплексів;
- екологічні дослідження на рівні фацій, урочищ, місцевостей;
- проведення інвентаризації джерел забруднення та складання відповідних інвентаризаційних картографічних творів;
- класифікація джерел та видів техногенного впливу;
- інвентаризація забруднюючих речовин;
- картографування ареалів забруднення територій;
- оцінка екологічного стану ландшафтів території дослідження;
- проведення цільових індивідуальних та колективних екологічних досліджень.

Навчальна польова практика з ландшафтною екологією складається з таких елементів: підготовчий етап (ознайомлення з метою та завданнями практики, вивчення природних умов досліджуваного регіону), польові дослідження (рекогносцирувальні маршрути, польові бригадні маршрути, індивідуальні маршрути), камеральні роботи.

Навчальна ландшафтно-екологічна практика дає змогу застосовувати знання та вміння, отримані в процесі вивчення природничих дисциплін. Вивчення ландшафтів у польових умовах є важливим етапом у розумінні природних систем.

Проводячи польові дослідження студенти вивчають зональні та інтразональні геосистеми, аналізують їх морфологію історію розвитку, генезис та динаміку.

Під час проходження навчальної польової практики студенти-екологи Таврійського державного агротехнологічного університету мають змогу вивчати ландшафтно-екологічні особливості річки Молочна, а також унікальні лучні, прибережно-водні та піщано-степові ландшафти коси острів Бірючий.

Висновки. Навчальна польова практика з ландшафтно-екології є важливим елементом у підготовці фахівця еколога, яка дає змогу застосовувати знання та вміння здобуті у процесі навчання. Методичні засади організації ландшафтно-екологічної навчальної практики у ТДАТУ формують у студентів-екологів ландшафтно-екологічну, картографічну, еколога-землеробську компетентність, що є якісною характеристикою висококваліфікованого випускника й дозволяють йому бути конкурентоспроможним на сучасному ринку праці.

Бібліографічний список:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: навчальний посібник / Н.П. Волкова. – К.: Академвидав, 2009. – 616 с.
2. Ганчук М.М. Методика проведення навчальної польової практики з ландшафтно-екології / М.М. Ганчук // Матеріали другого міжвузівського семінару викладачів «Наукові аспекти організації та проведення навчальних практик для студентів-екологів з дисциплін фахового спрямування». – Мелітополь – Кирилівка, 2016. – С. 13-14
3. Кузьмінський А.П. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник / К.: Знання, 2005. – 486 с.
4. Рак Т.Є., Карабин В.В. Методичні аспекти проведення польової навчальної практики з ландшафтно-екології / Т.Є. Рак, В.В. Карабин // Вісник ЛДУ БЖД № 6, 2012. – С. 190-195
5. Рідей Н. М. Ступенева підготовка майбутніх екологів: теорія і практика: Монографія / за заг. ред. академіка Д. О. Мельничука. – Херсон: Видавництво Олді-плюс, 2-ге вид. перероблене і доповнене, 2011. – 650 с.
6. Рідей Н. М., Бережняк Є. М. Практика викладання дисципліни “Ландшафтна екологія” для фахівців екологів / Н. М. Рідей, Є. М. Бережняк // Нау-

ковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія “Педагогіка, психологія, філософія”. – К., 2011. – С. 324–330.

Ganchuk M., Fediushko M. Methodical aspects of the field practical training performance in landscape ecology for students of ecologist in TSATU

The tasks and the content of the field practical training in landscape ecology. The relations of practical training with other subjects are provided. The structure of landscape and environmental education practices.

Key words: landscape and environmental education practice, landscape, field studies.

УДК 378.1

Гараєв П.І., к.т.н., доцент, Смєлов А.О., к.т.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет

**УДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРНИХ КАДРІВ
ДЛЯ ТЕХНІЧНОГО СЕРВІСУ МАШИН АПВ**

Анотація. Досліджується поняття якості підготовки випускника ВНЗ, проблеми керування якістю підготовки фахівця. В цьому контексті підкреслюється, що сьогодення реальність змушує переосмислити питання підготовки фахівців тому що, в нинішніх умовах від них потрібен професіоналізм і компетентність при прийнятті самостійних рішень із розумним ризиком і економічним мисленням. Робиться висновок, що якість базової підготовки фахівця повинна забезпечити можливість фахівця обновляти якості, що частково втрачаються, або ж здобувати нові, є необхідність безперервного навчання.

Ключові слова: якість, фахівець, професіоналізм, компетентність, безперервність навчання, практична підготовка.

Постановка проблеми. Сьогодні сільське господарство – чи не єдина галузь в Україні, яка демонструє стабільний ріст всупереч складній політико-економічній ситуації [1]. Вона стала основним експортером і головним джерелом надходжень іноземної валюти в країну. Незважаючи на певні успіхи, аграрна галузь однаково потребує систематичних реформ. Насамперед – у переході на стандарти ЄС, що дасть можливість наростити експорт. Із цією метою Міністерство аграрної політики і продовольства активно працює над Комплексною стратегією розвитку сільського господарства і сільських тери-

торій на 2015-2020 рр. До її створення залучені провідні спеціалісти державних установ і профільних асоціацій, міжнародні експерти. У рамках стратегії визначено три ключові пріоритети реформування: наближення законодавства до стандартів ЄС і дерегуляція; підвищення конкурентоспроможності сільського господарства; а також розвиток сільських територій і захист навколишнього середовища.

Ці пріоритети у свою чергу дозволили визначити вісім головних цілей майбутньої стратегії. Одна з них – «Розвиток аграрної політики в сфері науки, освіти та інновацій». Дана мета спрямована, зокрема, на проведення реформ у сфері аграрної освіти для **підвищення якості** підготовки фахівців, задіяних в агросекторі. Також планується розвиток дослідницьких і консультативних послуг у галузі. Окремим пріоритетом у рамках даної мети є ефективно впровадження інновацій і інформаційних технологій у різних сферах сільського господарства. Тому проведення досліджень пов'язаних з якістю підготовки інженерних кадрів для технічного сервісу машин АПВ є актуальною задачею.

Аналіз досліджень і публікацій. У вітчизняній політичній літературі чимало досліджень присвячено проблемі підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. Питання формування практичної та професійної діяльності випускників ВНЗ є одним з пріоритетних на сучасному етапі розвитку суспільства. Проблеми реформування освіти в Україні досліджуються у працях: О.В.Сідорчука [2], О.І.Сідашенка [3], Г. Я. Аніловської [4], В. Майбороди [5,6] З. Н. Курлянд [7], та ін.

Разом з тим, проблема відтворення кваліфікованих кадрів в сучасних умовах продовжує залишатися актуальною не тільки для агропромислового комплексу, але й для всієї системи народного господарства України.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження - розкрити особливості формування якості підготовки інженерних кадрів для технічного сервісу машин АПВ України та актуалізувати необхідність формування цілісної системи підготовки фахівців.

Виклад основного матеріалу досліджень. У сучасних умовах перед вищою школою України стоїть задача істотного підвищення якості підготовки фахівців, здатних до ефективної діяльності в умовах ринкових відносин і конкуренції, при яких функціональні обов'язки фахівців значно розширюються і ускладнюються.

Виходячи з важливості підвищення якості вищої освіти, на Україні прийнятий галузевий стандарт вищої освіти України ГСВОУ-04 та розроблені проекти нових ГСВОУ для бакалаврів та магістрів зі спеціальності 208

«Агроінженерія».

Згідно цьому стандарту якість вищої школи - це сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлює здатність задовольняти особисті духовні і матеріальні потреби суспільства.

Якість вищої освіти відображає також придатність випускника навчального закладу:

- задовольняти відповідно до соціальних норм суспільні вимоги до виконання соціально-професійних ролей;
- відповідати за свої соціальні важливі рішення;
- задовольняти намагання до соціального статусу та престижу.

У наявній літературі немає єдиного тлумачення якості підготовки фахівців. Ці слова споживаються для характеристики і результатів процесів навчання та забезпечення навчального процесу. І все-таки більшість авторів, говорячи про якість підготовки фахівців, найчастіше мають на увазі кінцевий результат навчання у ВНЗ.

Виходячи з цього під якість підготовки фахівців розуміється сукупність найбільш значимих суспільно-корисних властивостей випускника ВНЗ, що визначає здатність випускника задовольняти визначені потреби у визначеній діяльності в тій або іншій галузі народного господарства.

Якість підготовки мінлива, вона не може бути постійною. На виробництві та сама діяльність у різні періоди може мати різні цінності. Якщо раніше кадри більше всього цінувалися як старанні виконавці, схильні до бездоганного виконання команд і вказівок, то в нинішніх умовах від них потрібен професіоналізм і компетентність при прийнятті самостійних рішень із розумним ризиком і економічним мисленням.

Керування якістю підготовки фахівців покликано забезпечити відповідність між «виробництвом» і «споживанням» корисних характеристик діяльності випускників не тільки на момент їхнього випуску з ВНЗ, але і на весь майбутній період їхньої діяльності.

Звідси, якість базової підготовки фахівця повинна забезпечити можливість фахівця обновляти якості, що частково втрачаються, або ж здобувати нові, тобто є необхідність безперервного навчання.

Виходячи з вищевикладеного, слід зазначити, що підготовка фахівців тільки на засвоєнні швидко старіючих знань веде до відносного падіння його якості і не може вважатися задовільною.

Проблеми, пов'язані з якістю підготовки фахівців агротехнічного сервісу неможливо вирішувати без врахування стану і проблем, зв'язаних з меха-

нізацією сільського господарства.

На теперішній час, не зважаючи на поповнення новою технікою, забезпеченість сільського господарства України технікою недостатня, машино-тракторний парк зношений. Тому треба думати, як продовжити термін служби наявної техніки. Цю проблему повинні вирішувати як наукові установи так інженерні кадри села.

Що стосується технічного сервісу сільськогосподарської техніки то, як відзначає д.т.н. Сидорчук О.В. [2] “на сучасному стані розвитку України технічний сервіс сільськогосподарської техніки характеризується багатьма виробничо-науковими проблемами, найголовнішими з них є: правова, фінансова-економічна, організаційна, технічна, технологічна, соціальна”.

Підготовку інженерних кадрів для аграрного технічного сервісу потрібно проводити з врахуванням цих проблем.

У зв'язку з реорганізацією сільського господарства і появою підприємств із різною формою власності база технічного сервісу АПК перетерпіла значних змін: у десятки разів зменшилися обсяги ремонтно-обслуговуючих робіт, ряд підприємств переорієнтували свою діяльність, а частина взагалі припинила свою діяльність [3].

Це привело до небажання окремих підприємств приймати студентів для проходження виробничих практик, що негативно позначається не тільки на практичній підготовці студентів, але і на викладачах, що втрачають зв'язок з виробництвом. В той же час в навчальних закладах недостатньо сучасної техніки і обладнання на якому навчаються студенти

Варто пам'ятати, що знання отримані у вузі, швидко застарівають у зв'язку зі зміною техніки, технології тому організація навчального процесу у ВНЗ повинна бути спрямована на виробленні потреби студентів у самостійному регулярному поповненні знань.

Це вимагає корінного удосконалювання самостійної роботи студентів.

Організація цієї роботи не повинна обмежуватися видачею завдань по СРС, вона вимагає інформаційно-методичного забезпечення, організації і контролю її виконання.

Виходячи з того, що якість підготовки фахівців виявляється тільки в процесі їхньої діяльності на виробництві, ВНЗ необхідно налагоджувати (підтримувати) постійний зв'язок з виробництвом, залучаючи його до розробки кваліфікаційних характеристик і інших розробок.

На наш погляд, цю проблему необхідно вирішувати по двох напрямках: по-перше, шляхом зацікавленості підприємств в підвищенні якості підприємств фахівців, по-друге, створенні при ВНЗ центрів практичної підготовки

студентів по досвіду інших країн.

Становить визначений інтерес вивчення досвіду технічних вузів Англії, де при підготовці інженерних кадрів використовується так називаний «Сендвич метод», який передбачає чергування періодів навчання в стінах ВНЗ з практичною роботою на виробництві.

Для скорочення термінів адаптації випускників вузів до умов виробництва на наш погляд, на випускаючих кафедрах інженерних вузів необхідно практикувати міжкафедральні заняття по декількох дисциплінах, що вимагають інтегральних знань виходячи зі напрямків майбутньої діяльності випускників вузів.

Як відомо, випускники агроінженерних спеціальностей працюють фахівцями в трьох сферах діяльності:

- науково-інформаційне забезпечення виробництва;
- у виробництві;
- у сфері технічного сервісу сільськогосподарської техніки.

Тому випускники повинні бути здатними для розв'язання складних завдань агропромислового виробництва в цих сферах діяльності.

Висновки.

1. Якість підготовки фахівців повною мірою виявляється тільки у виробничій діяльності випускника вузу. Воно визначається співвідношенням тим, що може випускник і тим, що реально необхідно народному господарству (виробництву).

2. Якість підготовки інженерних кадрів для технічного сервісу сільськогосподарської техніки неможливо розглядати у відриві від сфер і напрямків їхньої майбутньої діяльності.

3. У сучасних умовах якість підготовки фахівців переходить з розряду внутрішньовідомчої в галузеву, загальнодержавну, у зв'язку з чим працівники міністерства аграрної політики і виробничники повинні брати участь у розробці кваліфікаційних характеристик і інших нормативних матеріалів, зв'язаних з підготовкою інженерних кадрів.

4. Для посилення практичної підготовки інженерних кадрів у ВНЗ необхідно поліпшити оснащення кафедр сучасними машинами і обладнанням, а також зацікавлювати підприємства в проходженні виробничих практик студентами, а також створенням при ведучих інженерних вузах центрів практичної підготовки студентів.

5. Організація навчального процесу повинна бути спрямована на вироблення потреби студентів у самостійному регулярному поповненні знань. Це вимагає корінного удосконалення самостійної роботи студентів та її інфо-

рмаційно-методичного забезпечення.

Бібліографічний список:

1. Рутицкая В. Украинский АПК: пять лет «европейских» реформ [Електронний ресурс] /В.Рутицкая. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2015/05/22/7034011/>
2. Сідорчук О.В. “Проблеми технічного сервісу і наукові принципи його розвитку”/ О.В.Сідорчук. - “Вісник” Харківського ДТУСГ. Вип.8. Том 1. Харків,2001.
3. Сідашенко О.І. “Основні напрямки розвитку технічного сервісу в АПК Харківського регіону”/ О.І.Сідашенко. - “Вісник” Харківського ДТУСГ. Вип.8. Том 1. Харків, 2001
4. Аніловська Г.Я. Університетська освіта : [навч. посіб.] / Аніловська Г.Я., Н.С.Марушко, Л.М.Томаневич. – Львів: Магнолія-2006, 2009. – 370 с.
5. Василина М. Актуальні проблеми практично підготовки студентів вищої школи України [Електронний ресурс] / М. Василина, В. Майборода // Проблеми підготовки сучасного вчителя - 2010. - №2. - С. 233-237. — Режим доступу до журн. : http://www.nbuiv.gov.ua/Portal/soc_gum/ppsv/2010_2/fil.pdf
6. Майборода В. Проблеми розвитку праксеологічних умінь майбутніх компетентних фахівців вищої школи України / В. Майборода // Вища освіта України – 2012 . – №4 . –С. 31-36.
7. Педагогіка вищої школи / За ред. З. Н. Курлянд. - К.: Знання, 2005. - 399 с.

Garaev P.I., Smielov A.O., IMPROVEMENT OF QUALITY OF ENGINEERING TRAINING FOR TECHNICAL SERVICE MACHINES APV

Summary. The authors studies the concepts of the quality of the graduate training of a university, the problems of quality management of specialist training. In this context, it is emphasized that today's reality forces us to rethink the question of training specialists because, in the current conditions, they require professionalism and competence in making independent decisions with reasonable risk and economic thinking. It is concluded that the quality of the basic training of a specialist should provide an opportunity for a specialist to update the qualities that are partially lost, or to acquire new ones, that is, the need for continuous training.

Key words: quality, specialist, professionalism, competence, continuity of training, practical training.

УДК 378.147.34:65.012.413

Гранкіна О.В., к.т.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАГІСТРІВ З ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. У статті обґрунтовуються основні аспекти та особливості підготовки здобувачів вищої освіти з цивільної безпеки другого освітнього рівня магістр.

Ключові слова: професійні компетентності, фахова підготовка, магістр з цивільної безпеки

Постановка проблеми. Сучасні реалії розвитку суспільного життя вимагають осучаснення вимог до професійної компетентності фахівців з цивільної безпеки. Сучасні новітні технології вимагають від них не просто освіченості, активності пошуку, а й самостійності, впевненості у власних силах, відповідальності, вміння жити й працювати в умовах, що постійно змінюються, бути соціально зорієнтованими. В умовах модернізації освітнього простору істотного значення у становленні набуває компетентнісний підхід до формування майбутнього професіонала. Це обумовлює перегляд змісту навчання, впровадження сучасних ефективних освітніх технологій, форм і методів навчання, спрямованих на підвищення якості підготовки фахівців. За думкою фахівців, необхідною умовою удосконалення системи підготовки фахівців з цивільної безпеки є створення сучасних моделей освітнього процесу, побудованих на передовому досвіді провідних країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що проблема підготовки фахівців в галузі цивільної безпеки мало досліджена. Відомі декілька праць з цього напрямку, в яких наведені поодинокі результати дослідження. [3,4].

Формулювання цілей статті. Тому метою даної статті є обґрунтування особливостей фахової підготовки майбутнього магістра з цивільної безпеки та визначення основних функцій його професійної діяльності.

Виходячи з вимог освітньої програми, справжній професіонал з цивільної безпеки повинен:

- мати безперешкодний доступ до різноманітних джерел інформації за рахунок професійного використання інформаційно-комунікаційних технологій та технічних засобів;
- вміти своєчасно, швидко і якісно обробляти великі обсяги інформації, оптимально вибираючи інформаційно-комунікаційні технології;
- розташовувати в професійних цілях напрацьованої комунікаційним середовищем;
- вміти на основі наявного знання створювати нове і застосовувати його до тієї чи іншої діяльності;
- володіти здатністю до професійної мобільності, соціальної активності;
- мати компетентність у суміжних областях;
- вміти швидко і ефективно приймати рішення;
- прагнути до постійного самовдосконалення, самореалізації, саморозвитку. [1,2].

Мобільність магістра з цивільної безпеки – це, передусім, його готовність і спроможність до зміни фахової спрямованості у межах однієї галузі або напрямку виробництва. Це спроможність змінювати свій фах, соціальний статус, як наслідок цього, швидко засвоювати нові професійні знання, вміння, навички, що вкрай необхідно при сучасних ринкових відносинах у виробництві в Україні. Для сучасного фахівця професійна енергійність, наполегливість означає, насамперед, здатність самостійно, за власною ініціативою здійснювати професійні функції, які спрямовані не тільки на одержання економічних результатів, а і прийняття рішень щодо безпечної діяльності в межах своєї професійної діяльності або в діяльності всього колективу.

Необхідно відмітити, що сучасне виробництво потребує якісно нового типу менеджера (управлінця) з цивільної безпеки, який був би конкурентоспроможний, а особливо, щоб у його діяльності важливе місце посідав інтелектуальний творчий компонент. Конкурентоспроможний фахівець з питань цивільної безпеки, по-перше, має надзвичайно високий рівень готовності до виконання кваліфікованих працехоронних функцій. У порівнянні з іншими, він має самостійну, дієздатну вдачу за рахунок набутих у вищій технічній школі професійних знань, вмінь, сформованих особистих і громадянських якостей. Дієздатність особистості, за словами К.Д.Ушинського, забезпечує людині свободу, вибір рішень, носить творчий характер, реалізує її ініціативи, професійне завдання виконується самостійно на основі майстерності, набутої у процесі навчання [5,8].

Саме фахівці, які мають означені якості, спрямовують управління й організацію охорони праці в умовах виробництва на практичну реалізацію комплексу різноманітних заходів з утворення і дотримання безпечних умов праці. Їхня діяльність за своєї суттю є управлінням однією з підсистем такої великої і складної соціально-технічної системи, як підприємство. Управління охороною праці представляє собою комплексне завдання, і його успішне вирішення потребує від фахівця глибоких міжпредметних знань, а отже, і міжпредметних форм організації навчально-виховного процесу його професійної підготовки. Ефективність розв'язання означеної проблеми залежить від наявності своєрідної системи підтримки прийняття рішень, якій властиві основні взаємозв'язані функції діяльності фахівця [6]. Теоретичне вирішення проблем безпеки виробництва, керування процесом реалізації рішень щодо забезпечення безпеки, усвідомлення та передбачення нових проблем, інформаційне забезпечення нормативно-технічною і правовою документацією, підтримка процесу прийняття рішень у нестандартних ситуаціях на підприємстві – всіма названими професійними вміннями має оволодіти здобувач вищої освіти у процесі навчання [7].

Виклад основного матеріалу досліджень. Моделювання професійної діяльності дозволяє сформулювати навчально-професійне завдання, яке б адекватно імітувало реальні професійні завдання, вибрати найдоцільніші педагогічні технології і форми навчання, розробити відповідне навчально-методичне забезпечення. Все це має сприяти набуттю студентами стійких умінь і навичок раціонального вирішення комплексних практичних завдань, пов'язаних із реалізацією організаційно-технічних, правових, санітарно-гігієнічних, профілактичних та управлінських аспектів промислової безпеки, створювати надійні передумови ефективної діяльності як в умовах виробництва так і в умовах надзвичайних ситуацій.

У той же час моделювання, як своєрідна педагогічна технологія, сприяє формуванню у студентів дієвості і системності знань з промислової безпеки. Йому притаманна висока гнучкість, завдяки якій виникає можливість відтворювати різноманітні умови і характеристики кожної конкретної виробничої ситуації, формуючи у студентів творчий підхід до вибору найдоцільніших шляхів і засобів їх розв'язання.

На кафедрі охорони праці та безпеки життєдіяльності ТДАТУ успішно пройшли апробацію практичні заняття з навчальної дисципліни «Управління цивільною безпекою» у формі групової дискусії для освітнього рівня «магістр» спеціальності 263 «Цивільна безпека».

Групова дискусія дала можливість її учасникам відчувати себе залученими в процес прийняття рішень, що сприяє впровадженню нововведень. Дискусія дозволяє зіставити протилежні думки і допомогти її учасникам побачити проблему з різних сторін. Якщо рішення висунуто групою і підтримана присутніми, то її значення зростає і воно перетворюється на групову норму.

Дослідження психологів довели ефективність використання групової дискусії при прийнятті рішень.

До різновидів групових дискусій відносяться: наради, «мозкова атака» («брейнстормінг»), «метод-635», «метод синектики» тощо.

Процес організації нарад докладно і широко описаний в науковій та навчальній літературі. Дослідження показують, що 80% часу екстреного («аварійного») наради витрачається на виявлення причин і винуватців виникнення критичної ситуації, що супроводжується, як правило, конфліктами в процесі обговорення становища. Тобто при вирішенні питання переважає «погляд у минуле», тоді як вкрай необхідно швидко знайти шляхи вирішення проблеми, встановити терміни і відповідальних для якнайшвидшого досягнення мети. Таким чином, основний час наради має бути приділена виробленню рішень, спрямованих у майбутнє.

Іноді нарада проводиться формально, тобто деякі керівники свідомо знають, яке рішення вони приймуть і, діючи за принципом «говори-говори», формально вислуховують всі думки, але приймають свої рішення, які можуть докорінно суперечити висловлених ідей. Нові підходи до управлінської діяльності передбачають перехід від єдиноначалія до партисипативних (колегіальних) методів прийняття рішень, від елементарного до системного підходу вироблення рішень, прийняття рішень на основі життєвого досвіду до вибору альтернативних рішень на основі теорії прийняття рішень.

Різновидом «брейнстормінгу» є «метод-635». Цей метод відрізняється певною процедурою взаємодії учасників в процесі вироблення ідей щодо заданої проблеми. Число учасників фіксоване (6 осіб). Учасники спільно висунуть 3 ідеї вирішення проблеми, які розглядаються кожним учасником, який доповнює їх трьома новими ідеями. Ця процедура повторюється 5 разів.

Спочатку кожен з учасників записує в свій бланк (спеціально розроблений для збору ідей) основні ідеї вирішення поставленої проблеми (їх 18, тобто 6х3). Ці основні ідеї надходять за чергою до членів групи, кожна з яких доповнює їх ще трьома власними пропозиціями. Після п'ятикратного проходження бланків через руки всіх шести учасників їх бланки містять 108 ідей вирішення проблем. Потім в роботу включаються критики.

На відміну від «мозкової атаки» групова дискусія «методом-635» супроводжується письмовим оформленням запропонованих ідей. Ідеї в письмовій формі відрізняються більшою обґрунтованістю і чіткістю, ніж виказані усно, хоча частіше бувають менш оригінальними. Тим не менш, слід зазначити, що будь-яка робота в групі, з психологічної точки зору, корисна для кожної людини, так як позитивно впливає на розвиток багатьох якостей особистості, дає корисні навички взаємодії у творчому спілкуванні.

Фахівці рекомендують розміщувати учасників групової дискусії за «методом-635» по колу, в центрі якого знаходиться організатор дискусії.

«Метод синектики», запропонований А.С. Гордоном, в буквальному сенсі означає «з'єднання різнорідного». Суть цього методу полягає в тому, що дискусію починають п'ять-сім синекторів - здобувачів, заздалегідь визначених, які займають різні позиції з приводу вирішення проблеми. Група в процесі дискусії усвідомлює крайні точки зору, які висловлюють члени групи, оцінює їх і приймає спільне зважене рішення.

Використання ситуаційного підходу під час групової дискусії дозволяє комбінувати переваги і можливості відомих підходів до управління, передбачає встановлення логічного взаємозв'язку зовнішніх і внутрішніх чинників, що визначають функціонування і розвиток організації; систематизацію випадковостей і закономірностей; підбору оптимальних управлінських рішень для конкретної ситуації.

Успішне вирішення труднощів вимагає від менеджерів усвідомлених дій, що здійснюються з урахуванням складності і стану середовища: зовнішньої і внутрішньої. Аналіз слід починати з оцінки зовнішнього середовища, в якій діє організація. Метод аналізу конкретної ситуації (ситуаційний аналіз, аналіз конкретних ситуацій, case-study) – це технологія, заснована на моделюванні ситуації або використанні реальної ситуації в цілях аналізу даного випадку, виявлення проблем, пошуку альтернативних рішень і прийняття оптимального рішення проблем.

Ситуаційний аналіз дає можливість вивчити складні або емоційно значимі питання в безпечній обстановці, а не в реальному житті з його загрозами, ризиком, тривожністю про неприємні наслідки у разі неправильного рішення.

Висновки. Таким чином, головним завданням є переорієнтація на формування й розвиток компетентностей особистості майбутнього фахівця з цивільної безпеки, що забезпечує якість освіти, адекватну вимогам часу та ринку праці. Для здійснення вказаного завдання викладач повинен ово-

лодіти активними методами навчання під час проведення практичних занять, вміти моделювати діяльність з цивільної безпеки.

Бібліографічний список:

1. Система підготовки кадрів для сил безпеки України: проблеми та перспективи розвитку: аналітична доп. / С.В. Сьомін, О.О. Резнікова; за заг. ред. В.П. Горбуліна. – К.: НІСД, 2016. – 50 с.
2. Стандарт вищої освіти за другим (магістерським) рівнем вищої освіти підготовки фахівців ступеня магістра в галузі знань 26 «Цивільна безпека» за спеціальністю 263 «Цивільна безпека»(Проект).- К.: МОН України, 2016.-12с.
3. Морозова Т.Ю. Погляд на освітні стандарти крізь призму компетентнісного підходу / Т.Ю. Морозова // Проблеми освіти : Науково-методичний збірник / Науково-методичний центр вищої освіти МОН України. – К., 2005. – Вип. 46 : Болонський процес в Україні – Ч.2. – 73-80 с.
4. Пономарьов О.С., Латишева М.М., Павленко Т.С. Проблеми промислової безпеки в системі формування гуманітарно-технічної еліти // Теорія і практика управління соціальними системами. – Харків НТУ “ХП”, 2006. – № 1 – С. 100-109.
5. Пехота О.М. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін. – К. : А.С.К., 2002. – 255 с.
6. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання /Упоряд. Л. Галіци-на. –Київ: Ред. загальнопед. газ., 2005 – 128 с.
7. Білоус, В. Т. Основи організації та методики викладання у вищій школі [Текст] : навч.-методичний посібник / В.Т. Білоус, Л.І. Горюнова, А.В. Цимбалюк. - Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. - 146 с.
8. Кредісов, А. І. Менеджмент для керівників [Текст] / А. І. Кредісов, Є. Г. Панченко, В. А. Кредісов. – К. : Знання;КОО, 1999. – 556с.

Grankina O.V. Methodological aspects of formation of professional competence of masters in civil security

Summary. In the article the main aspects and peculiarities of training of candidates of higher education on civil security the master's level.

Key words: professional competence, professional training, master of science in civil security.

УДК 378.631

Дереза О.О., к.т.н., доцент

Дереза С.В., ст. викладач

Таврійський державний агротехнологічний університет

ДІЛОВА ГРА ТА ЇЇ МОЖЛИВОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Анотація. У статті проаналізовані можливості ділової гри у професійній підготовці майбутніх інженерів.

Ключові слова: освіта, ділова гра, навчальний процес, інтерактивне навчання, методи навчання, імітаційна модель, ігрова модель.

Постановка проблеми. Головною метою української системи освіти на сучасному етапі її розвитку є «створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України». У такому контексті освіта є стратегічною основою розвитку особистості, а пріоритетом державної політики в галузі освіти визначена її особистісна орієнтація [1-5].

Відтак, розвиток освітнього простору України визначається процесами європейської інтеграції, які впливають на всі сфери життя держави, а тому і на стан вищої освіти [2-4].

Виходячи з цього набувають особливої актуальності питання формування інноваційної культури майбутніх інженерів. Засобом її формування виступають інноваційні технології. Серед них ділові та рольові ігри, тренінгові технології, кейс-технології та інші.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробкою і застосуванням ділових ігор займалися Лихачов Б.Т., Виготський Л.С., Селевко Г.К., Платов В.Я. та інші [6,7].

У діловій грі розгортається професійна діяльність студентів на імітаційно-ігровій моделі, що відбиває зміст технології і динаміку професійної діяльності фахівців, її цілісних фрагментів [6].

У роботах Абрамової Г.С., Степановича В.А., Кулешової І.В., Алап'євої В.Г. розглядається ідея про те, що ділова гра є як формою, так і методом навчання учнів, в якій моделюється предметний і соціальний аспекти змісту професійної діяльності. Тому що саме форма активного навчання - це перший крок до допитливості [6,7].

Ділові ігри, що використовуються в навчальному процесі, мають широкі можливості, оскільки вони забезпечують закріплення і комплексне застосування знань, отриманих при вивченні різних дисциплін. Однією з важливих особливостей ділової гри є те, що вона завжди носить явно виражений професійний характер, тобто, призначена для розвитку творчого мислення, формування практичних навичок і умінь, вироблення індивідуального стилю спілкування і поведінки при колективному вирішенні задач [8,9].

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у визначенні можливості використання ділових ігор у професійній підготовці майбутніх інженерів.

Виклад основного матеріалу досліджень. Сенс освіти XXI століття полягає в тому, щоб випустити зі стін навчального закладу вільну і творчу людину, здатну безперервно самовизначатися, що володіє професійними компетенціями і любов'ю до своєї професії.

Професійний рівень майбутнього спеціаліста безпосередньо залежить від методів, прийомів і засобів навчання, які використовувалися в навчальному процесі.

Успішність майбутнього фахівця безпосередньо залежить не тільки від того, що засвоюється (зміст навчання), але і від того, як засвоюється: індивідуально або колективно, з опорою на увагу, сприйняття, пам'ять або на весь особистісний потенціал людини, за допомогою репродуктивних чи активних методів навчання.

Кожному викладачу потрібно прагнути навчати так, щоб майбутні випускники ставали співучасниками навчального процесу. Це можливо тільки при педагогіці співробітництва. Ось чому поряд з перевіреними часом класичними методами слід застосовувати також інноваційні методи навчання.

Інноваційні методи в освіті – педагогічні методи, спрямовані на підвищення якості підготовки фахівців, розвитку в студентів творчих здібностей, уміння самостійно приймати рішення. До основних інноваційним методам в освіті відносяться методи інтерактивного навчання.

Під інтерактивними методами навчання прийнято розуміти систему правил організації продуктивної взаємодії студентів між собою та з викладачем у формі ділових, рольових ігор, дискусій, круглих столів, тренінгів, при яких відбувається отримання нових знань і досвіду.

Говорячи про методи інтерактивного навчання, зупинимось на одному з них - ділових іграх як способі передачі знань. Ділова гра це імітація, моделювання, спрощене відтворення реальної ситуації в ігровій формі. У діловій

грі кожен учасник грає роль, виконує дії аналогічні поведінці людей в житті, але з урахуванням прийнятих правил гри. Такі ігри стали одним з нових методів навчання, тому що вони відтворюють реальні умови практичної діяльності. Ігри в навчальному процесі - це вправа, заснована на досвіді. Їх використання ґрунтується на теорії, що люди пізнають інакше, коли роблять, ніж, коли їм кажуть. Застосування в навчальному процесі ділових ігор значно зміцнює зв'язок (студент - викладач), розкриває творчий потенціал кожного студента. В процесі гри відбувається більш інтенсивний обмін ідеями, інформацією, вона спонукає учасників до творчого процесу.

Ділові ігри залежно від мети бувають:

- виробничі (відпрацювання системи управління на підприємстві, вироблення механізмів впровадження інновацій, прогнозування подальшого розвитку підприємства тощо);
- кваліфікаційні або атестаційні (проводяться для виявлення рівня компетенції, кваліфікації фахівців);
- дослідні (використовуються при перевірці гіпотез, нових принципів організації роботи, впровадження нових технологій тощо);
- навчальні (застосовуються при навчанні майбутніх фахівців для розвитку у них навичок і умінь щодо практичного використання теоретичних знань у їхній професійній діяльності).

Використання в навчальному процесі ділових ігор переслідує наступні цілі:

- формування в студентів цілісного уявлення про професійну діяльність і її динаміку;
- придбання проблемно-професійного і соціального досвіду;
- виховання системного мислення фахівця, що включає цілісне розуміння не тільки природи і суспільства, а й себе, свого місця в світі;
- навчання колективної розумової і практичної роботи, формування умінь і навичок взаємодії та спілкування, навичок індивідуального і спільного прийняття рішень;
- виховання відповідального ставлення до справи, поваги до соціальних цінностей.

Так як головною сполучною ланкою в діловій грі між студентами виступає викладач, як розробник і координатор цієї гри, йому необхідно вирішити для себе - вибрати ділову гру в якості навчального методу чи ні. Якщо він зважився на це, потрібно взяти до уваги наступні моменти:

- для чого проводиться дана ділова гра;

- як студенти відреагують на навчання через гру;
- чи допоможе гра в розвитку майстерності, знання, кращого ставлення до навчання;
- які результати очікуються в результаті.

Ділові ігри відносяться до розряду так званих складних ігор. Будь-яка ділова гра має свою структуру. Оскільки в літературі немає єдності з питань про сутність ділових ігор і методики її конструювання, то немає і загальноприйнятого уявлення про структуру гри. Як правило, викладачі-автори ділових ігор виходять зі свого досвіду, конструюючи гру або запозичуючи її структурні компоненти у інших авторів.

Основою розробки ділової гри є створення імітаційної і ігрової моделей, які повинні органічно накладатися одна на одну, що і визначає структуру ділових ігор. Імітаційна модель реалізується завдяки діям учасників гри. Вони беруть на себе ролі і розігрують задану ситуацію в залежності від змісту гри. На заняттях імітується діяльність будь-якої організації, підприємства або його підрозділу. Імітуватися можуть події, конкретна діяльність людей (ділова нарада, ведення ділових переговорів, обговорення плану, проведення бесіди тощо). Ігрова модель фактично є способом опису роботи учасників з імітаційною моделлю в умовах наближених до професійної діяльності фахівців.

Кожен викладач при розробці ділової гри повинен дотримуватися певних етапів. В цілому весь процес організації ділових ігор та їх проведення можна розділити на чотири основних етапи.

Перший етап – підготовка до гри. За один - два тижні студенти - учасники отримують установку на проведення ділової гри. Для того, щоб підготуватися до гри, її учасникам заздалегідь видаються завдання. Викладач повідомляє тему ділової гри, її мета і ігрову ситуацію. Учасники отримують вказівки з самостійного вивчення літератури, знайомляться з питаннями, що виносяться на обговорення.

Другий етап – моделювання гри. Тут визначаються тема і зміст гри, проблема, обсяг теоретичної інформації і практичних умінь, що підлягають засвоєнню, формулюються загальна дидактична мета гри, її завдання.

Після цього починається безпосередня розробка сценарію самої гри. У зміст сценарію входять опис досліджуваної проблеми, обґрунтування поставленого завдання, план ділової гри, загальний опис процедури гри, зміст характеристик дійових осіб. Описується конкретна ситуація, в якій учасникам гри треба буде імітувати свою діяльність відповідно виконуваної ролі. Розробля-

ються загальні правила гри, а також докладні інструкції для гравців і керівника гри.

Третій етап – проведення гри відповідно до розробленої моделі. Тривалість гри залежить від її змісту і конкретних завдань. Учасники отримують ролі, які вони повинні розігравати за сценарієм, отримують вихідні дані по ситуації. Видаються пакети матеріалів з завданнями, інструкціями, правилами. Функції викладача як ведучого в навчальній діловій грі змінюються. Спочатку він виступає в ролі інформатора, потім організатора і консультанта і, нарешті, виконує функцію узагальнення та оцінювання діяльності, як окремого учасника, так і всієї групи. Безсумнівним достоїнством ділових ігор є те, що вони, з'єднують теорію і практику, сприяючи формуванню професійних знань та практичних умінь.

Четвертий етап – підведення результатів гри. Проводиться детальний розбір гри, детальний аналіз, оцінка ролі і значення проведеного заходу.

При проведенні навчальних ділових ігор є як позитивні, так і негативні сторони. Позитивне в застосуванні навчальних ділових ігор: емоційна насиченість процесу навчання, інтенсивна підготовка до професійної діяльності, формування знань, вмінь. Окрім цього після ігрове обговорення сприяє закріпленню знань. Перевага ділової гри полягає в тому, що вона не підміняє традиційні методи навчання, а раціонально їх доповнює, дозволяючи більш ефективно вирішувати поставлені завдання.

Негативні моменти в проведенні навчальних ділових ігор: висока трудомісткість підготовки до заняття (для викладача); самі студенти можуть бути не готовими до роботи з використанням ділової гри; ділові ігри вимагають багато часу і інколи спеціального зміни розкладу занять.

Висновки. З усього сказаного можна зробити висновок, що ділові ігри забезпечують розвиток творчості, зацікавленість, активність студентів; дозволяють зорієнтувати їх на професійну діяльність, сприяють спілкуванню. Ділові гри буквально увірвалися в навчальний процес. Сучасна молодь хоче рости, розвиватися професійно, отримувати нові життєві навички, але в активній формі – у вигляді захоплюючих, розвиваючих ігор, націлених на досягнення серйозних професійних цілей. Тому, кожен викладач вищого навчального закладу повинен володіти таким активним методом навчання як ділова гра і впроваджувати його в свою практику.

Бібліографічний список:

1. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – 2001. – № 29. – С. 4–6.
2. Вища освіта України і Болонський процес : [навчальний посібник] / [за ред. В.Г. Кременя; авторський колектив : М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та ін.]. – Тернопіль : Навчальна книга ; Богдан, 2004. – 384 с.
3. Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України // Освіта. – 2004. – 11–18 лютого. – с. 6–7.
4. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес : [матеріали до першої лекції] / [відп. ред. М.Ф. Степко ; уклад. М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю.В. Сухарніков]. – Київ, 2004. – 26 с.
5. Сисоєва С.О. Проблема критеріїв ефективності професійної підготовки в контексті євроінтеграції / С.О. Сисоєва // Педагогічна і психологічна науки в Україні : [збірник наукових праць (до 15-річчя АПН України): у 5-ти т.]. – Т. 5 : Неперервна професійна освіта : теорія і практика. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 392 с.
6. Абрамова Г.С., Степанович В.А. Деловые игры: теория и организация / Г.С.Абрамова, В.А.Степанович. - Екатеринбург: Деловая книга, 1999.
7. Алапьева В.Г. Методические рекомендации по организации учебно-технических и деловых игр / В.Г.Алапьева. - Екатеринбург: Деловая книга, 1999.
8. Пидкасистый, П.И., Хайдаров,Ж.С. Технология игрив обучеии и развитии / П.И. Пидкасистый, Ж.С.Хайдаров.– М.: МПУ, 1996. – 272с.
9. Трайнев, В.А. Деловые игры в учебном процессе: методология разработки и практика проведения / В.А. Трайнев. – М.: Издательский Дом «Дашко и К»: МАНИПТ, 2002. – 360 с.

Dereza E., Dereza S. Business game and its possibilities in the training of future engineers

Summary. In the article the business opportunities in the professional game, it is training future engineers.

Key words: education, business game, educational process, interactive teaching, teaching methods, simulation model, play model.

УДК 378.143.111

Жукова Т.В., ст. викладач кафедри іноземних мов
Таврійський державний агротехнологічний університет

IELTS WRITING ASSESSMENT CRITERIA

Summary. The main criteria for international writing assessment are substantiated in the article. The most important features of academic writing in English are lighted.

Key words: . academic writing, band descriptors, cohesion, coherence, lexical resources, task achievement, grammar.

Problem setting. The International English Language Testing System (IELTS) is a test that measures the language proficiency of people who want to study or work in environments where English is used as a language of communication.

Test takers can feel confident that the IELTS test provides a valid and accurate assessment of the four language skills: listening, reading, writing and speaking.

Analysis of recent research. Psychological and psycholinguistic aspects of writing have been contemplated by famous scientists O.Tarnopol'skyi, A. Davidenko, K. Lazarenko, L. Mazunova, S. Nikolaieva, N. Skliarenko, and others.

Very important contribution to the methodology of academic writing teaching was made by American and British linguists and Professors L. Blanton, T. Johnson, F. Linda, A. Seow, A. Oshima, C. Spencer, B. Arbon, J. Swales, M. Swan, D. Zemach. They worked out step-by-step process for researching and writing successful academic papers, some useful pre-writing strategies to generate students' ideas for writing, ways to avoid plagiarism, different feedback formats (self-evaluation, peer-evaluation, and teacher-evaluation), transitions for combining sentences, etc. [1, p. 99].

The purpose of the article is to substantiate the main requirements to academic writing in English and the criteria of its assessment.

Basic materials research. The IELTS Writing test has proved to be the most difficult part of the Academic test, with the average band scores for both males and females being significantly lower than the average for listening, reading and speaking. That's why some writing strategies should be used to succeed in the test.

First of all, a test taker has to be informed about the exam and be strategic.

Writing Task 1 can be scary. And one must incorporate important numbers into all essay types on IELTS Writing Task 1. It requires you to write a summary of at least 150 words in response to a particular graph (bar, line or pie graph), table, chart or process.

Writing Task 2 of the IELTS test requires you to write at least 250 words. You will be tested on your ability to respond by giving and justifying an opinion, discussing the topic, summarizing details, outlining problems, identifying possible solutions, supporting what you write with reasons, arguments and examples from your own knowledge or experience.

Working over Writing Task 2 test takers should analyze the task properly and spend some time making notes; highlight or underline key words in the task to make sure that they focus on what they have to do; plan the answers; use paragraphs clearly; put one idea in each paragraph.

English learners have to be able to write essays, written reports, summary reports, motivation letters, and project work. They should make adequate usable notes; organize paragraphs, making headings and subheadings; use logical connectors for linking paragraphs; write introduction and conclusion; quote correctly; construct bibliography.

Academic writing is clearly defined by having a clear purpose, either an exam question to answer or research project to report on. Most academic writing in English is linear: it starts at the beginning and finishes at the end, with every part contributing to the main line of argument. “Whatever kind of writing you are producing, the writer is responsible for making your line of argument clear and presenting it in orderly manner that the reader can follow” [7, p. 5].

Examiners use detailed performance descriptors when assessing the Writing tests. These band descriptors describe performance in four categories:

- task achievement
- coherence and cohesion
- lexical resource
- grammatical range and accuracy.

The essay should make use of relevant examples, draw reasoned conclusions and exhibit a central theme throughout. Essay language should be assertive and the student’s position on the topic presented should be clearly stated somewhere in the essay. Students scoring well in the *Task Achievement* portion of the rubric tend to analyze the essay topic to a much greater degree than the average student. Fitting lexical resources and sentence constructions help to give the response an overall completeness.

The section *Coherence and Cohesion* of the mark gauges the student's ability to write in a way that expresses a message fluently. Sentence structure, fitting vocabulary choices and grammar really contribute to how coherent a student's message is. Cohesive phrases help tie ideas together at the sentence, paragraph and essay level and solidify the overall theme of the essay.

The area *Lexical Resources* refers to the accuracy and relevance of the vocabulary a student chooses to employ in their essay. Successful students exhibit the ability to use a variety of contextually accurate words and phrases without sounding unnatural or robotic. Word variation accuracy is also a defining trait of a successful student performing at a high band level.

Grammar is often the area that holds students from moving into the upper echelons of IELTS bands. As a marker, keep in mind that students scoring band 7 and above are capable of composing grammatically accurate sentences at least 50% of the time. Grammar issues also influence a student's performance in other sections, too. For example, poor grammar can hinder the examiner's ability to understand what the student wants to say.

The easiest way to score well in your Task 2 response is to structure your writing in a solid essay format that allows you to make claims, give examples and draw conclusions. Strong essays are typically divided into four or more paragraphs. Each paragraph is also subdivided into several sentences. Each sentence carries out a specific job. Together the sentences create a strong argument.

The assessment of Task 2 carries more weight in marking than Task 1. Writing scripts are marked by trained and certificated IELTS examiners, who all hold relevant teaching qualifications and are recruited as examiners by the test centres and approved by British Council.

How does the course of academic writing teaching work? Firstly we ask students if they have any experience of academic writing and which one, what kind of writing they did, what length their writings were, what part of writing they enjoyed, what difficulties they usually had during writing, and what they expect to learn from the course.

And only after that instructors should explain them how it is important to learn writing essays, summary reports, research papers, etc. for their future career. The students notice that essays are written "from one's experience and knowledge for a general audience" [7, p. 12] in friendly, everyday language, and can be handwritten or typed. According to L. Flower "students create a text of their own, trying to integrate information from sources with ideas of their own, and attempting to do so under the guidance of a purpose" [2, p. 28].

It's important to define the aim of the essay which should be deduced strictly from the wording of the title or question, and needs to be defined at the beginning. The purpose of the essay is to say something using the idea of the subject, to present ideas one has learned in his own way.

Taking into consideration that writing is a continuous process which ends with well-organized ideas on paper – that is, it starts at the beginning and goes through some steps in a specific order; the students have to be taught all these steps: getting started; prewriting and outlining; gathering and organizing the information; writing the draft; revising and rewriting; editing and rewriting [1].

Getting the assignment the students should understand it answering some questions: What should I do? What is the purpose of the essay? What will I learn? What is important about the topic? Why does the topic excite me? What do I think the reader would want to know? What did I do to plan before I began writing?

Teaching prewriting techniques is very important in the essay writing process. The students may use another way of prewriting: clustering, free writing and other. The students don't have to worry about spelling or grammar. While rereading they should circle the main ideas which are to be developed [3, p. 4].

One of the most significant steps in essay writing is brainstorming. It is the art of thinking critically to discover original, hidden insights about the topic [4, p. 12]. Brainstorming technique is aimed at defining the problem, exploring the evidence, identifying assumptions, doing some research, etc.

Gathering information is a crucial part of academic writing. Information may come from three sources: facts the students know, facts they find from reading and facts they discover for themselves. While researching the topic, students analyze the arguments of different authors or create one of their own. After researching, analyzing, and brainstorming we discuss the main points concerning the structure of an essay.

As it's known an essay is made up of a group of paragraphs about one subject.

The introduction begins the essay. The first goal in introduction is to grab the reader's attention and generate some interest about the topic. So the first sentence should be an interesting comment about the topic. General comments include several sentences that give some background information about the topic. The thesis statement is the last and the most important sentence in the introduction. It states the specific topic of the essay. The main body consists of one or more paragraphs of ideas and arguments. Each paragraph develops a subdivision of the topic. The paragraphs of the essay contain the main ideas and arguments of the essay together with facts, descriptions, illustrations, examples, or experiences (i.e. support-

ing details) showing important or interesting information to help the reader understand the main idea.

A topic sentence is generally the first sentence of the paragraph, and it states the topic of the paragraph and describes its claim or point, thus orienting the reader to the purpose of the paragraph. The entire paragraph should be focused around the stated topic sentence. It's sometimes difficult for students develop their ideas. So we have to teach them to illustrate their idea with examples, give an authoritative quotation, anticipate and respond to counterarguments, back the ideas with more evidence, offer another perspective to the idea, etc. [2, p. 118].

The paragraphs should be linked in order to connect the ideas. The purpose of the essay must be made clear and the reader must be able to follow its development.

The conclusion includes the writer's final points. Comments can include a summary of all the main ideas, an evaluation of the ideas, or writer's opinion. The final statement is a final thought that "ties up" the topic for the reader. Any totally new ideas should not be introduced in the conclusion.

To improve the content and organization of the paragraphs they give their essays to their classmates for evaluation. So they are proposed to fill in the evaluation checklists while reading one another's essays. Evaluation checklists should contain the following questions: Is the essay interesting? Is the essay interesting? Is there a thesis statement at the end of the introduction? Do body paragraphs start with a clear topic sentence? Is there a conclusion that restates the thesis statement? [3, p. 9]

Having analyzed evaluation checklists and discussed them with other members of their class the students reread their essays paying attention to the content and organization of the paragraphs, looking for spelling, grammar, and punctuation mistakes. They edit and rewrite their essays.

I think it's very important to teach students to avoid plagiarism. We teach them how to paraphrase and quote from original texts. D. Pecorari argues that universities should avoid placing responsibility for academic writing solely with students and look at how we can teach our way out of the problem [5, p. 34].

There are three main ways to integrate quotations into your essay: direct quotation, paraphrase, and mixed quotation. Students should usually paraphrase the material, and only directly quote it, or give a mixed quotation when the phrasing of the quotation is interesting, memorable or catchy.

Direct quotation involves quoting word for word one or more sentences from an author or source. Paraphrase, instead of quoting the author word for word, in-

volves putting the original phrasing into your own words. Students have to be careful to substantially reword the original, however.

Conclusion. We should investigate how IELTS writing papers are marked so we can help our students understand what the examiners are looking for. The IELTS assessment criteria can also be used to help students of different levels prepare for the test in the same class.

The IELTS Writing assessment criteria can help our students understand the main features of writing in English. Then we have to focus on model answers for different band scores and use the criteria to understand why sample writing answers get certain IELTS band scores. We can also use the criteria to challenge higher level students to improve specific aspects of their writing in English.

The students can be confident that their IELTS score is a true reflection of English language proficiency. And using the criteria for writing assessment makes essays more robust, natural and polished to lead in higher band score.

References:

1. Жукова Т.В. Implementation of Academic Writing Teaching Techniques at English Classes / Т.В. Жукова // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. Випуск 111. Серія: педагогічні науки: Збірник. – Чернігів: ЧНПУ, 2013. – С. 99-102
2. Flower L. Problem-Solving Strategies for Writing in College and Community / L. Flower. – Ft. Worth, TX: Harcourt Brace College Publishers, 1998. – 256 p.
3. Herrin J. How to Teach Academic Writing / J. Herrin. – Part Copy, 2007. – 46 p.
4. Johnson T. Ten Steps to Writing an Essay / T. Johnson . – American University, Cairo, 2004. – 218 p.
5. Pecorari D. Academic Writing and Plagiarism / D. Pecorari. – London: Continuum, 2008. – 244 p.
6. Seow A. The Writing Process and Process Writing / A. Seow. – New York: Cambridge University Press, 2002. – 320 p.
7. Silber C. 1995. Some General Advice on Academic Essay Writing / C. Silber – University of Toronto, 1995 – 78 p.

УДК 378.147.88:664

Загорко Н. П., к.т.н., доцент

Коляденко В. В., ст. викладач

Таврійський державний агротехнологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИК СТУДЕНТІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ»

Анотація. У статті розглянуто особливості практичної підготовки студентів спеціальності «Харчові технології».

Ключові слова: практична підготовка, навчальна практика, виробнича практика.

Постановка проблеми. Основою якісної університетської освіти є тісне поєднання базової теоретичної підготовки та практичне освоєння отриманих знань і навичок, оскільки без закріплення і вдосконалення отриманих знань на практиці неможливо підготувати кваліфікованого спеціаліста.

Практики є важливою складовою частиною професійної підготовки майбутніх спеціалістів і служать серйозною мотивацією формування стійких навичок використання теоретичних знань у справжніх виробничих ситуаціях.

Одним з головних завдань практик є забезпечення формування у студента професійної адаптації до реальних умов виробництва, що постійно змінюються у світі сучасних ринкових відносин. Це дозволить випускнику відразу після навчання у ВУЗі отримати роботу за спеціальністю і включитися до серйозної практичної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз педагогічної літератури і методичних досліджень свідчить про те, що проблема практичного навчання завжди була одним з найактуальніших при підготовці фахівців різного профілю. Висвітлення питань, пов'язаних з підготовкою майбутніх фахівців до практичної діяльності здійснене у багатьох працях [3, 4, 5, 6, 7].

Формулювання цілей статті. Розкриття особливості організації і проведення практики, як фактору формування професійних умінь і навичок фахівця з харчових технологій.

Виклад основного матеріалу досліджень. З 2013 року на факультеті агротехнологій та екології ведеться підготовка спеціалістів з харчових технологій, особливістю якої є збільшення практичної складової. Навчальний план передбачає достатньо велику кількість кредитів на проходження студентами

різних видів практики: ознайомлювальної, навчальної, виробничої, переддипломної і науково-дослідної, загальною тривалістю 29 тижнів на всіх освітніх рівнях. Послідовність проведення всіх практик передбачає безперервність отримання необхідного об'єму знань і практичних навичок для підготовки спеціаліста високого рівня (рис. 1).

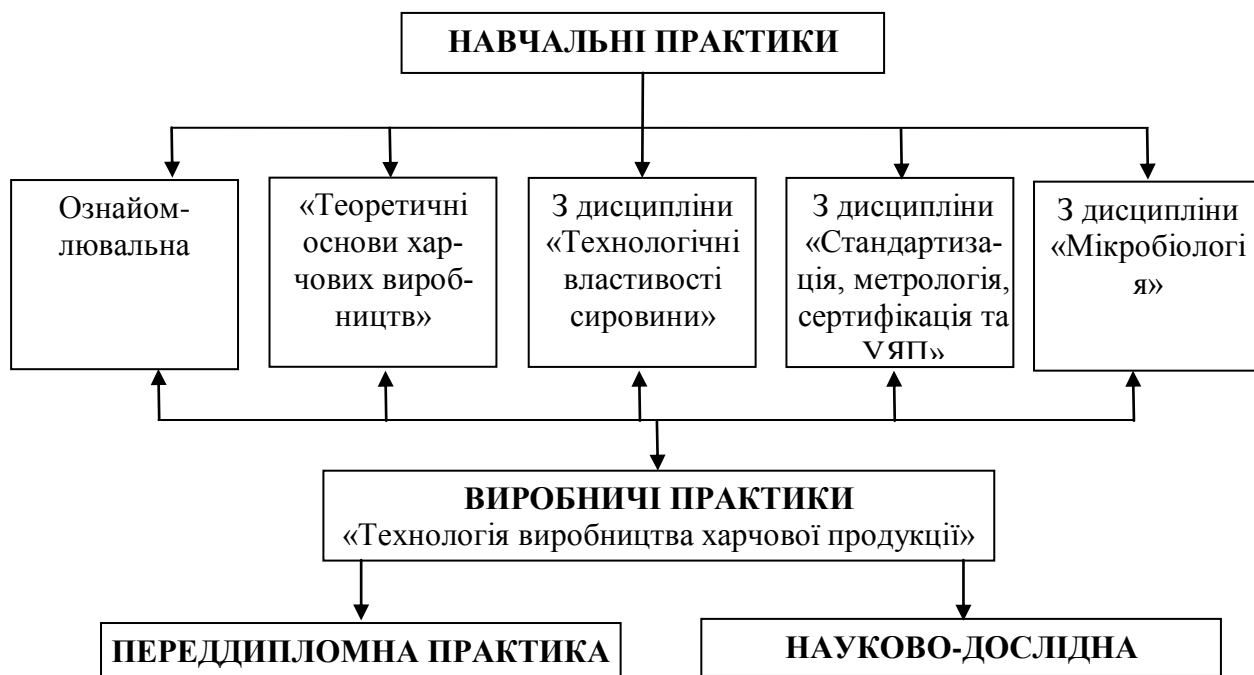

Рисунок 1 – Наскрізна схема проведення практичної підготовки студентів.

Вся робота з організації і проведення практики виконується у відповідності до Положення «Про проведення практик студентів Таврійського державного агротехнологічного університету», яке базується на «Положенні про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України».

Одним з основних напрямків цієї роботи є укладання довгострокових договорів про проходження практик з профільними підприємствами міста Мелітополя, Мелітопольського району, Запорізької, Херсонської, Дніпропетровської та інших областей. Також студенти старших курсів мають можливість заключати угоди за власним бажанням та проходити практику на виробничих підприємствах за місцем проживання. На сьогодні укладено 30 договорів, з яких 15 розраховані на довгострокове співробітництво. Основними базами практик зі спеціальності «Харчові технології» є переробні підприємства різних галузей харчової промисловості різних форм власності: ПАТ «Мелітопольський м'ясокомбінат», ПАТ «Олієекстракційний завод», ПП «Молокозавод-Олком», ПАТ «Мелітопольський хлібокомбінат», ТОВ «Аріс», ТОВ

«Соцінновація», ТОВ «Спецмонтажінновація», ТОВ «Бердянські ковбаси» та ін.

Основою для вибору профільного підприємства у якості бази практики студентів є матеріально-технічне оснащення сучасними засобами виробництва, використання інноваційних технологій, врахування ергономічних вимог і рекомендацій до організації трудового процесу, робочих місць і виробничого середовища, можливість використання бази практики для проведення науково-дослідної роботи студентів.

Організаційною структурою практики передбачаються настановні збори, на яких керівники практик знайомлять студентів з метою і завданнями практики, забезпечують методичними матеріалами, проводять інструктаж з охорони праці і техніки безпеки.

У вересні місяці проводяться підсумкові конференції, де присутні керівники практик, викладачі кафедри і студенти усіх курсів зі спеціальності «Харчові технології». На цих конференціях проводиться захист звітів з виробничої практики та обговорюються нагальні питання з організації і проведення практик. Визначаються найкращі звіти, які рекомендуються до участі у щорічному всеукраїнському конкурсі «Краща аграрна практика».

Відповідальність за організацію, проведення і контроль практичного навчання покладається на керівників практики – викладачів кафедри ТПЗПСГ. Загальну організацію, проведення і контроль за якістю практичного навчання здійснює завідувач кафедри.

Метою практики є не тільки формування професійних, практичних і організаторських вмінь і навичок, але й освоєння всього процесу виробництва, починаючи з робочого місця до виконання обов'язків технолога, майстра підрозділу і т.д.

За навчальним планом вже в другому семестрі передбачається проходження ознайомлювальної практики з відривом від навчального процесу. Вона розрахована на двадцять робочих днів і має на меті ознайомлення студентів з обраною професією, сучасними технологіями і діяльністю фахівця. На цьому етапі студенти знайомляться з особливостями роботи підприємств різних галузей харчового виробництва та мають можливість зробити висновки щодо подальшого вибору майбутнього працевлаштування. Для проведення навчальних практик з дисциплін, які вивчаються, також задіяні лабораторії кафедри ТПЗПСГ: біохімічних і мікробіологічних досліджень, холодильного зберігання сільськогосподарської продукції, вирощування їстівних грибів.

Тривалість робочого дня студентів під час навчальної практики становить 6 академічних годин.

Наступні практики студентів проводяться з метою формування професійних умінь і навичок майбутнього фахівця, поглиблення та закріплення теоретичних знань, набуття досвіду практичної діяльності щодо вирішення виробничих завдань, а також підбору матеріалів, необхідних для виконання дипломного проекту (роботи) та складання державного кваліфікаційного екзамену.

На молодших курсах під час перших практик одним із завдань є отримання студентами практичних навичок за робітничими професіями. Приймаючи безпосередню участь у виробничих процесах, студенти повинні вивчати на практиці прогресивні технології зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, методи використання і обслуговування технологічного обладнання та оволодівати первинним досвідом професійної діяльності.

На старших курсах завданнями практики є набуття студентами навичок самостійної практичної діяльності з напрямку своєї майбутньої професії. Заключною ланкою практичної підготовки є переддипломна практика студентів, під час якої поглиблюються та закріплюються теоретичні знання з усіх дисциплін навчального плану, збирається матеріал для виконання дипломного проекту.

Студенти працюють на посадах інженерно-технічних працівників або робочих місцях, запропонованих підприємством. Перебуваючи на практиці студент знайомиться з підприємством, з технологічними цехами і загальними технічними та економічними умовами роботи, з правилами обслуговування і вимогами техніки безпеки та охорони праці під час експлуатації обладнання на заводі. Крім того, зміст практики в основному визначається характером виробничого процесу на підприємстві, виходячи одночасно з загальних вимог програми практики. Студент вивчає технологічні процеси та обладнання виробництва, набуває навички з аналізу і вибору оптимальних режимів технологічних процесів та експлуатації обладнання. Знайомиться з системою контрольних служб підприємства, методами виявлення і усунення браку під час виробництва. Вивчає схеми хіміко-технологічного та мікробіологічного контролю виробництва, вчиться аналізувати та оцінювати якість сировини, допоміжних матеріалів, напівфабрикатів і готової продукції.

Під час практики студенти ведуть записи у щоденнику, де коротко наводять перелік робіт виконаних за день. По мірі проходження практики у ві-

дповідних відділеннях і цехах вони систематично складають звіт, в який студент-практикант включає пункти зазначені у таблиці 1.

Таблиця 1

Зміст звіту виробничої практики (орієнтовний)

	Кількість сторінок
ВСТУП	1 – 2
1 ОСНОВНІ ВІДОМОСТІ ПРО ПІДПРИЄМСТВО	
1.1 Загальна характеристика підприємства. Система управління Підприємством ..... (Місце розміщення, адреса, транспортні шляхи, перелік основних і допоміжних цехів, асортимент продукції).	3 – 4
1.2 Аналіз генплану ..... (Пересічення людських і вантажних потоків, потоків сировини і готової продукції, санітарний стан території, наявність зон відпочинку).	2 – 3
1.3 Характеристика сировинної зони ..... (Радіус сировинної зони, постачальники сировини види сировини, сорти. Способи доставки. Порядок приймання. Механізація навантажувально-розвантажувальних робіт. Умови зберігання сировини. Шляхи продовження сезону роботи підприємства).	5 – 6
2 ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ І ДОПОМІЖНИХ ЦЕХІВ	
2.1 Аналіз роботи основних цехів ..... (Технологічні потоки безперервні чи перервні, направлені за прямою чи більш складною траєкторією, додержання технологічних параметрів, санітарний стан цеху, зручність обслуговування ліній, наявність ручних операцій, можливість заміни ручної праці, тощо).	3 – 4
2.2 Основні технологічні лінії ..... (Перелік основних технологічних ліній, їх продуктивність. Ескізи апаратів і машин, на яких проводяться вузлові процеси (машини для очищення сировини, бланшувачі, ошпарювачі, пастеризатори, стерилізатори та ін.))	4 – 5
2.3 Допоміжні цехи ..... (Коротка характеристика. Аналіз роботи допоміжних служб (чи відповідають вони потребам заводу, чи є "вузьким" місцем: мала потужність, мала площа, потреба у великій кількості обслуговуючого персоналу та інше)).	3 – 4

3 СИСТЕМА ОЦІНКИ ЯКОСТІ СИРОВИНИ І ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ	3 – 4
(Виробнича лабораторія, її оснащення, стандарти)	
4 ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКТУ (Індивідуальне завдання).	
4.1 Характеристика сировини і допоміжних матеріалів	2 – 3
(Дати характеристику для одного асортименту. Стандарти на сировину і допоміжні матеріали).	
4.2 Технологічна схема виробництва продукту	7 – 9
(Скласти технологічну схему. Надати опис технологічних процесів з вказуванням способу передачі напівфабрикатів з попередньої операції на послідувачу операцію, режими роботи на окремих операціях (температура, тиск, час, вакуум тощо. Тара, яка застосовується на заводі. Вид, місткість, спосіб закупорювання, матеріали).	
4.3 Контроль якості продукту	2 – 3
(Система оцінювання і контролю небезпечних чинників продовольчої сировини, технологічних процесів і готової продукції. Визначення критичних контрольних точок, їх гранично допустимі рівні. Система моніторингу критичних контрольних точок).	
4.4 Зберігання продукту	1 – 2
(Термін і умови зберігання).	
5 ОХОРОНА ПРАЦІ І НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	3 – 4
(Організація заходів безпеки на підприємстві. Утилізація відходів або використання їх як вторинної сировини).	
ВИСНОВКИ	1 – 2
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	

Після проходження практики студент повинен чітко усвідомлювати своє місце і роль в структурі управління виробництвом та мати уявлення про виробничі процеси.

Висновки. Слід зазначити, будь-яка система навчання не відтворює, навіть в учбових майстернях і лабораторіях, усієї різноманітності устаткування, технологічних процесів, виробничих ситуацій реального підприємства. Також студенти відмічають, що під час проходження практики виявляються деякі невідповідності до організації і змісту практики: залучення студентів до некваліфікованої праці, вирішення питань рутинної роботи на які немає часу у персоналу.

В цілому, необхідно відмітити, що, незважаючи на виникаючі складнощі і проблеми, практика для студентів, що навчаються за фахом «Харчові технології», є реальною можливістю для набуття досвіду і також формування власних професійних і особових компетенцій. Так як впродовж практики студенти починають засвоювати основи професійної майстерності, формувати стиль індивідуальної діяльності, набувають умінь співпраці і спілкування в колективі, тобто відбувається процес первинної професійної соціалізації.

Бібліографічний список:

1. Положення «Про проведення практик студентів Таврійського державного агротехнологічного університету».
2. Токар А. Ю. Наскрізна програма практики / Токар А. Ю., Пушка О. С., Гайдай І. В., Заморська І. Л., Василюшина О. В. та ін.
3. Островская Т. Производственная практика // режим доступу: http://rjob.ru/articles/proizvodstvennaya_praktika/
4. Литвин А. Шляхи вдосконалення виробничої практики учнів професійно-технічних навчальних закладів / А. Литвин // режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/5094/1/St_Литвин_Вир_практика.pdf
5. Скачкова Л. С. Производственные практики в вузах: обоснование необходимости и методика эффективной организации / Л. С. Скачкова. // Общественные технологии. – 2013. – № 3. – С. 136 – 143.
6. Давиденко В. М. Практика – важливий елемент фахового навчання / В. М. Давиденко // Наука і методика. – 2008. – С. 131–134.
7. Лузан П. Г. Методи і форми організації навчання у вищій аграрній школі : навч. посіб. / П. Г. Лузан. – К. : Аграрна освіта, 2003. – 224 с.
8. Максимова О. А. Взаимодействие учебного заведения и работодателя в период прохождения студентами практики: пути совершенствования / О. А. Максимова // Молодой учёный. – 2014. – №3 (62). – С. 947 – 949.

Zagorko N., Kolyadenko V. Features realization practices of students speciality «Food technologies».

Summary: In article on the features practical preparation of students speciality «Food technologies».

Key words. Practical preparation, educational practice, productive practice.

УДК 378.14

Зайцева Н.В.

Таврійський державний агротехнологічний університет

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ І ВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ ЯК ПЕРЕДУМОВИ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена питанням синергії володіння іноземною мовою і медіаінформаційної діяльності студентів, молодих науковців та випускників бакалаврату. Просунуте користування ресурсами іншомовленнєвого (переважно англomовного) сегменту мережі Інтернет може стати як прикладним аспектом навчального процесу, так і інструментом навчальної, наукової і професійної діяльності.

Ключові слова: медіаграмотність, медіаосвіта, інформація, інформаційна культура, володіння іноземними мовами.

Постановка проблеми. В умовах інформаційного суспільства рівень медіа грамотності пересічного випускника бакалаврату українських вищих навчальних закладів обмежується сприйняттям медіатексту, спілкуванням у соціальних мережах і користуванням україномовним або російськомовним сегментом мережі Інтернет для реалізації суспільної або особистісної інформаційної активності. Натомість іншомовні медіаресурси пропонують необмежені можливості для реалізації професійних або наукових цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує надзвичайну актуальність у сучасному інформаційному суспільстві проблеми як підвищення рівня медіаосвіти нового покоління загалом (цьому питанню приділяють увагу такі вчені як Дзялошинський І.М., Антонова Л.Г., Жилавская О.П., серед робіт українських дослідників ґрунтовними є студії Онкович Г.В., Беляк О.М., Іщенко А.Ю., Іванова В.Ф.), так і у освіті за галузями (Міндеева С.В., Покроєва Л. Д., Дегтярьова Г. А.).

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження сполучення рівня медіаграмотності і рівня знань іноземних мов як передумови успішної навчальної діяльності і професійного росту нинішніх студентів і майбутніх фахівців та науковців. Причиною цьому є те, що і навчальний процес, і робочі будні, і наукова діяльність мають в умовах сьогодення інформаційні технології і чисельні ресурси своєю невід'ємною складовою, а глобалізація усіх сфер життєдіяльності і професійної активності вимагає високо-

го рівня знань з іноземної мови (в ідеалі, і мови професійного спрямування також).

Основний матеріал дослідження. Згідно з новою редакцією концепції впровадження медіаосвіти в Україні, схваленою Президією Національної академії педагогічних наук України 21 квітня 2016 року, медіаосвіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні медіа (опосередковане комп'ютером спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [3].

Що стосується медіаосвіти у вищій школі, її елементи мають увійти до навчальних програм – мається на увазі так звана предметна професійна медіаосвіта. Тож, основне завдання медіаосвіти у сучасній педагогіці – підготовка нового покоління фахівців до роботи у актуальних інформаційних умовах, а також до критичного сприйняття і засвоєння багатозначної, контекстуальної та варіативної інформації, надання допомоги особистості в усвідомленні її позитивного та негативного впливу, засвоєння молоддю нових аспектів спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів. З огляду на освітній процес в цілому, необхідно надати йому нового імпульсу інноваційності через удосконалення мобільності і діалогічності процесу навчання, спрямувати педагогічне мислення викладача завдяки стимулюванню самоосвіти у галузі інформаційних технологій.

Для вивчення взаємозв'язку між рівнями медіаграмотності і володіння іноземною мовою слід перш за все розглянути терміни медіаосвіта, медіаграмотність та медіаактивність як передумови медіадіяльності студента.

Будь-яка активність (на відміну від діяльності) може мати місце і не привести до жодного результату, адже саме діяльність характеризується осмисленістю, і системою планування, яка включає у себе стратегію і аналіз створеного. У свою чергу, активність співвідноситься з діяльністю, коли виявляється як її динамічна умова, як характеристика її мобільності.

І.М. Дзялошинський виділяє такі види активності [1]:

- ведуча активність (наприклад, робоча, політична або громадянська);
- комунікаційна (що спрямовує енергетику особистості на пошук зв'язків і контактів, необхідних для реалізації ведучої активності);
- медіаактивність (що керує діями індивідуума з пошуку або виробництва інформації у медіасфері).

Переформовуючи надану класифікацію, взявши за основу головні сфери людської життєдіяльності, у яких особистість прагне самореалізуватися, Жилавская О.П. створює наступну структуру [2]: до складу ведучих активностей увійдуть професійна активність, суспільна активність, міжособистісна активність. Обслуговувати усі вище названі активності будуть так звані сервісні активності – медіаактивність (медіаінформаційна активність) та комунікаційна активність. У відповідності до концепції медіаінформаційності, згідно з якою медіа та інформація одночасно пронизують усі сфери нашого життя, медіаактивність, так само як і комунікаційна активність, є невід'ємною частиною професійної, суспільної та міжособистісної активностей.

Предметом уваги педагогів і дослідників є медіаактивність, у якій студенти виявляють себе успішно і регулярно. Відповідаючи потребам медіаактивності користувачів через оновлення і розширення власних можливостей, інформаційні технології тим самим сприяють розмаїттю і постійному удосконаленню медіаактивності. Цей взаємозв'язок є нерозривним і завдяки щохвилинному збільшенню активності людства на інформаційних ресурсах і у соціальних мережах міцнішає на основі потреби людей в інформації. На сьогоднішній день доцільно вирізняти 6 основних форм медіа активності, спрямованих на роботу з інформацією: пошук, отримання, споживання, передача, створення, поширення [2].

Передумовою успішного користування кожною з названих вище форм медіаактивності є визначений набір вмінь та навичок, які у своїй сукупності і визначають рівень медіаінформаційної грамотності особистості. Сучасні студенти здатні активно споживати медіапродукти, не володіючи при цьому технологіями їх створення, або здійснювати активний пошук інформації, але не вміти її поширювати. Оскільки такі обмежені комбінації досить поширені, індивідуум, який володіє лише окремими формами медіаактивності, не може бути охарактеризований як медіаграмотна особистість, а випускник бакалаврату – як висококваліфікований фахівець. Лише особистість, яка вільно використовує усі 6 форм, є медіаграмотною: вона вміє не лише продивлятися інформацію або слухати музику у соціальних мережах, а й створювати повідомлення, форуми і чати, організовувати і просувати медіа події, а також надавати через Інтернет-комунікації допомогу тим, хто її потребує. Лише фахівець, який здатний пройти весь шлях від навчання через працевлаштування і до роботи з глобальними медіаресурсами і внутрішнім програмним забезпеченням омріяного підприємства, гідний найкращого місця роботи.

Наступним важливим питанням є нагальність імплементації медіаосвіти і її елементів у навчальний процес як аспект діяльності педагога. Для ви-

ховання людей нового покоління необхідно навчити їх творити, бути незалежними, слід розвивати схильності до спостереження та аналізу дійсності. Для інтеграції медіаосвіти у систему як профільних, так і основних дисциплін необхідно поставити перед викладачами завдання по включенню у навчальний процес актуальних новин із засобів масової інформації та фахових видань. Це, за переліком базових медіаосвітніх вмінь Якушиної К.В. [5], допоможе формуванню наступних компетенцій у роботі з медіаоб'єктами:

- знаходити інформацію у різноманітних джерелах;
- систематизувати її за різними ознаками;
- включати інформацію у систему знань, що формуються, і використовувати ці знання при сприйнятті і критичному осмисленні інформації;
- вміння інтерпретувати інформацію, визначати її суть, адресну спрямованість, мету інформування;
- переводити візуальну інформацію у вербальну і навпаки;
- вміння чітко формулювати текстову інформацію на основі мультимедійного джерела;
- висловлювати особистісну позицію щодо прихованого змісту, аргументувати власні висловлювання, знаходити помилки у отриманій інформації та вносити пропозиції щодо їх виправлення;
- сприймати альтернативні точки зору і висловлювати обґрунтовані аргументи «за» та «проти» кожної з них;
- встановлювати асоціативні і практично доцільні зв'язки між інформаційними повідомленнями;
- виокремлювати головне у інформаційному повідомленні, відділяти головне від несуттєвої інформації;
- самостійно трансформувати, представляти інформацію (письмову, візуальну, із застосуванням мультимедійних засобів)
- видозмінювати у власному продукті обсяг інформації, форму, носій і т.ін.

Продивляючись запропонований перелік, неможливо не погодитись із тим, що інформаційна культура є важливою складовою освітнього потенціалу інформаційно-технологічного простору. Робота з інформацією і засобами створення, передачі/поширення та обробки інформації є сьогодні невід'ємною складовою професійної діяльності інформаційному суспільстві і необхідним компонентом інформаційної культури.

Метою навчання у вищому навчальному закладі є не лише отримання інформації, але й формування інформаційної культури як частини інтелектуальних вмінь. Роль викладача є визначальною у їх формуванні та удоскона-

ленні. Майбутній фахівець швидше набуде навичок для продовження освіти та самоосвіти, якщо і коли викладач передасть студенту різноманітні і ґрунтовні знання.

Для формування медіаосвітніх вмінь найважливішими є наступні складові інформаційної культури [5]:

- основи комп'ютерної грамотності і розуміння закономірностей інформаційних процесів;
- вміння організувати пошук і відбір інформації, необхідної для поставленої задачі;
- вміння оцінити достовірність, повноту, об'єктивність інформації, що надходить, представляти її у різних видах, опрацьовувати її;
- розуміння комп'ютерних інформаційних технологій як сукупності засобів рішення проблем (а не як самоцілі), розуміння їх можливостей та недоліків;
- вміння застосовувати отриману інформацію при прийнятті рішень у практичній діяльності.

При плануванні заняття викладач має включати елементи медіаосвіти. Формування наступних вмінь є визначальною метою такої імплементації:

1. Вміння опрацьовувати інформацію:

- знаходити визначену інформацію у текстовому і мультимедійному форматах;
- самостійно систематизувати її за конкретними вимогами;
- інтерпретувати мету і аудиторію представленої інформації;
- компресувати інформацію, з тим, щоб чітко і логічно представляти дані з мультимедійних джерел;

2. Вміння продукувати діяльність на основі інформаційного повідомлення:

- вміння включати інформацію у систему знань на основі критичного її сприйняття;
- трансформація візуальної інформації або аудіо у текстовий формат і навпаки;
- встановлення асоціативних зв'язків між двома та більше інформаційними повідомленнями (у тому числі, різного формату);
- здатність виділити головне і представлення інформаційного ядра;
- здатність розпізнати помилки у представленій інформації і вносити пропозиції щодо їх виправлення;
- здатність сформувати особистісну позицію до змісту (і підтексту);

- здатність до сприйняття чужої думки щодо інформаційного повідомлення, вміння вести аргументовану дискусію щодо отриманих даних.

І останнім важливим аспектом для формування медіа культури є доступ до найактуальніших та найважливіших для просунутого фахівця і всебічно розвиненої особистості ресурсів. В умовах сьогодення таке інформаційне підґрунтя і набір інструментів пропонує мережа Інтернет, особливо у її англійськомовному сегменті. Водночас, сьогодні фахівець, який отримав освітній ступінь бакалавра в Україні, має продемонструвати потенційному працевластувачеві у в Україні, і за її межами високий рівень медіаграмотності у сполученні із відповідністю до вимог до володіння іноземною мовою – рівень самостійного володіння мовою (B2), тобто бути здатним «продувати чіткі, докладні повідомлення на різноманітні теми і викласти свій погляд на основну проблему, показати переваги та недоліки різних поглядів» [4, 98]. Згідно із загальноєвропейською системою рівнів володіння мовою до «асортименту» матеріалів, з якими працює дипломований фахівець належать іншомовні «складні тексти на абстрактні та конкретні теми, у тому числі вузькоспеціальні». А найширший вибір вузькоспеціальної актуальної літератури пропонують розробники і дослідники на сайтах, призначених для презентації галузевих продуктів та послуг. Таким чином, під час навчання студент має набути інформаційної та іншомовленнєвої компетенції для вільного користування (і для рецептивної, і для продуктивної медіаінформаційної діяльності) наступними ресурсами:

1) перекладні онлайн-словники (як наприклад, *ABBYY Lingvo*): звичайні перекладні (власне, саме словники, а не перекладачі у браузері), а також багатомовні (для можливого перекладу нового терміну засобами мови-посередника: наприклад, якщо не має напряму перекладу «англійська-українська» для обраної лексичної одиниці, можна скористуватися ресурсом <http://www.linguee.ru>, перекласти термін з англійської на німецьку або російську, а потім вже на українську);

2) тлумачні онлайн-словники, з яких багато ресурсів (один з найзатребуваніших – <http://www.enzyklo.de/>) пропонують приклади застосування обраного терміну на авторитетних сайтах автентичних енциклопедій або спеціалізованих підприємств;

3) спеціалізовані словники (у тому числі ілюстровані, оснащені схемами та кресленнями) – технічні, комп'ютерні і т. ін. (наприклад, <https://www.techopedia.com/dictionary>);

4) сторінки та портали підприємств визначеної галузі (слід знати основні терміни для навігації, наприклад, *Search, About Us, Home, Impressum, Donate, Security Issues*);

5) слід також знати принципи користування хмарними сервісами (наприклад, *Google Drive, Dropbox*) і термінологію для роботи з ними (наприклад, *Recent, Trash, Shared with me*);

6) вміти користуватися відео-інструкціями для користувача двох видів: по-перше, це – відео-мануали для роботи з програмним забезпеченням, яке не має україномовного або російськомовного інтерфейсу (наприклад, програма *Adobe Captivate*). По-друге, слід знати лексику для перегляду відео щодо функціонування пристрою, а також поетапного перебігу процесу.

7) онлайн-редактори для створення презентацій (наприклад, <https://prezi.com/>, <https://www.powtoon.com/>, <https://www.haikudeck.com/>) не мають україно- або російськомовного інтерфейсу, а сьогодні ефектна презентація є невід'ємною складовою робочого процесу як претендентів на гідне місце роботи (особливо у творчих професіях та у галузі ІТ), так і фахівців на керівних посадах

8) фахівцям будь-якої галузі (а особливо економічної та інженерної) слід вміти користуватися ресурсами для подання об'яв купівлі-продажу і, відповідно, знати термінологію на сторінках он-лайн магазинів (наприклад, *Add to Cart, purchase*);

9) для подання заявки на роботу і в Україні, і за її межами слід вміти заповнювати он-лайн-форми персональними даними, відомостями щодо освіти, професійного досвіду і т. ін. Ця ж компетенція є вимогою для подання заявки на участь у конференції або гранті для науковців, тож потенційним вступникам до магістратури слід бути готовими передавати/ отримувати дані, а також оплачувати внески он-лайн.

Користуванню усіма цими ресурсами студента може навчити викладач іноземної мови, якщо спланує завдання на самостійну роботу відповідно до актуальних вимог до випускника бакалаврату, а також інтегрує творчі завдання у практичні заняття у вигляді роботи з он-лайн-ресурсами: самостійно підготувати інструкцію з користування новітньої технологією, презентувати прилад з виробничої галузі, оформити студентську доповідь іноземною мовою на конференцію у незвичному редакторі, знайти інформацію на іншому-вньому сайті і отримати додаткові дані, встановивши електронний зв'язок з його адміністратором.

Висновки. Підсумовуючи усе вище сказане, слід зазначити, що українській освіті вкрай необхідна як підготовка майбутніх фахівців з іноземної мови, так і імплементація інформаційних технологій у навчальний процес у вищих навчальних закладах. Йдеться не лише про термінове поглиблення курсів з медіакультури у студентів медійних (журналіст, видавець) спеціальностей, а й про правильну підготовку і налаштування студентів педагогічних

професій, а також у курсах магістратури для непедагогічних спеціальностей (наприклад, майбутніх викладачів інженерних або природничих дисциплін) і підвищення рівня медіаграмотності нинішніх студентів усіх напрямів навчання. Лише медіаграмотний фахівець, який не обмежений знанням однієї рідної мови у власному доступі до ресурсів і можливостей глобальної мережі, здатний забезпечити швидке і стабільне зростання в усіх галузях послуг і виробництва.

Бібліографічний список:

1. Дзялошинский И.М. Медиа и социальная активность молодежи / Иосиф Михайлович Дзялошинский // Медиаобразование: от теории — к практике: сб. материалов III Всеросс. науч.-практ. конф. «Медиаобразование молодежной аудитории», 21-23 октября 2009. – Томск: ТИИТ. – С. 120-129.

2. Жилавская О.П. Медиаактивность молодежи как фактор медиаобразования / О.П. Жилавская [Электронный ресурс] . – Режим доступа: <http://mic.org.ru/index.php/new/150-mediaaktivnost-molodezhi-kak-faktor-media-obrazovaniya> (Дата звернення: 23.06.2017)

3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) // Media Sapiens [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/ (Дата звернення: 30.06.2017)

4. Програма з англійської мови для професійного спілкування. / [Колектив авторів: Г.Є.Бакаєва, О.А.Борисенко, І.І.Зуєнок, В.О.Іваніщева та ін.]. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.

5. Якушина Е.В. Медиаобразование: как научиться грамотно работать с информацией / Якушина Екатерина Викторовна [Электронный ресурс] . – Режим доступа: <http://mic.org.ru/index.php/new/122-mediaobrazovanie-kak-nauchitsya-gramotno-rabotat-s-informatsiej> (Дата звернення: 28.06.2017)

Zaitseva N.V. Medialiteracy and Command of Foreign Languages as Quality Education Preconditions.

Summary: the article deals with synergy of command of foreign languages and media information activity of students, young researchers and bachelors. Advanced utilization of Internet resources in a foreign language (mainly English) might become both applied subject in educational process and teaching, science and profession instrument.

Key words: media literacy, media education, information, information culture, command of foreign languages.

УДК 378:311

**Кувачов В.П., к.т.н, доцент, Чорна Т.С., к.т.н, доцент, Мітков В.Б., к.т.н.,
доцент, Шульга О.В., асистент, Демко В.С., магістр з фінансів
Таврійський державний агротехнологічний університет**

ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ДЛЯ АДЕКВАТНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ УСПІШНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація – В роботі на прикладі t-критерію Ст'юдента розглянуто методологію застосування статистичних методів аналізу для адекватної інтерпретації результатів успішності здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: вища школа, успішність, методологія, статистика, метод аналізу, середній бал.

Постановка проблеми. В сучасній Вищій школі велике значення приділяється оцінці якості освіти. Під останнім розуміють певний рівень знань, умінь, навичок, інших компетентностей, отриманих здобувачами вищої освіти, що відображає їх компетентність відповідно до стандартів вищої освіти [1]. Як правило, кількісними характеристиками результатів освоєння навчальної програми групою здобувачів вищої освіти є: успішність, якість знань та середній бал. За кредитною технологією навчання для розрахунку вказаних показників використовують оцінки, отримані здобувачами вищої освіти за змістовні модулі та іспит. Останні два показники за своєю абсолютною величиною виступають критеріями в якісному аналізі результатів їх навчання з відповідних дисциплін. Звичайно, різниця в абсолютному значенні цих показників гарантує якість освіти при аналізі результатів успішності з дисциплін трактується як відповідна ступінь отриманих ними знань, умінь, навичок, інших компетентностей з наступними висновками. Але, чи можна певний розкид показників успішності трактувати як помилку вибіркового середнього і вважати, що він визначений лише збігом випадкових обставин? З цієї точки зору для адекватної інтерпретації результатів якості освіти доцільно звернутися до методів статистичного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Статистичний аналіз, як дослідницька процедура, має давню традицію застосування. Розробкою мето-

дичного апарату статистичного аналізу здійснює спеціальна наукова дисципліна - математична статистика. Немає потреби заглиблюватися в проблематику цієї науки - вона складна, а проблематика її різноманітна. Важливіше усвідомити логічний зміст основних методів статистичного аналізу, зрозуміти, як ці методи можна використовувати при оцінці результатів успішності здобувачів вищої освіти.

Останнім часом інтерес до методів статистичного аналізу при оцінці результатів успішності здобувачів вищої освіти істотно зріс. Аналіз публікацій у цьому напрямку [2-5] показав переваги такого методологічного підходу, що дозволяє виявляти особливості Вищої школи, як об'єкта статистичного дослідження; аналізувати соціально-педагогічні проблеми Вищої школи; сформулювати систему статистичних показників, що характеризують орієнтації здобувачів на цінності вищої освіти та їх професійні орієнтації і т.п.

Формулювання цілей статті. Метою даної науково-методичної роботи є ознайомлення з методологією перевірки статистичних гіпотез (на прикладі t-критерію Ст'юдента) для адекватної інтерпретації результатів успішності здобувачів вищої освіти з метою виявлення причин достовірної та не достовірної різниці між показниками успішності.

Виклад основного матеріалу досліджень. Постановку задачі представимо в такій спосіб. Положимо, що необхідно порівняти статистичну значимість результатів здачі іспитів здобувачами вищої освіти з однієї дисципліни двох академічних груп, середній бал відповідно дорівнює для першої групи $B(1)=4,18$ і другої – $B(2)=3,81$. Причому очевидно, що за своїм абсолютним значенням $B(1) > B(2)$.

Перевірка рівності вибірових середніх значень здійснюється за t-критерієм Ст'юдента [6]. Вибірковим середнім може бути не тільки середній бал, а і якість знань у відсотках за результатами сесії і т.п.

t-критерій Ст'юдента – загальна назва для класу методів статистичної перевірки гіпотез (статистичних критеріїв), заснованих на розподілі Ст'юдента. Найбільш уживані випадки застосування t-критерію пов'язані з перевіркою рівності середніх значень у двох вибірках. Цей критерій був розроблений Вільямом Госсетом для оцінки якості пива в компанії «Гіннес». У зв'язку із зобов'язаннями перед компанією по нерозголошуванню комерційної таємниці (якою керівництво «Гіннесу» вважало таке використання статистичного апарату в своїй роботі), стаття Госсета вийшла в 1908 році в журналі «Біометрика» під псевдонімом «Student» (Студент) [6].

Скористаємося загальновідомою процедурою перевірки статистичних гіпотез. Для чого, стосовно до нашого випадку, послідовно виконаємо всі етапи такої процедури.

Перший етап – перевірка відповідності вимог до вихідних даних.

Для застосування даного критерію необхідно, щоб вихідні дані були підпорядковані закону нормального розподілу.

Припустимо, що результати іспиту для кожної розглянутої академічної групи підпорядковані закону нормального розподілу (про що пізніше докладніше буде сказано нами в інших науково-методичних публікаціях).

Другий етап – формулювання гіпотези.

Статистична гіпотеза, як відомо, – твердження для якого можна, на основі експериментальних даних або підтверджень, визначити дійсність ймовірності або спростувати її. Висунуту гіпотезу називають основною або нульовою (H_0). Гіпотезу, яка суперечить нульовій і є її логічним запереченням, називають конкуруючою або альтернативною (H_1). Традиційно, якщо гіпотеза підтверджується, говорять про підтвердження нульової гіпотези (істинність або помилковість висунутої гіпотези).

Нехай H_0 – нульова гіпотеза про статистичну рівність значень середнього балу за іспит з дисципліни для двох академічних груп $\{A: B(1)=B(2)\}$; а H_1 – конкуруюча гіпотеза про істотну статистичну різницю середнього балу за іспит з дисципліни для двох академічних груп $\{H_1: B(1) > B(2)\}$.

Третій етап – розраховується статистичний критерій, т.б. спостережуване значення деякої випадкової величини («статистика критерію»), який має відомий розподіл (у нашому випадку це розподіл Ст'юдента).

Спостережуване значення t-критерію Ст'юдента визначають за відомою формулою [6]:

$$t = \frac{|M_1 - M_2|}{\sqrt{\frac{\sigma_1^2}{N_1} + \frac{\sigma_2^2}{N_2}}}, \quad (1)$$

де M_1 і M_2 – середні арифметичні, в нашому випадку $M_1=B(1)=4,18$; $M_2=B(2)=3,81$;

N_1 і N_2 – розміри вибірок, що відповідають кількості здобувачів вищої освіти, які складали іспити в розглянутих групах. Стосовно до вихідних даних поставленого завдання $N_1 = 27$, $N_2 = 26$;

σ_1 і σ_2 – стандартні відхилення результатів середнього балу за іспит для першої та другої академічної групи. Розрахунок цієї величини дозволяє ви-

конати функція СТАНДОТКЛОН програмного середовища Microsoft Excel. Стосовно до вихідних даних завдання були визначені стандартні відхилення $\sigma_1=0,786$ і $\sigma_2=0,895$.

Тоді спостережуване значення t-критерію Ст'юдента за (1) дорівнює:

$$t = \frac{|4,18 - 3,81|}{\sqrt{\frac{0,786^2}{27} + \frac{0,895^2}{26}}} = 1,6286.$$

Четвертий етап – обирається рівень значущості α критерію.

Рівень значущості – ймовірність відхилити гіпотезу H_0 , якщо насправді вона вірна (рішення, відоме як помилка першого роду, або хибнопозитивне рішення) [7]. Як правило, рівнями значущості є значення 0,1, 0,05, 0,01 і 0,001. Різні значення α -рівня мають свої переваги і недоліки. Менші α -рівні дають більшу впевненість у тому, що альтернативна гіпотеза значуща. Але при цьому є більший ризик не відкинути помилкову нульову гіпотезу (помилка другого роду), і таким чином менша статистична потужність. Вибір α -рівня неминуче вимагає компромісу між значущістю і потужністю, і отже між ймовірностями помилок першого і другого роду.

На нашу думку, для адекватної інтерпретації результатів успішності здобувачів вищої освіти достатній рівень значущості $\alpha=0,05$.

П'ятий етап – обчислюється критична зона і межа прийняття гіпотези. Тобто знаходять критичне (граничне) значення критерію при обраному рівні значущості.

Чисельну величину критичного значення t-критерію Ст'юдента дозволяє визначити функція СТ'ЮДРАСПОБР програмного середовища Microsoft Excel. Зазначена величина є функцією рівня значущості α критерію і кількості ступенів вільності f , яка визначається наступним чином [6]:

$$f = N_1 + N_2 - 2. \quad (2)$$

В результаті визначення критичного значення t-критерію Ст'юдента для двосторонньої критичної зони його величина склала

$$t_{кр}(0,05, 51) = 2,007.$$

Шостий етап – порівнюється спостережуване значення t-критерію Ст'юдента з критичним і за результатами порівняння робиться висновок: підтвердити або спростувати висунуту гіпотезу. Якщо обчислене спостережуване значення t-критерію Ст'юдента менше за критичне, то нульову гіпотезу H_0 не відкидають на заданому рівні значимості α :

якщо $t < t_{кр}$ – H_0 гіпотеза приймається, тобто різниця між вибірковими середніми випадкова (статистично не значуща);

якщо $t \geq t_{кр}$ – H_0 гіпотеза відкидається на користь гіпотези H_1 , тобто різниця між вибірковими середніми не випадкова. В цьому випадку спостережувану відмінність генеральних сукупностей вже не можна пояснити тільки випадковістю і кажуть, що її значимість (статистичну значимість) на обраному рівні значущості.

У нашому випадку $1,6287 < 2,007$ – H_0 гіпотеза приймається, тобто – різниця значень середнього балу за іспит з дисципліни для двох академічних груп випадкова. Іншими словами – їх абсолютна різниця викликана випадковими факторами. А це означає те, що при повторному перескладанні згаданих іспитів середній бал для двох академічних груп з довірчою ймовірністю 95% може бути однаковий.

Сьомий етап – іноді уточнюють конкуруючу гіпотезу і підтверджують (або відкидають) підстави прийняття нульової гіпотези. Для цього при визначенні критичного значення t-критерію Ст'юдента розглядається вже не двостороння, а одностороння (ліва або права) критична зона розподілу Ст'юдента.

Більш точніше це виглядає наступним чином. Положимо, що конкуруюча гіпотеза $H_1: B(1) > B(2)$. Далі знаходимо критичне значення t-критерію Ст'юдента для його правобічної критичної зони. Для чого скористаємося функцією програмного середовища Microsoft Excel. В результаті маємо $t_{кр.пр.}(0,05, 51) = 1,6752$.

Далі порівнюється спостережуване значення t-критерію Ст'юдента з критичним. У нашому випадку $1,6287 < 1,6752$ – тобто, немає підстав відкидати нульову гіпотезу.

У випадку, коли нульова гіпотеза відкидається, тобто різниця в результатах успішності здобувачів вищої освіти з дисциплін не випадкова, необхідний детальний аналіз, який дозволяє виявити причини такої суттєвої різниці. На що, звичайно, необхідно зосередити всі зусилля, з метою усунення виявлених причин.

Висновки. Використання методів статистичного аналізу для адекватної інтерпретації результатів успішності здобувачів вищої освіти дозволяє підвищити якість освіти. За допомогою методів статистичного аналізу можна оцінити: ефективність навчально-виховного процесу, як з окремих дисциплін, так і в цілому на факультеті або університеті; достовірність результатів

сесії, державної атестації тощо; ефективність засобів діагностики, тестових комплексів, контрольно-кваліфікаційних робіт, екзаменаційних білетів і т.д.

На прикладі порівняння результатів середнього бали за іспит двох академічних груп у 4,18 і 3,81 було доведено, що статистична різниця їх абсолютного значення не суттєва, тобто підпорядкована випадковим збігом обставин.

Бібліографічний список:

1. Закон Про вищу освіту [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
2. Применение статистических методов в исследовании успеваемости студентов ВУЗа как составляющей качества образования [Электронный ресурс] / Н.Н. Подольная, М.В. Лещайкина, М.А. Еремеева [та ін.]. – 2009. – Режим доступа до ресурса: http://sisupr.mrsu.ru/2009-1/pdf/31_Podolnay.pdf.
3. Сосницький В.Н. Проблемы статистического анализа средней успеваемости студентов / Сосницький В.Н., Потанин Н.И., Шевелева Л.В. // PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES. – 2013. – №10. – С. 316-320.
4. Сосницький В.Н, Вероятностный подход к анализу успеваемости студентов / В.Н. Сосницький, Н.И. Потанин // FUNDAMENTAL RESEARCH. – 2014. – № 8. – С.734-738.
5. Грабар М.И. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. Непараметрические методы / М.И. Грабар, К.А. Краснянская. – М.: Педагогика, 1977. – 136 с.
6. t-критерій Стьюдента [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://uk.wikipedia.org/wiki/T-критерій_Стьюдента.
7. Статистическая значимость [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Статистическая_значимость.

The use of statistical methods of analysis for appropriate interpretation of the results academic performance of student's

Summary. In article on the example student's t-test methodology of application of statistical methods of analysis for appropriate interpretation of the results academic performance of student a considered.

Key words: academic performance, methodology, statistics, method of analysis, t-test.

УДК 004.021

Малкіна В.М., д.т.н., професор

Зінов'єва О.Г., ст. викладач

Таврійський державний агротехнологічний університет

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ DRAG-AND-DROP В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. В роботі розглядаються можливості використання при викладанні дисциплін комп'ютерних навчальних програм із використанням технології Drag-and-Drop.

Ключові слова: інформаційні технології, комп'ютерна навчальна програма, навчальний процес, технологія Drag-and-Drop

Постановка проблеми. Сучасний освітній процес все більше набуває інноваційний характер. Найважливішим засобом навчальної діяльності стають комп'ютерні технології навчання. Розробка і впровадження їх в навчальний процес є якісною характеристикою комп'ютеризації освіти і закладають основи її подальшої інформатизації.

Організація навчальної діяльності у ВНЗ пов'язана з аналізом і систематизацією інформації, використанням технічних засобів і комп'ютерів, науково-обґрунтованим плануванням самостійної роботи, раціональним використанням часу. Використання комп'ютерних технологій навчання розширює методи і форми навчання.

Комп'ютерні технології навчання, призначені для організації індивідуальної самостійної роботи студента, є особливо перспективними в системі дистанційного навчання, їх можна успішно застосовувати для контролю, самоконтролю, консультування, закріплення пройденого матеріалу на практичних заняттях, при розв'язанні задач.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробка і впровадження в навчальний процес комп'ютерних навчальних програм є логічним продовженням комп'ютеризації освіти. Цей процес став можливий завдяки проведеним дослідженням з питань в області теорії і практики професійної освіти таких вчених, як В.П. Беспалько [3], П.Я. Гальперін [4], Т.І. Гергей [5]. Питання розробки психолого-педагогічних і дидактичних основ використання комп'ютерних навчальних програм розглядалися в роботах Б.Б. Айсмонтас [1], Ц.Ц. Доржієва [6], В.М. Монахова [8], Е. І. Машбиц [7].

Формулювання цілей статті. Мета статті – аналіз методів розробки комп'ютерних навчальних програм на основі технології Drag-and-Drop.

Виклад основного матеріалу досліджень. На початковому етапі оволодіння знаннями студент переходить від повної або часткової відсутності знань по темі, що вивчається до оволодіння ними в першому наближенні. Інформаційні технології на даному етапі навчання докорінно впливають на характер навчальної діяльності: збільшують обсяг інформації, що вивчається, допомагають витратити менше часу і зусиль на формування умінь, підсилюють розумові здібності студентів, впливаючи на їх пам'ять, емоції, мотиваційну сферу.

Серед засобів нових інформаційних технологій одне з ключових місць займають комп'ютерні навчальні програми.

Навчальна діяльність є складний процес. Використання добре розвинених комп'ютерних навчальних програм в навчальному процесі надає ряд нових можливостей і переваг як викладачеві, так і студенту у порівнянні з традиційним способом навчання. Студент отримує можливість навчатися в оптимальному для нього темпі, у той спосіб і на тому рівні викладання, який найбільше відповідає рівню його підготовленості та психофізичними характеристиками. Викладач отримує можливість зменшити кількість матеріалу, що викладається за рахунок використання демонстраційного моделювання, звільнивши тим самим час для творчості, легко підтримувати історію навчання кожного студента вести і відпрацьовувати статистичні дані, тим самим більш точно і достовірно здійснювати управління навчальною діяльністю.

Як засоби оптимізації в сучасній вищій школі можна використовувати комп'ютерні навчальні системи, що дозволяють не тільки транслявати навчальну інформацію і аналізувати результати засвоєння, а й моделювати, демонструвати об'єкти та процеси. З усіх видів комп'ютерного діалогу найбільш продуктивним в плані розвитку пізнавальної активності є інтерактивний діалог.

Методичний аспект дослідження обумовлений необхідністю визначення тих умов, які в найбільшій мірі сприяють реалізації цільових установок застосування сучасних комп'ютерних навчальних програм. Мета навчальної діяльності це - навчальна задача, поставлена перед студентами у вигляді узагальненого навчального завдання: вирішуючи її, опановують відповідними знаннями та вміннями, розвивають свої особистісні комп'ютерні навчальні програми, спрямовані на «уміння вчитися», тобто досягають поставленої мети. Навчальні завдання виконуються при вирішенні конкретних предметних

завдань (дослідження операцій) і, таким чином, являють собою синтез предметної задачі і навчальної мети. Навчальні завдання допомагають студентам усвідомлювати цілі навчальної діяльності, що, в свою чергу, впливає на формування її позитивних мотивів.

Таким чином, комп'ютерні навчальні програми стають засобом оптимізації навчальної діяльності студентів при дотриманні певних умов:

- мотиваційна готовність студентів до використання комп'ютерні навчальні програми в навчальній діяльності;
- комп'ютерна навчальна система повинна бути побудована в режимі інтерактивного діалогу, що дозволяє розвивати пізнавальну активність;
- створення умов для підвищення професійного рівня студентів з використанням комп'ютерні навчальні програми;
- розвивати творче мислення.

Використання комп'ютерних програм з обов'язковим урахуванням не тільки специфіки наукової інформації, але і специфіки психолого-педагогічних закономірностей засвоєння цієї інформації студентами, дозволяє індивідуалізувати і диференціювати процес навчання, стимулювати їх пізнавальну активність і самостійність. У той же час комп'ютерне навчання є ефективним способом реалізації дидактичних принципів організації навчального процесу, наповнення діяльності викладача принципово новим змістом і формою організації навчальної діяльності. В процесі розробки комп'ютерних програм необхідно орієнтуватися на поняття інформаційно-навчальної технології, як на дидактичний процес, організований з використанням сукупності впроваджуваних в системи навчання принципово нових засобів і методів обробки даних, що представляють цілеспрямоване створення, передачу, зберігання і відображення інформаційних продуктів з найменшими витратами і в відповідно до закономірностей пізнавальної діяльності студентів.

З огляду на вимоги до розробки комп'ютерних програм розроблено автоматизовану навчальну програму з дисципліни «Дослідження операцій».

Викладачі спеціальних дисциплін часто стикаються з ситуацією, коли аудиторного учбового часу не вистачає для успішного освоєння студентами складних тем. Наприклад, деякі типи задач дисципліни «Дослідження операцій» вимагають виконання великого обсягу однотипних обчислень. Для того, щоб скоротити час на освоєння методу розв'язання і при цьому сконцентрувати увагу студентів саме на суті методу і його алгоритмі необхідно автоматизувати виконання рутинних обчислень. Саме для цього і була розроблена програма-тренажер «Розв'язання задач лінійного програмування симплекс-методом». Програма була використана при викладанні дисципліни «Дослі-

дження операцій». Досвід показав, що за рахунок адаптивності процесу навчання, активізації участі студентів в учбовому процесі досягаються кращі результати в освоєнні теми «Симплекс-метод» за більш короткий час.

Для автоматизації та візуалізації розв'язання цих задач існують спеціальні комп'ютерні навчальні програми, що надають можливість образного сприйняття основних ідей та методів оптимізації та самостійної перевірки своїх знань. Це програма DANTZIG, присвячена лінійному програмуванню, яка демонструє різні форми запису задачі та алгоритм симплекс-методу на конкретній задачі. Програма ROZEN присвячена нелінійному програмуванню, програма BELLMAN – динамічному програмуванню.

Аналіз алгоритмів розв'язання задач лінійного програмування показав наявність багатьох варіантів розв'язання задачі з використанням симплекс-методу, але вони не дозволяють користувачеві переглянути весь хід розв'язання задачі та контролювати процес її розв'язання на кожному етапі алгоритму.

Для того, щоб користувачі могли більш наочно перевірити застосування симплекс-метода для розв'язання задач лінійного програмування і була розроблена програма-тренажер «Розв'язання задач лінійного програмування симплекс-методом» із застосуванням технології Drag-and-Drop.

Як відомо, технологія Drag-and-Drop - це форма виконання будь-яких дій в графічних інтерфейсах користувача, що передбачає використання комп'ютерної миші або маркера інтерактивної дошки. У перекладі з англійської означає буквально: «тягни-і-кидай».

Технічно це дія виконується шляхом оперування об'єктами на екрані монітора, проектора або на інтерактивній дошці за допомогою маніпулятора миші. Суть дій полягає в переміщенні віртуальних об'єктів щодо один одного на моніторі.

У сучасних програмних додатках прийом набув широкого застосування і є одним з головних способів взаємодії з користувача комп'ютером в графічному інтерфейсі. Ця технологія зустрічається і в технологіях Flash, і в надбудовах ряду інших програм, і в програмному забезпеченні більшості інтерактивних дошок. Все частіше цей технологічний прийом зустрічається і в електронних навчальних програмах.

Таким чином, даний прийом з суто технічного перетворився на ефективний засіб візуалізації мислення і посилення пізнавальної активності студентів при різних формах навчання.

Запропонована програма-тренажер створена в середовищі C# з IDE Microsoft Visual Studio 2013.

Процес роботи з програмою складається з п'яти етапів:

- введення вхідних даних задачі;
- занесення даних до симплекс-таблиці прийомом «перетягування» та порівняння даних для виключення помилок у подальшому розрахунку;
- розрахунок направляючого стовбця та рядка;
- розрахунок симплекс таблиці;
- кінцевий розрахунок та отримання оптимального плану

Програма працює за наступним алгоритмом:

- 1) введення коефіцієнтів цільової функції та коефіцієнтів системи обмежень (рис. 1);

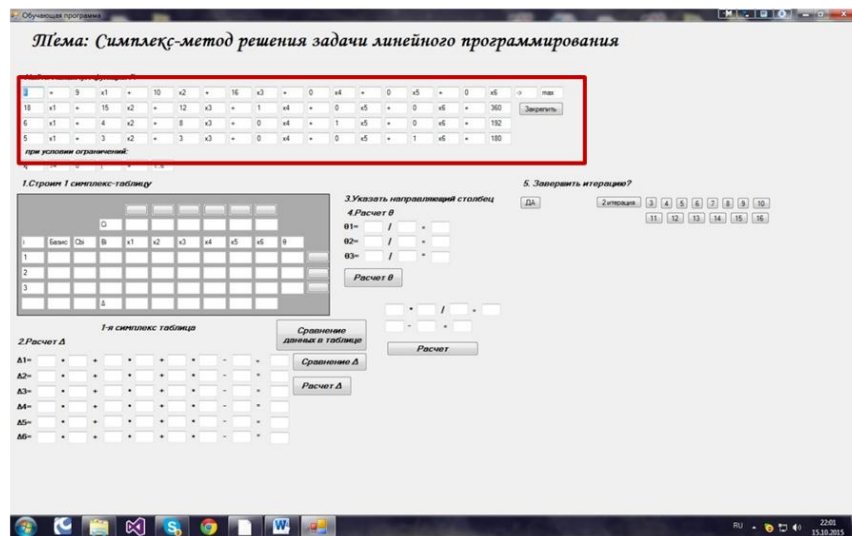

Рис. 1. Введення коефіцієнтів цільової функції та коефіцієнтів системи обмежень

- 2) «перетягування» даних з цільової та обмежень в симплекс-таблицю за допомогою технології Drag-and-Drop (рис. 2);

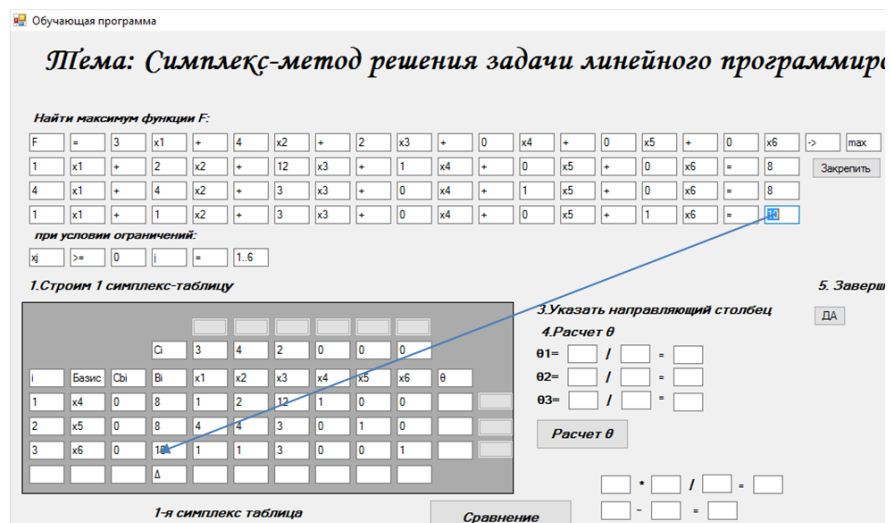

Рис. 2. Перетягування даних з цільової функції та обмежень в симплекс- таблицю

3) розрахунки направляючих стовбців та рядків (рис. 3);

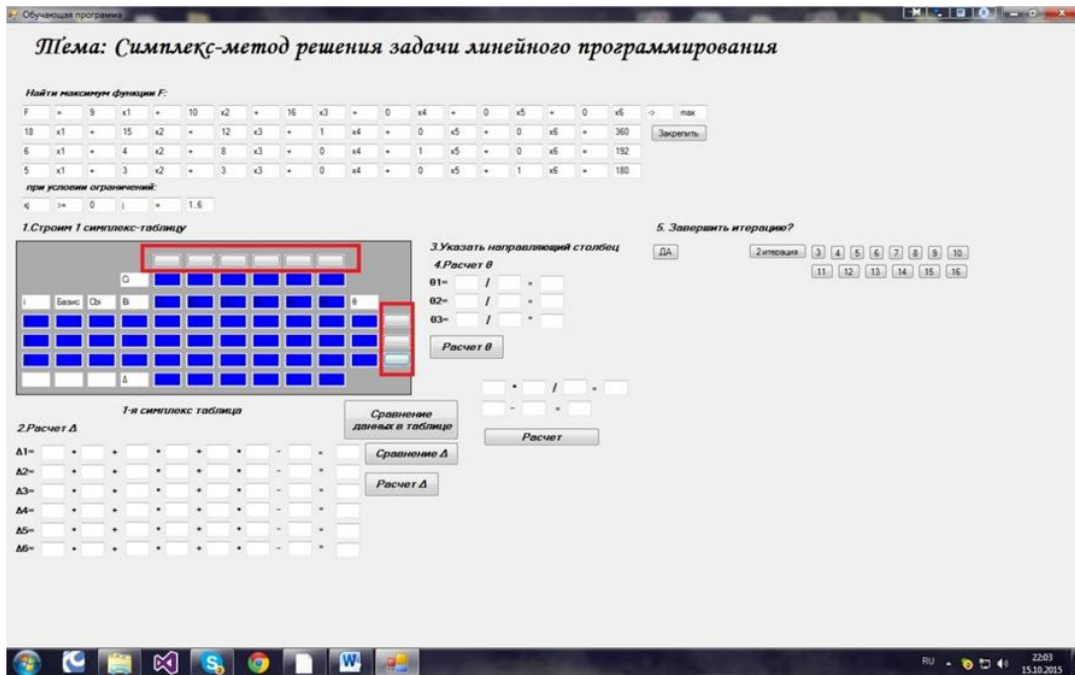

Рис. 3. Розрахунки направляючого стовпця та рядка

4) перерахунок симплекс таблиць до отримання оптимального плану задачі (рис. 4).

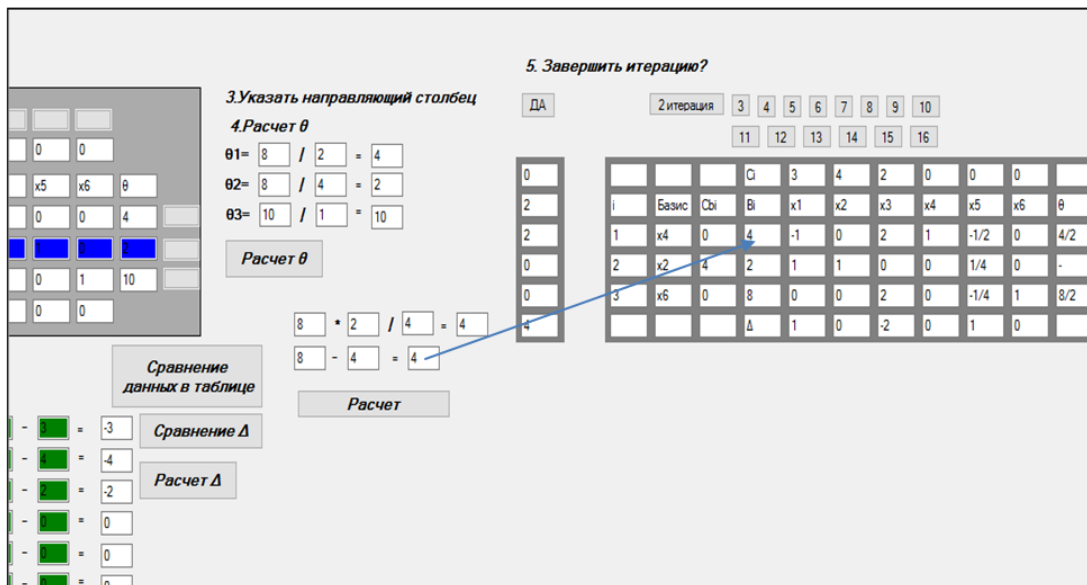

Рис. 4. Виконання наступної ітерації

Висновки. Програма із використанням технології Drag-and-Drop допомагає в інтерактивному режимі візуалізувати процес навчання, проста в експлуатації та не потребує спеціалізованих навиків роботи з програмою. За-

стосування в програмі технології Drag-and-Drop підвищує ефективність роботи студентів при навчанні за рахунок зменшення дії та концентрації уваги на алгоритмі розв'язання задачі.

Бібліографічний список:

1. Айсмонтас Б.Б. Некоторые психолого-педагогические особенности создания и использования компьютерных обучающих программ в вузе/Б.Б. Айсмонтас. - "Психологическая наука и образование", 2004г., №4
2. Аязбаев Т.Л. Технология создания компьютерных обучающих программ/Т.Л. Аязбаев, Т.А. Галагузова// Международный журнал экспериментального образования. – 2015. – № 3-1. – с. 76-78
3. Беспалько В.П. Персонафицированное образование/В.П. Беспалько// Педагогика, 1998, №2, с. 14-15
4. Гальперин П.Я. О психологических основах программированного обучения/П.Я. Гальперин, М.: Знание, 1967.
5. Гергей Т. Психолого-педагогические проблемы эффективного применения компьютера в учебном процессе/Т. Гергей, Е.И. Машбиц// Вопросы психологии. 1985.-№3.- с.41.48.
6. Доржиев Ц.Ц. Разработка и методические рекомендации по применению автоматизированной обучающей системы по начертательной геометрии в учебном процессе/Ц.Ц. Доржиев. – Учебное пособие. – Улан-Удэ:Изд. ВСГТУ, 2004. – 72 с.
7. Машбиц Е.И. Компьютеризация обучения: проблемы и перспективы/Е.И. Машбиц, М.: Знание, 1986. - 80 с.
8. Монахов В.М. Психолого-педагогические проблемы обеспечения компьютерной грамотности учащихся/В.М. Монахов// Вопросы психологии. 1985. № 3. - с.17-18.

Malkina V.M., Zinovieva O.G. Use in the educational process of computer educational programs using Drag-and-Drop technologies

Summary. The paper considers the possibilities of using the computer training curriculum using the Drag-and-Drop technology

Key words: information technology, computer training program, educational process, Drag-and-Drop technology

УДК 378.147

Пеньов О.В., к.т.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

РОЛЬ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ МАШИНОБУДІВНИКА АГРАРНОЇ СФЕРИ

Анотація. Стаття присвячена стану машинобудування у аграрному секторі України, а також ролі фахівця машинобудівника у його розвитку.

Ключові слова: аграрний сектор, машинобудування, якість підготовки фахівців, компетенції, стратегії навчання.

Постановка проблеми. Сільськогосподарське машинобудування є однією з ведучих галузей народного господарства держави. Неперервне удосконалення машин і засобів механізації характеризується збільшенням їх номенклатури, потужностей, зменшенням маси, а також підвищенням їх якості, надійності й довговічності. Для виконання всього комплексу робіт у сільськогосподарському виробництві необхідна система машин, яка постійно розвивається й удосконалюється. Комплексна механізація всіх процесів сільськогосподарському виробництві передбачає підвищення технічного рівня сільськогосподарської техніки від якої залежать темпи росту продуктивності праці і якості роботи.[1] Таким чином, вибір теми даної роботи обумовлено проведенням аналізу стану машинобудування у аграрному секторі України, а також ролі фахівця машинобудівника у його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сільськогосподарське виробництво є багатопрофільним і включає ряд крупних галузей: рільництво, тваринництво, птахівництво, овочівництво, переробну і харчову галузі та інші, які в свою чергу вимагають створення нових типів машин і засобів механізації та автоматизації. Машини, які використовують в сільському господарстві, повинні мати не тільки високі експлуатаційні характеристики, але й виготовлення з найменшими затратами праці та матеріальних засобів. Для цього при їх виготовленні необхідно використовувати найбільш прогресивні процеси і впроваджувати останні досягнення науки і техніки. Забезпечення держави продовольством за умови збереження та підвищення родючості ґрунтів, зменшення енергоспоживання, впровадження досконалих конструкцій сільськогосподарської техніки, засобів механізації та автоматизації, охорони

навколишнього середовища - є актуальним завданням сільськогосподарського виробництва.

Кожна сільськогосподарська машина окремо виконує певний технологічний процес, що включає одну або декілька операцій, при якому відбуваються якісні зміни матеріалу, що обробляється, його розмірами, станом, формою, фізичними та біохімічними властивостями. На відміну від промислових, сільськогосподарські машини безпосередньо контактують із живою природою: насінням, рослинами, ґрунтом з його різноманітними живими організмами тощо. Тому їх успішне застосування прямо залежить від пристосованості сортів до машинних технологій. Науково-технічний прогрес у галузі сільськогосподарських машин спрямований на підвищення продуктивності праці за рахунок розроблення та впровадження високопродуктивних машин, збільшення їх робочих швидкостей, вантажопідйомності, пропускну здатності, автоматизації, а також покращення умов праці механізаторів, операторів та вдосконалення конструкції машин.

Сільськогосподарське машинобудування характеризується широкою номенклатурою машин і механізмів, які виготовляються. Цей фактор визначає багатогранність заводів-виробників, виробничих і технологічних процесів, їх механізації та автоматизації.

Формування цілей статті Система підготовки інженерних кадрів Міністерством освіти і науки України. Позитивні та негативні тенденції у підготовці майбутніх інженерів. Роль технічних дисциплін у Таврійському державному агротехнологічному університеті у формуванні професійних компетенції майбутнього фахівця машинобудівника аграрної сфери.

Виклад основного матеріалу досліджень. «Кадри вирішують все...» – давній лозунг нашої історії, лозунг перших п'ятирічок і сьогодні як ніколи дієвий, живе і є частиною всієї соціальної, економічної політики і усіх гілок влади нашої держави. Система підготовки спеціалістів в Україні розвивається і удосконалюється «... вона виконує економічну, продуктивну функцію, забезпечує відтворення висококваліфікованих елементів сукупної робочої сили суспільства, готує фахівців з різних спеціальностей та напрямків і тим самим сприяє розвитку продуктивних сил, реалізує і соціально-політичну функцію – задовольняє духовні, інтелектуальні потреби людини, сприяє всебічному розвитку особистості». Так бачить роль системи підготовки кадрів Міністерство освіти і науки України [2]. Підготовка інженерних кадрів для аграрного сектору країни є частиною глобальної проблеми – нагодувати людей і дати сировину для промисловості і при цьому зберегти екологію, механізми відтворення рослинного і тваринного світу. Але є і негативні тенденції.

Основними причинами відсутності належного прогресу у підготовці студентів згідно з вимогами часу є застарілі в сучасних умовах форми навчання, помножені на відсутність нової техніки в навчальних аудиторіях і лабораторіях, відсутність виробничої практики достатньої тривалості, обмежений потенціал навчання студентів і інші негативні фактори, що властиві сучасній технічній освіті у вищих навчальних закладах, в результаті обумовлюють негативний ефект. Він полягає в зниженні рівня підготовки випускників, у багатьох випадках навіть нижче колишнього, на фоні постійно зростаючих у сучасних умовах вимог до рівня їх кваліфікації. Інженер-аграрник – специфічна спеціальність. Окрім знань і умінь користуватися законами механіки (на що направлена діяльність інженера – промислового напрямку), він повинен проектувати свою діяльність з огляду на різноманітність характеристик об'єктів – як правило біологічно живих, з специфічними властивостями – механіко-структурними (метал), механіко-технологічними (зерно, добрива, ґрунт, плоди, коренеклубні), агробіологічними (рослина, дерево), зооветеринарними (тварина). При чому основна частина об'єктів біологічно жива і згідно останніх досліджень має свою специфічну психологію («тварини і рослини»). Тому класичні традиційні підходи до методики навчання агроінженера не спрацьовують[3].

Знання здобуті студентами при вивченні технічних дисциплін використовуються в подальшому для проектування та розробки машин необхідних сільськогосподарському виробництву.

До професійних знань студенті відносять вміння роботи з різноманітними програмами розрахунків за допомогою ЕОМ.

Загальна проблема підготовки фахівців в системі вищої інженерної освіти в Україні полягає в обґрунтованому виборі її змісту та забезпеченості підвищення професійної і психолого-педагогічної підготовки викладацьких кадрів. Це пояснюється істотними змінами, обумовленими необхідністю гуманізації інженерної освіти з урахуванням життєвої активності і толерантності майбутніх фахівців. Така ситуація зумовлює особливі вимоги до організації навчально-виховного процесу професійної освіти.

Радикальні зміни, що відбуваються в характері суспільних відносин в Україні і зумовлюють істотну зміну структури потреб у кадрах фахівців, зміну вимог до якості їхньої професійної підготовки та особистісно орієнтованих підходів у вихованні студентства, входження України до єдиного європейського та світового освітнього простру вимагають від національної освітньої системи розробки нової парадигми професійної освіти та ефективної її реалізації.

Викладачі вищих технічних навчальних закладів освіти, яких в переважній більшості характеризує надзвичайно висока професійна кваліфікація, не мають базової педагогічної освіти. Тому ці викладачі дуже часто здійснюють викладацьку і виховну діяльність на основі досвіду навчання у своїх викладачів, навіть не підозрюючи, що, озброєні знанням педагогічної теорії і психології, нових освітніх технологій, вони здатні істотно підвищити ефективність своєї праці.

Зв'язок цієї проблеми з теоретичними і практичними завданнями полягає в тому, що певний рівень психологічної освіти і педагогічної підготовки потрібні сьогодні кожному інженеру-керівнику, менеджеру, фахівцю-управлінцю, тим більш викладачу. У зв'язку з цим перед сучасним викладачем вищої технічної школи України постають принципово нові завдання. Якщо раніше їх кваліфікація цілком визначалася рівнем їх професійної підготовки, то сьогодні не менш важливим її чинником виступає рівень педагогічної компетентності викладача.

Словник іншомовних слів так трактує поняття "компетентний" (від лат. *competens* – належний, відповідний): 1) досвідчений у певній галузі, якомусь питанні; 2) повноважний, повноправний у розв'язанні якоїсь справи; "компетенція" (лат. *competencia* від *compeo* – взаємно прагну, відповідаю, підходжу) – коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи, коло питань, у яких дана особа має певні повноваження, знання, досвід; компетентність – поінформованість, обізнаність, авторитетність [4].

"Компетентний" (лат. *competens* – відповідаючий, здібний) уповноважений, знаючий, відомий у конкретній галузі, а "компетенцію" (лат. *competencia* – добиватися, відповідати, підходити) – як коло питань, у яких хто-небудь добре знається [4]. У формуванні фахівця на даному етапі розвитку вітчизняної вищої освіти за основу прийняти особистісно орієнтовний і діяльнісний підходи [5]. Тому виховна та дидактична частини, що утворюють педагогічну складову загальної інженерно-педагогічної підготовки, мають розкриватися разом з суто технічною, чи інженерною, складовою.

Сьогодні вища освіта зорієнтована на підготовку фахівця, здатного продовжувати освіту у будь-якому університеті країн Євросоюзу і вчитися протягом всього життя, бути готовим до зміни професійної діяльності, до прийняття рішення у нестандартних ситуаціях, бути спроможним прогнозувати проблемні ситуації і позитивно їх вирішувати. Сьогодні пасивна позиція студента, який слухає викладача, змінюється спільною діяльністю, співробітництвом, а настанова на процес поступається місцем на результат. Перехід до ринкової економіки і демократизація суспільних відносин актуалізують увагу до вищої школи, як причини і сліда сучасного стану суспільства. Справді,

якщо освіту як процес формування особистості розглядати як навчання, виховання і розвиток, то, вірогідно, недоліки навчання породжують масштабну професійну некомпетентність, неправильне виховання – низьку культуру, агресивність і екстремізм, а неухважність до розвитку – низький рівень комунікативної і рефлексивної культури. Про яке би виробництво ми не говорили, завжди встає питання про технології, що визначають оптимальність виробництва, якість продукту і, якщо освоєно фахівцями не на рівні, "знання про це", а на рівні "володіння в дії", то забезпечена їхня висока кваліфікація і, відповідно, якісна продукція. Ефективність навчального процесу в значній мірі залежить від його організації викладачем. Для сучасної підготовки фахівця характерно те, що його професійна спрямованість формується опосередковано в ході здобуття професійних знань, умінь і навичок. І тому вона в значній мірі залежить як від організації і змісту навчального процесу, так і від поведінки всіх його учасників.

В Таврійському державному агротехнологічному університеті розроблена і впроваджена у навчальний процес цілеспрямована система психолого-педагогічної підготовки майбутніх інженерів. Вже на другому курсі студентам усіх факультетів читається курс "Основи педагогіки і психології". На третьому – четвертому курсах звичайно відбувається виявлення талановитих студентів, яким притаманна спрямованість на науково-педагогічну діяльність. Таким студентам доцільно приділяти постійну увагу шляхом індивідуальних завдань у написанні рефератів, у підготовці доповідей на наукових конференціях[6].

Висновки. Проведенні дослідження показали що:

1 Суттєво знизилась обсяги виробництва техніки у вітчизняному сільськогосподарському машинобудуванні у зв'язку з негативними тенденціями які проходять у сільському господарстві країни.

2 Технічне переоснащення аграрного сектору виробництва має розглядатися і як один з інструментів розширення внутрішнього ринку, зростання його інвестиційної привабливості.

3 Потрібні дієвіше механізми міжгалузевого узгодження технічних і фінансових параметрів виробництва та продажу техніки

4 Підготовка інженерів аграрного машинобудування є на даний час пріоритетною програмою для всього сільськогосподарського машинобудування.

5 Великий влад у підготовку інженерів аграрного машинобудування оказують технічні дисципліни, які розвивають творчий потенціал кожного

студента, прищеплювати йому інноваційну спрямованість мислення і його самостійність і незалежність.

6 В Україні є загальна проблема підготовки фахівців в системі вищої інженерної освіти, що полягає в обґрунтованому виборі її змісту та забезпеченості підвищення професійної і психолого-педагогічної підготовки викладацьких кадрів.

7 Підготовка інженерів аграрного машинобудування крім загально інженерних компетенцій включає себе і компетенції пов'язані з культурою виховання майбутнього інженера, його комунікабельністю.

Бібліографічний список:

1 Гевко Б.М., Гевко І.Б., Радик Д.Л. Технологія сільськогосподарського машинобудування: Підручник.-Київ: Кондор. 2006.-496 с.

2 Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2002 році"

3 Гуржій А.М., Гапон В.В. Оцінювання діяльності вітчизняної вищої школи – як управлінська та педагогічна проблема. /Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Збірник наукових праць. – Випуск 5./ Редкол.: І.А.Зязюн (голова) та інш. Київ – Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004.- 745с. (с. 3...8).

4 Бендера І.М. Організація самостійної роботи студентів агроінженерних спеціальностей за кредитно-модульною системою Наукові записки. - Вип. 51. м.Кам'янець-Подільський. – 2005. ч.2. С. 129...134.

5 Современный словарь иностранных слов.– С-П.: Комета, 1994. – 740 с.

6 Болонський процес: Нормативно-правові документи / Укладачі: З.І. Тимошенко, І.Г. Оніщенко, А.М. Грехов, Ю.І. Палеха. – К.: Вид-но Європ. ун-ту, 2004. – 102 с.

7 О. С. Пономарьов, В. В. Гайворонська // Проблеми інженерно-педагогічної освіти № 16 : збірник наук. пр.: вид.1 раз на квартал / Укр. інж. - пед. академія. - Вид. з квітня 2001 р. - X. : УІПА, 2007. - С. 390-398

O.Penyov The role of technical disciplines in formation of professional competencies of the future machine-building expert of the agrarian sector

Summary. The article is devoted to the state of machine-building in the agrarian sector of Ukraine, as well as the role of a machine-building expert in its development.

Key words: agrarian sector, machine building, quality of training of specialists, competencies, training strategies.

УДК 331.101.262

Петриченко С.В., доцент кафедри ОПХВ

Олексієнко В.О., доцент кафедри ОПХВ

Таврійський державний агротехнологічний університет

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. У роботі представлений досвід практичної реалізації досить універсальних інтерактивних форм навчання, які можуть бути органічно вбудовані в процес викладання технічних дисциплін професійного циклу. Відбиті в статті інтерактивні форми дозволяють у значній мірі активізувати учбово-пізнавальну діяльність студентів.

Ключові слова: ефективність навчання, інтерактивні форми навчання, активізація учбово-пізнавальної діяльності, технічні дисципліни, підвищення ефективності освітнього процесу.

Постановка проблеми. Сьогодні уряд України прикладає значні зусилля по розробці стратегії, що забезпечує масове впровадження й використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій. Інформація стає одним зі стратегічних ресурсів держави, тому формування інформаційної інфраструктури країни, інтеграція у світовий інформаційний простір, розвиток сфери інформаційних послуг є основними факторами соціально-економічного, технологічного й культурного розвитку.

Одне з основних положень сучасної дидактичної системи — навчання ефективне тоді, що коли студенти проявляють пізнавальну активність, стають суб'єктами освітньої діяльності. Умовою реалізації даної позиції є застосування в навчальному процесі сучасних інформаційних технологій, використовуваних у проєктованій професійній діяльності, та нових методів викладання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасних умовах особливо гостро позначилася необхідність застосування в вищих освітніх закладах нових педагогічних технологій в процесі викладання технічних дисциплін. Це обумовлено особливостями сприйняття інформації сучасними студентами, необхідністю формування в них мотивації до навчання й забезпеченню високої якості освоєння вивчаємих дисциплін. При цьому завдання необхідності перегляду застосування тільки традиційних освітніх технологій виникає як у процесі навчання студентів, що поступили в ВНЗ відразу після школи, так і тих, що навчаються по програмах безперервної підготовки [1].

Для освіти стали характерні такі явища, як модернізація, стандартизація, комп'ютеризація, гуманізація, демократизація, впровадження нових освітніх технологій. Тенденції розвитку освітніх технологій прямо пов'язані з гуманізацією освіти, що сприяє самоактуалізації і самореалізації особистості. Інформатизація освіти передбачає обов'язковість впровадження в навчально-виховний процес науково обґрунтованих і експериментально перевірених дидактичних нововведень, які являють собою важливе джерело прогресу навчання.

Інформаційні процеси активно впливають на всі сторони людського життя. Використання новітніх інформаційних технологій багаторазово посилює цей вплив. Щоб реалізувати свої потенційні можливості, досягти професійних успіхів, стати гармонійно розвинутою особистістю, сучасна людина повинна мати досить високий рівень інформаційної культури.

Сьогодні існує величезна кількість інформаційних інтернет-ресурсів, доступних студентам, але при цьому ретельний аналіз і синтез одержуваної інформації часто їм не під силу без участі викладача [2]. Особливо це характерно для технічних дисциплін, які, як правило, досить трудомісткі в підготовці для більшої частини студентів, що створює для них труднощі в прийнятті й розумінні досліджуваного матеріалу. Крім того, практика показує, що нерідко випускники технічних вузів, володіючи досить високим рівнем знань, не завжди можуть ефективно застосовувати їх на практиці [1].

Формулювання цілей статті. Безперервний ріст інформаційних ресурсів, процес відновлення засобів і методів обробки, збереження й передачі інформації висуває високі вимоги до рівня підготовки студентів технічних спеціальностей. Тому їх професійна освіта повинна відбивати основні особливості сучасних інформаційних і комунікаційних технологій. Збільшення наукоємності даних технологій здійснюється на базі відкриттів фундаментальних наук, тому й принципи конкретної професії повинні ґрунтуватися на законах цих наук, що обумовлює необхідність посилення загальнонаукової підготовки фахівців. А це, у свою чергу, вимагає зміни змісту й форм освіти, використання нововведень в навчальному процесі.

У цей час компетентність викладача в галузі викладаємої дисципліни є необхідною, але недостатньою умовою для ефективного освоєння її студентом. Сучасному викладачеві важливо вміти мотивувати студента в процесі навчання й сформулювати для нього освітню траєкторію, що враховує особистісні особливості й специфіку майбутньої професійної діяльності [3]. Орієнтація освіти на формування компетенцій припускає сьогодні створення ряду умов, у яких студент може виявити не тільки інтелектуальну й пізнавальну активність, але й особистісну соціальну позицію, свою індивідуальність [1].

Виклад основного матеріалу досліджень. Значну ефективність для успішного навчання сучасних студентів мають інтерактивні технології навчання. Сьогодні застосування інтерактивних форм навчання є одним з інструментів ефективного доведення досліджуваної інформації до студентів, активізації їх учбово-пізнавальної активності, підвищення рівня мотивації до навчання. При цьому інтерактивні технології застосовуються як у процесі викладання окремих дисциплін, так і в ході підсумкової атестації.

Інтерактивні методи навчання досить давно й широко використовуються в процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін. Однак застосування таких форм занять а процесі викладання технічних дисциплін не настільки поширене.

Існує цілий ряд інтерактивних форм навчання, що можуть бути органічно вбудовані в процес викладання технічних дисциплін професійного циклу:

- найпоширенішою формою інтерактивних занять є робота в малих групах. Така форма може використовуватися при проведенні практичних занять по технічним дисциплінам. Після обговорення теоретичного матеріалу, необхідного для подальшої практичної роботи й розв'язку завдань, студентам видаються інформаційні карти з наборами завдань (звичайно на заняття досить порядку 5...7 завдань) або змістом практичної роботи. Інформаційні карти повинні бути розраховані на виконання операцій у рамках практичної роботи протягом 10...15 хвилин найбільш спроможними студентами. При цьому доцільно розміщати завдання в порядку зростання їх складності. Студенти, що закінчили вирішувати завдання першими, організовують групи із студентів, які не завершили роботу, і закінчують розв'язок завдань або виконання роботи спільно. Слід особливо зазначити те, що викладач повинен надати достатньо часу на виконання завдання й не налаштовувати студентів на швидкий розв'язок. Важливо, щоб кожний студент досконально розібрався в розв'язку всіх завдань та повністю виконав практичну роботу. Викладачеві тут важливо стежити за тим, щоб виконання завдань здійснювалося у взаємодії з найбільш устигаючими студентами, але не цими студентами замість усієї групи. В описаній технології реалізується також кооперативне навчання й метод взаємонавчання;

- в процесі виконання практичних робіт або розв'язку практичних завдань (наприклад, у рамках виконання курсових робіт і проектів) можна використовувати мозковий штурм і теорію розв'язку винахідницьких завдань (ТРВЗ) як у сукупності з описаним вище методом, так і самостійно. Пошук студентами розв'язку практичного завдання на основі обговорення будь-яких можливих гіпотез і варіантів (мозковий штурм) дозволяє їм не тільки знайти

оптимальний результат, але й навчитися грамотно викладати свої думки, слухати співрозмовника;

- сутність навчальної дискусії полягає в обміні поглядами на рішення конкретного завдання. Студентам пропонується придумати кілька способів досягнення результату. Найважливішою функцією дискусії є постійне стимулювання й підтримка пізнавальної активності, вона сприяє придбання студентами нових знань, дозволяє навчитися відстоювати свою точку зору;

- при проведенні лабораторної роботи з проектування підприємств з переробки та зберігання сільськогосподарської продукції використовується ділова гра. Група ділиться на три частини: одна частина представляє якусь фірму, що займається поставкою обладнання для харчових та переробних виробництв, інша частина - переробне підприємство, яке потребує переоснащення, третя частина студентів - експерти, що оцінюють взаємодію перших двох команд. Викладачем формулюється виробнича ситуація, яку необхідно вирішити студентам, наприклад, пропонується з'ясувати, які машини і в якій кількості потрібно для переоснащення переробного підприємства, які транспортуючі засоби потрібні для формування потоково-технологічної лінії і т.д. Ділова гра «Хто прагне стати відмінником» застосовується й при проведенні занять з дисципліни «Процеси і апарати харчових виробництв». Для цього група студентів ділиться на дві підгрупи й від кожної підгрупи викликають по одному студенту, яким пропонується невелике практичне завдання, на розв'язок якого дається дві-три хвилини. Свій варіант відповіді студенти записують на листочках, які потім віддають на перевірку в команду суперників. Команді, що правильно відповіла, нараховується один бал. Для мотивації студентів можуть використовуватися такі ігрові моменти, як «допомога команди» - можливість одержати відповідь при колективному розв'язку. Важливо відзначити, що при такій організації заняття викладачеві може бути відведена особлива роль: він буде виступати в ролі творця умов для прояву творчої ініціативи студентів;

- інтерактивні технології можуть успішно застосовуватися не тільки при проведенні лабораторних і практичних занять, але й при читанні лекцій. Наприклад, читання лекцій удвох, коли поряд з викладачем університету запрошується висококласний фахівець профільного підприємства, здатний захоплююче конкретизувати матеріал, що викладається викладачем, прикладами з виробничої діяльності. При цьому можливий прямий діалог студентів з лектором і фахівцем, наприклад, у форматі прес-конференції;

- дуже ефективними можуть виявитися лекції із запланованими помилками. Така форма організації лекції приковує увагу студентів протягом усього заняття, адже їм потрібно знайти ці самі помилки. Особливо цікавим виходить ре-

зультат, коли помилки диференційовані по складності й знайти їх вдається не тільки сильним, добре підготовленим студентам, але й відстаючим. Повіривши в себе, останні нерідко надалі дивують своїх викладачів результатами, що досягаються.

Зрозуміло, можливі комбінації наведених вище форм. Дуже вдало доповнюють один одного робота в малих групах з навчальною дискусією й метод проектів, коли одне завдання дається не індивідуально кожному студентові, а декільком.

Висновки. Аналіз результатів проведених занять із використанням описаних вище педагогічних технологій показує, що суттєво підвищуються:

- зацікавленість студентів досліджуванним матеріалом;
- навчально-пізнавальна діяльність та активність студентів;
- ефективність освітнього процесу в цілому.

Отже, застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі є необхідною складовою сучасного навчання. Вони сприяють більш результативному формуванню компетенцій у студентів. При цьому їх впровадження в навчальний процес може бути досягнуте внесенням викладачем досить нескладних змін у структуру і зміст заняття при значному підвищенні його загальної ефективності.

Бібліографічний список:

1. Бордовский В.А. Методы педагогических исследований инновационных процессов в школе и вузе. - СПб.. 2001.
2. Осмоловская И.М. Инновации и педагогическая практика// Народное образование. - 2010. - № 6. - С. 182-188.
3. Лазарев В.С., Мартиросян Б.П. Педагогическая инноватика. – Москва: Изд. Багира-2, 2006.

Petrychenko S.V., Oleksienko V.O. Innovative methodologies of teaching of technical disciplines.

Summary. In-process the presented experience of practical realization enough universal interactive forms of studies, that can be organically built-in in a process teaching of technical disciplines of professional cycle. The interactive forms removed in the article allow in a considerable measure to activate educational-cognitive activity of students.

Key words: efficiency of studies, interactive forms of studies, activation of educational-cognitive activity, technical disciplines, increases of efficiency of educational process.

УДК 378.147:37.32

Попова І.О., к.т.н, доцент, Петров В.О., к.т.н, доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет

МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ ДЛЯ ІНТЕГРУВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Анотація. Робота присвячена застосуванню практичних занять, як форми організації навчальної діяльності студентів, для інтеграції знань при вивченні дисципліни.

Ключові слова: практичні заняття, інтеграція знань, фахова компетентність.

Постановка проблеми. Основною вимогою при підготовці енергетиків ОКР «Бакалавр» за сучасних умов є орієнтація особистості фахівця на розвиток аграрної галузі, здатної творчо вирішувати загально-виробничі та соціально-економічні проблеми в їх взаємозв'язку. Сучасні вимоги до фахівців інженерів-енергетиків змушують суттєво удосконалювати методи інженерної освіти. Необхідно формувати гнучкі знання, уміння, професійно-важливі якості, здатність адаптуватися до швидких темпів науково-технічного прогресу, виробництва та володіння новими інформаційними технологіями. Базою всіх спеціальних електротехнічних дисциплін слугує курс теоретичних основ електротехніки. Тому методика викладання цієї дисципліни особливо актуальна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методику викладання технічних дисциплін, зокрема теоретичних основ електротехніки, досліджували багато науковців. Каплянський О.Є., який надрукував не один підручник з ТОЕ, вважав, що викладач ВНЗ повинен мати не тільки професійні знання за фахом, але ще й у галузі педагогіки і психології, володіти знаннями по загальній методиці навчання, до якої належить дидактика і методика навчального процесу [1]. О.Є. Коваленко розглядав методику і питання професійного навчання інженерів-педагогів, Н.А. Максимова – формування професійної компетентності студентів технічного ВНЗ, К.В. Панюкова – формування інформаційної компетентності студентів інженерного профілю тощо.

Аналіз наукових досліджень щодо формування фахової компетентності енергетиків [2] у процесі проведення практичних занять свідчить про недо-

статне його вивчення, особливо це стосується підготовки інженерів-енергетиків сільськогосподарського виробництва. Мало праць з рекомендаціями щодо підвищення інтегрування отриманих знань з інших дисциплін, або інших форм занять з ТОЕ (лекцій, лабораторних занять) для фахової компетентності у майбутніх інженерів-енергетиків сільськогосподарського виробництва при проведенні практичних занять.

Формулювання цілей статті. На основі аналізу проведення практичних занять як форми організації навчальної діяльності студентів запропонувати прийоми активізації навчальної діяльності студентів, можливості і доцільність використання практичних занять при вивченні теоретичних основ електротехніки для інтегрування знань студентів.

Виклад основного матеріалу досліджень. Процес навчання у вищій школі передбачає практичні заняття. Вони призначені для поглибленого вивчення дисципліни і відіграють важливу роль у виробленню у студентів навичок застосування отриманих знань для рішення практичних задач разом з викладачем. Практичні заняття з дисципліни теоретичні основи електротехніки передбачені через дві лекції і логічно продовжують роботу, яку лектор почав на лекції.

Мета практичних занять – це поглибити, розширити, деталізувати знання, отримані на лекції в узагальненому вигляді і сприяти напрацюванню навичок професійної діяльності; навчити студентів прийомам рішення практичних задач, сприяти оволодінню навиків і вмінь виконання розрахунків, навчити їх працювати з книгою, схемами, користуватися довідниковою і науковою літературою, сформувати вміння вчитися самостійно, тобто оволодівати способами і прийомами самонавчання, саморозвитку і самоконтролю. Вони розвивають наукове мислення і мовлення, дозволяє перевірити знання студентів і є засобом оперативного зворотного зв'язку. План практичного заняття відповідає загальним ідеям і спрямуванню лекційного курсу і співпадати з ним в послідовності вивчення тем.

Методика практичного заняття може бути різною, вона залежить від авторської особливості викладача. Важливо, щоб різними методами досягалася загальна дидактична мета. Доцент, який читає курс лекцій, повинен сам вести практичні заняття хоча б одній групі, відвідувати заняття інших викладачів для координації теоретичної і практичної частини курсу. Між лекцією і практичним заняттям обов'язково планується самостійна робота студентів, яка передбачає вивчення конспекту лекцій, роботу з підручником і підготовку до практичних занять.

Структура практичних занять, як правило, однакова:

- вступ викладача, доведення до свідомості студента мети заняття;
- відповіді на питання студентів по незрозумілому матеріалу;
- практична частина, як планова;
- закріплення матеріалу: індивідуальне виконання студентами завдань, підведення підсумків.

Мета заняття повинна бути ясною не тільки викладачу, але і студентам. Важливим елементом практичного заняття є навчальна задача (проблема), яка запропонована для рішення. Викладач, підбираючи приклади, задачі для практичного заняття, повинен завжди чітко уявляти дидактичну ціль: яких навиків і вмінь від цієї задачі отримає студент, яких зусиль потребують ці навички і вміння, у чому повинна проявитися творчість студентів при рішенні даної задачі.

Задачі, що розв'язуються на практичному занятті, повинні ілюструвати основні положення вивчаємої теми без зайвих повторень. Оскільки розв'язувати дуже складні задачі за браком часу неможливо, приходиться обмежуватися задачами середньої важкості. Метою кожного практичного заняття є навчання студентів методам розрахунку електромагнітних процесів і відповідних перетворень енергії, засвоєння основних понять та законів, пов'язаних з практичним використанням електричних та магнітних явищ, оволодіння методами аналізу електричних кіл постійного та змінного струмів [3].

В результаті заняття студент повинен знати не тільки: суть фізичних явищ електротехніки, основні закони електротехніки, математичний запис законів електротехніки, одиниці вимірювання електричних та магнітних величин і співвідношення між цими величинами, сутність фізичних процесів, які відбуваються в електричних і магнітних колах постійного і змінного струмів, але і вміти використати ці знання і довести це прикладом. Тоді цей матеріал краще засвоюється і запам'ятовується. Наприклад, при вивченні явища електризації тіл і закону взаємодії заряджених тіл слід навести приклади використання їх в робочих машинах, які застосовуються в електротехнологіях агропромислового комплексу. Дуже часто студенти, вивчаючи вищу математику не замислюються над тим, що ці ж методи, використовуються при аналізі електричних кіл. Розв'язання диференційних рівнянь, похідні, інтегрування, символічний метод дуже часто використовуються на практичних заняттях з ТОЕ.

Доцільно більш докладно розглядати роль інтегрування знань студентів з інших дисциплін на практичних заняттях саме для практичної підготовки у формування професійної компетенції майбутніх фахівців. Тому, що на сього-

днішній день у загальній системі підготовки студентів вищих навчальних закладів така складова, як практичні заняття, не мають конкретизованої, комплексної спрямованості на набуття професійно-орієнтованих практичних умінь та навичок; існує явний розрив між теорією та практикою.

На практичних заняттях ТОЕ при вивченні законів електромагнітної індукції, або електромагнітної сили обов'язково слід зв'язати їх з принципом роботи трансформатора, зі способом отримання трифазної симетричної системи електрорушійних сил у синхронного генератора, з отриманням обертаючого моменту в електродвигуні. Дуже важливо, щоб студенти розуміли, фізичні явища протікають в електротехнічних пристроях.

Особливістю електротехніки є те, що для дослідження фізичних явищ, законів на лабораторних заняттях використовують принципові електричні схеми, а для аналітичного розв'язання задач на практичних заняттях заміняють їх розрахунковими, які відображують фізичні явища і процеси перетворення енергії в цих електричних пристроях.

Для розвитку інженерного мислення у студентів на деяких практичних заняттях слід змоделювати виробничо-технічну ситуацію і в продовж заняття проводити розбір цієї ситуації, пошук рішення загально наукових задач; загально інженерних задач; професійних задач. На практичному занятті треба формувати і розвивати інженерне мислення студентів шляхом використання вивчених на занятті природничих фізичних явищ і законів для створення техніки і технологій. На важких розділах курсу ТОЕ: перехідні процеси, нелінійні кола постійного і змінного струму, можна розв'язати обмежену кількість задач, підкреслюючи застосування цих явищ в засобах електротехніки. Справі це не завадить, оскільки викладання цих питань на лекції зводиться до рішення послідовного ряду задач, наприклад, включення того або іншого електричного кола на постійну або змінну напругу.

Практичне заняття не повинно бути топтанням на місці. Якщо студенти зрозуміють, що всі його навчальні можливості вичерпані, то різко впаде рівень мотивації. Слід організувати заняття таким чином, щоб студенти постійно відчували підвищення складності завдань, що виконують, отримували позитивні емоції від відчуття особистого успіху в навчанні, Були зайняті напруженою творчою роботою, пошуками вірних і точних рішень. Велике значення має індивідуальний підхід і продуктивне педагогічне спілкування. Студенти повинні отримати можливість розкрити і проявити свої здібності, свій особистий потенціал. Тому при розробці завдань викладач повинен врахувати рівень підготовки і інтереси кожного студента групи, виступати у ролі консультанта і не пригнічувати самостійність і ініціативу студентів. При

проведення практичного заняття дуже важливо враховувати роль повторення і акцентування. Але це не повинно бути нудним, одноманітним. Повторення для закріплення знань слід проводити багатоваріантно, під новим кутом зору, з новими прикладами застосування, інтегруючи і підсумовуючи вже отримані знання. Це далеко не завжди враховується в практиці навчання у ВНЗ. Важливо так ставити питання на практичному занятті, щоб вони спонукали студентів до подальшої поглибленої самостійної роботи, активізували їх розумову, миследіяльнісну роботу, отримували нові методи практичної діяльності.

Досвід показує, що у більшості випадків ані в середній школі, ні в ВНЗ не навчають цілеспрямованій логіці міркувань, не вчать правилам і логічним вимогам певних понять. В результаті розуміння визначення, уміння студента самостійно сформулювати підміняється простим запам'ятовуванням готового формулювання. На практичному занятті викладач головну увагу повинен приділяти формуванню конкретних умінь, навичок, що і визначає зміст діяльності студентів – рішення задач, графічних робіт у вигляді діаграм, уточнення понять, умов виникнення або наслідків від дії явища. Все це є передумовою вірного мислення і осмисленого накоплювання технічних знань. Проводячи вправи зі студентами, слід спеціально звертати увагу студента на формування здібності до осмислення і розуміння матеріалу. Педагогічний досвід показує, що неможливо на практичних заняттях обмежуватися напрацюванням тільки практичних навичок рішення задач, побудови векторних діаграм, тощо. Студенти повинні завжди бачити провідну ідею курсу, його зв'язок з іншими дисциплінами і головне з практикою. В процесі практичного заняття викладач накопляє матеріал для підведення підсумків, які бажано підводити по мірі виконання рішення задачі, а потім зробити загальний підсумок. В підсумку відмічаються загальні недоліки в роботі і досягненні успіхи, подальші цілі в удосконалення вмінь і навиків в період самостійної роботи.

Висновки. Практичні заняття є одним з головних засобів засвоєння студентом теоретичного матеріалу, допомагають в одержанні практичних навичок, сприяють активізації мисленої діяльності студентів і у сучасному навчанні вони відіграють важливу роль в процесі інтегрування знань студентів.

Бібліографічний список:

1. Костюк Д.А. Методичні аспекти проведення лабораторних занять з технічних дисциплін у майбутніх інженерів-енергетиків сільськогосподарського виробництва / Д.А. Костюк // Проблеми та перспективи формування на-

ціональної гуманітарно-технічної еліти : Зб. наук. праць. – Х. : НТУ «ХП», 2008. – Вип.18(22). – С. 223-229.

2. Джулик О. І. Інтегративні зв'язки знань з фізики та спеціальних дисциплін у професійно-технічній школі / О.І. Джулик // Педагогіка математики і природознавства : збірник статей. — Полтава : ПОПОПП, 2000. – С. 103–104.

3. Попова І.О. Стьопін Ю.О. Місце і роль лекцій при вивченні теоретичних основ електротехніки/ І.О. Попова, Ю.О. Стьопін. Збірник науково-методичних праць ТДАТУ //Удосконалення навчально-виховного процесу в ВНЗ. – Вип.13 – Мелітополь: ТДАТУ, 2012. – 40-44 С.

Popova I.A., Petrov V.A. The use of practical training in the study of the theoretical foundations of electrical engineering students to integrate knowledge.

Summary. A work is devoted to the use of workshops as forms of organization of learning activities of students, for the integration of knowledge in the study of the discipline.

Key words: practical training, the integration of knowledge, professional ability.

УДК 378.147

Постнікова М.В., к.т.н., доцент, Речина О.М., асистент
Таврійський державний агротехнологічний університет

**ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ ПРИ ВИКЛАДАННІ
ДИСЦИПЛІНИ «ЕЛЕКТРОПРИВОД ВИРОБНИЧИХ МАШИН І
МЕХАНІЗМІВ»**

Анотація. В статті розглянуто практичну можливість застосування кейс-методу при викладанні дисципліни технічного спрямування. Наведено розробку практичного заняття із застосуванням метода конкретних ситуацій на тему «Вибір потужності електродвигуна приводу робочого механізму».

Ключові слова: кейс-метод, дисципліна, інноваційні методи навчання

Постановка проблеми. Динамічність розвитку науки, техніки, виробничих та соціокультурних процесів зумовлюють необхідність формування фахівця нового типу, який буде не лише компетентним, а й здатним незалежно мислити, приймати відповідальні рішення та творчо діяти в різних сферах професійної діяльності.

Сучасні вчені здійснюють активний пошук форм та методів, спрямованих на розв'язання питань підвищення рівня підготовки студентів технічних ВНЗ. Вирішенню цієї проблеми, на нашу думку, сприятиме використання в навчальному процесі кейс-методу, якому притаманні широкі педагогічні можливості й реалізація яких дозволяє створити умови не лише для оволодіння студентами професійними знаннями, а й активізувати, інтенсифікувати та оптимізувати процес навчання, вплинути на їхню соціалізацію, сприяти формуванню особистісних якостей та якостей сучасного фахівця технічного профілю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теорії та практиці вітчизняної освіти накопичено значний досвід дослідження проблем підвищення якості технічної освіти. Над вирішенням цих питань працювали В. Андрущенко, Г. Балл, І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Романовський, Л. Товажнянський та ін. Сучасним підходам підготовки студентів ВНЗ присвячено роботи О. Вознюк, В. Дементьева, М. Добрускіна, М. Згуровського, О. Мінаєва, В. Надводської, Г. Рогозіна.

Аналіз наукової педагогічної літератури засвідчив актуальність такої проблеми, як модернізація вищої освіти на засадах використання інноваційних форм, методів та технологій навчання студентів, серед яких важливе місце відведено кейс-методу. Більшість досліджень проблеми використання кейс-методу в українській та російській педагогічній науці присвячено викладанню економічних дисциплін і лише в окремих роботах розкрито потенціал кейс-методу у викладанні технічних дисциплін: інженерна графіка – Н.Д.Білоусова, ливарне виробництво – Л.І. Анісімова, фізика – Г.Я. М'якишев.

Багатий досвід використання кейс-методу накопичено за кордоном у процесі професійної підготовки педагогів: у США – Дж. Маанен, Л. Бреслов, Дж. Ерскін та М. Линдерс; Великій Британії – К. Херрид, В. Ноймс та М. Ноймс, М. Райхельт, Р. Прінг; Австралії – А. Уотсон. Активно використовуються кейси при навчанні спеціальних дисциплін інженерів у США – С. О. Сміт, Мирон Ф. Уман та Канаді – Г. Кардос [1].

Проте, незважаючи на наявність наукових розвідок та практичного досвіду використання кейс-методу в процесі організації навчального процесу ВНЗ, їхній аналіз засвідчив, що такий важливий аспект як удосконалення пі-

дготовки студентів технічних спеціальностей на основі використання кейс-методу поки що не набув широкого застосування.

Формулювання цілей статті. Основною метою є навчання та обмін досвідом застосовування кейс-методів в навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу досліджень. Дисципліна «Електропривод виробничих машин і механізмів» (ЕПВММ) є однією з базових у підготовці фахівців енергетиків, вивчається на старших курсах. Досвід викладання дисципліни показав необхідність вирішення суперечностей: маючи достатній запас знань і навичок розрахунку, більшість студентів, знаходячись на порозі професійної діяльності, не володіють методами прийняття рішень. Це спонукало до активного пошуку шляхів синтезу аудиторного навчання з завданнями виробничої діяльності. Як виявилось, цю задачу успішно вирішує метод конкретних ситуацій.

Класичне визначення кейс-методу (англ. — *case method*, кейс-стаді, метод кейсів, *case-study*, метод конкретних ситуацій, метод ситуаційного аналізу) позиціонує його як техніку навчання, що використовує реальні економічні, соціальні та бізнес ситуації. Проте більш близьке знайомство з методом дає розуміння того, що головною умовою використання кейс-методу в навчанні тієї чи іншої дисципліни, є наявність протиріч, на основі яких формуються і формулюються проблемні ситуації. При вивченні дисципліни ЕПВММ протиріччя можуть існувати між:

- відомими і новими для студентів фактами;
- наявними у студентів знаннями і тими, які потрібні для виконання завдання;
- різноманіттям знань і необхідністю вибрати лише те, використання якого може забезпечити правильне рішення завдання;
- сформованими способами використання знань і необхідністю видозмінити ці способи в нових практичних умовах;
- теоретично можливим шляхом розв'язання завдання і практичною нездійсненністю обраного способу;
- "статичним" схематичним зображенням і необхідністю прочитати в них "динамічні" процеси;
- сформованими уявленнями про один вид принципів схематичних зображень і можливістю різноманіття конструктивного оформлення цього ж пристрою;
- знаннями студентів і тими вимогами, які пред'являються до них при вирішенні проблемної задачі (студент переконується, що його знань починає бракувати або вони елементарні, у нього виникає потреба в придбанні нових теоретичних знань і практичних умінь);

– новими умовами використання своїх знань, тобто пошук шляхів застосування знань на практиці.

Безпосередня мета методу кейсів - спільними зусиллями групи студентів проаналізувати ситуацію - *case*, що виникає при конкретному положенні справ, і виробити практичне рішення; закінчення процесу - оцінка запропонованих алгоритмів і вибір кращого в контексті поставленої проблеми. Побудова кейсів базується на реальних фактичних матеріалах чи реальних ситуаціях, які виникають в процесі роботи.

Цінність методу конкретних ситуацій полягає у тому, що він одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти для розв'язання цієї проблеми, а також вдало суміщає навчальну, аналітичну та виховну діяльність, що, безумовно, є діяльним і ефективним у реалізації сучасних завдань системи освіти. Кейс-метод, як одна із форм активного навчання, разом із вдосконаленням аналітичних навичок дозволяє впроваджувати компетентністний підхід до підготовки фахівців у ВНЗ. Водночас кейс-методи є формою перевірки знань, що розвивають здатність відокремлювати важливе від часткового, виховують відповідальність при прийнятті рішень та формують необхідні навички в процесі навчання [2].

Використання кейс-методів потребує відповідної підготовки як студентів, так і викладачів. Їх зміст визначається дисципліною, де використовуються ця форма проведення занять, та ступенем підготовки студентів, тобто використання кейс-методів потребує диференційованого підходу, знання методики підготовки та викладання, володіння спеціальними навичками спілкування з аудиторією.

Основними вимогами до кейсів є: актуальність проблемних ситуацій, що мають розглядатись, для сьогодення і на перспективу; типовість представлених ситуацій; достатність даних для аналізу ситуації і прийняття рішення; можливість внесення додаткових даних в умову, що призводять до зміни стратегічних і тактичних рішень; має провокувати дискусію; багатоваріантність досягнення поставлених цілей;

Стосовно відображення матеріалу, виду отримання й опрацювання інформації, процесу прийняття рішення, розв'язання проблеми й оцінки рішення розрізняють чотири варіанти кейс-методу [2]:

Метод навчання за допомогою ситуаційних вправ. Цей варіант часто відрізняється великим обсягом матеріалу, оскільки окрім опису ситуації надається і весь обсяг інформаційного матеріалу, яким можуть користуватися студенти. Основний наголос у роботі над кейсом робиться на аналізі і синтезі проблеми при прийнятті рішення.

Метод ситуацій-випадків. У центрі уваги цього кейс методу знаходиться процес отримання інформації. З цієї причини ситуація часто відображається не в повному обсязі. Така форма роботи потребує багато часу, її можна вважати особливо наближеною до практики, тому що на практиці саме отримання інформації виступає суттєвою частиною всього процесу прийняття рішення.

Метод проблемних ситуацій. Під час опису кейса чітко визначається проблема. Таким чином, залишається більше часу на розробку варіантів рішення та їх детальне обговорення.

Метод визначених проблем. Характерною рисою цього кейс методу є надання готових рішень та їх обґрунтування. Завдання студентів полягає, у першу чергу, в ознайомленні зі структурою процесу прийняття рішення на практиці, у критичній оцінці прийнятих рішень і в розробці альтернативних рішень.

Впровадження методу ситуаційного навчання безпосередньо стосуються дослідницького, дидактичного, комунікативного, діагностичного та прикладного аспектів діяльності студентів.

Дослідницький аспект. Кейс-метод дозволяє проводити глибоке, детальне дослідження об'єкта, який має окреслені часові та просторові межі, вивчення його унікальної структури, прихованих механізмів функціонування. Розвиток дослідницької думки від фактів через порівняння, аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, аналогію тощо, веде до подальших наукових висновків. Використання дає змогу обґрунтовувати чи заперечувати ті чи інші твердження, робити нові висновки, обґрунтовувати їх достовірність. Результати такого дослідження зазвичай мають прикладний характер як рекомендації відносно даного феномена, а також інших об'єктів, що знаходяться в аналогічних умовах.

Дидактичний аспект. Студенти опановують принципово нову технологію навчання. Вони повинні проаналізувати реальну або наближену до реальної ситуацію, розібратися в сутності проблем, передбачити можливі рішення і обрати кращі з них. Факти, наукові теорії, закони, поняття, системно закріплюються у свідомості учня.

Комунікативний аспект. Слухачі навчаються вести дискусію, переконувати, використовувати наочний матеріал та інші медіа-засоби, кооперуватися в групі, захищати власну точку зору, переконувати опонентів, складати короткий та переконливий звіт. Найголовнішим є те, що студенти отримують можливість працювати в команді, що в свою чергу, забезпечує розвиток комунікативних та ораторських здібностей.

Діагностичний аспект. Одна з тих пошукових форм діяльності, до яких студент має докласти максимум зусиль, оскільки повному розумінню шляхів розв'язку кейса можуть заважати нечітке визначення завдання і недосконале або занадто вузьке розуміння ситуації, що розглядається. Тому студенту неминуче доведеться приступити до структурування інформації по кейсу із застосуванням відомих концепцій і моделей. Найпростіше - згадати вивчені раніше теми і провести по ним мозковий штурм для виявлення потенційно відповідних кейсу теоретичних концепцій.

Прикладний аспект. Сучасні консалтингові, аудиторські компанії, компанії з підбору персоналу використовують цей підхід в співбесідах при прийомі на роботу. Наші випускники повинні бути озброєні навичками роботи з такими методиками, щоб достойно виглядати у боротьбі за бажане робоче місце. Застосування методики дозволяє вже на ранній стадії виявити у кандидатів здібності до аналізу і синтезу, вміння чітко і структурно формулювати свої думки.

Обговорюючи метод конкретних ситуацій як методику майбутнього (а бажано вже і сьогодення) при вивченні дисциплін технічного спрямування слід відмітити, що цей метод вимагає доволі великих витрат часу як при оволодінні технологією кейс-методу так і на складання якісних кейсів.

Якісним вважається кейс, який відповідає наступним характеристикам: вміло сформульованою історією, має стосуватися важливої проблеми, надавати можливість для узагальнення висновків, мати центрального героя, давати змогу оцінити ефективність вже прийнятих раніше рішень, бути оптимальним за розміром, містити оптимальний обсяг інформації, мати багатоваріантність вирішення проблеми, забезпечувати зацікавленість аудиторії при вирішенні поставленого завдання, стимулювати до роботи в групах, вчити командній роботі, формувати лідерські якості [4].

Використання кейс-технології покликане навчити студентів підходити до вирішення типових задач творчо, аналізувати результати розрахунків, робити висновки і пропонувати свої варіанти для вирішення проблеми. Стандартні розрахункові завдання з ЕПВММ, як правило, підібрані так, що мають одне рішення і один правильний шлях, що приводить до цього рішення. Завдання в рамках кейс-технології повинні мати кілька рішень і кілька шляхів, що призводять до нових результатів. Студенти, маючи навіть невеликий запас знань по темі, повинні навчитися застосовувати формули і методики розрахунку в різних ситуаціях, наближених до їх подальшої професійної діяльності. Таким чином, студенти вчаться аналізувати інформацію, набувають навичок критичного мислення, застосовують теоретичні знання на практиці. Викладач при розробці завдання з використанням кейс-технології повинен

проаналізувати інформацію по темі, що вивчається, підібрати завдання, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю студентів, продумати різні шляхи вирішення, оцінити їх.

Нами проблемна ситуація була використана для узагальнення та систематизації матеріалу за темою «Вибір потужності електродвигуна приводу робочого механізму». Заняття розраховане на 90 хвилин. Студенти працюють в групах по три-чотири чоловіки. Вони мають можливість обмінюватись інформацією.

Перед собою ми ставили на меті: прищепити студентам навички використання теоретичного матеріалу для аналізу практичних проблем; формування навичок оцінювання ситуації, вибору та організації пошуку основної інформації; вироблення студентами вмінь формулювати запитання і запити, розробляти багатоваріантні підходи до реалізації плану дії; формування вмінь самостійного прийняття рішень в умовах невизначеності; формування навичок та прийомів усебічного аналізу ситуацій, прогнозування способів розвитку ситуацій; формуванні вмінь та навичок конструктивної критики; формування комунікативних якостей студентів.

Під час заняття студенти мали змогу користуватися лекційним матеріалом, методичними вказівками з розрахунку потужності електродвигунів для різних режимів роботи (тривалого із постійним та змінним навантаженням, короткочасного, повторно-короткочасного), кінематичною схемою та схемою електричною принциповою керування кран-балки, довідковою літературою та каталожними даними електродвигунів.

Підготовка студентів домашньої частини кейса передбачала залучення міждисциплінарних зав'язків: вони мали акумулювати знання з курсу «Електричних машин», «Основ електроприводу», «Ремонту електрообладнання».

Робота зі студентами була побудована нами згідно класичного варіанту моделі ситуаційного навчання: на I етапі студенти індивідуально знайомились із текстом ситуації (самостійна поза аудиторна робота – студенти мали прочитати завдання «між строк» кейсу і розібратися із будовою кран-балки, можливими причинами виходу із ладу її конструктивних елементів, в т. ч. приводу; якщо студент самостійно зміг віднайти правильний напрямок розв'язання завдання – то проаналізувати причини незадовільної роботи електродвигуна); на II етапі – нами було сформульовано основні питання з кейсу, надано рекомендації щодо напрямку пошуку розв'язку проблемної ситуації; далі студенти були об'єднанні в малі групи (III етап) і працювали у їх складі (IV етап); наступним V етапом стала презентація «рішень» кожної зі студентських груп; на VI етапі відбулась загальна дискусія із запитаннями,

виступами студентів з місця; далі (VII етап) нами було проведено аналіз ситуації та процесу обговорення і наприкінці (VIII етап) підведено підсумки й оцінювання роботи студентів із кейсом.

Треба відмітити, що в процесі роботи довелось консультивати підгрупи, контролювати процес виконання роботи, допомагати вибудувати логічну схему вирішення проблеми. Крім того, виявилась потреба у емоційній підтримці студентів протягом всього процесу навчання: розв'язувати і не допускати конфлікти, створювати обстановку співробітництва і конкуренції одночасно.

Приклад кейсу з дисципліни «Електропривод виробничих машин і механізмів»

В ремонтному цеху механічної майстерні при черговому огляді обладнання інженер-електрик N звернув увагу на той факт, що електродвигун на приводі кран-балки (тип 4АМС160S4У2 з номінальною потужністю $P_{\text{ном}} = 17$ кВт і номінальною швидкістю обертання $n_{\text{ном}}=1425$ об/хв) значно перегрівается, працює із підвищеним шумом і вібрацією, швидкість обертання двигуна знизилась. На прохання N виділити кошти на заміну електродвигуна керівництво зобов'язало його вийти із даної ситуації наявними матеріальними засобами та на майбутнє попередити подібні ситуації, також зауважило, що більше години виробництво не має стояти. У інженера-електрика є в наявності два електродвигуна: один двигун типу АІР132М4У2 потужністю $P_{\text{ном}} = 11$ кВт, та другий електродвигун типу АІР16084У2 потужністю $P_{\text{ном}} = 15$ кВт. Інженеру-електрику N необхідно вирішити питання заміни електроприводу кран – балки і наприкінці робочого дня доповісти про причину незадовільної роботи обладнання. Дії електрика N?

Додаткові вихідні дані, які мають попрохати студенти: кран-балка працює з потужністю $P_{\text{гр}} = 15,4$ кВт за час роботи $t_p = 190$ с, час циклу $t_{\text{ц}} = 530$ с.

Висновки. Впровадження якісно нових активних методів навчання у процес професійної підготовки майбутніх фахівців дасть можливість підвищити результативність взаємодії усіх груп, задля яких працює вища освіта, адже за їх використання у студентів формуються як комунікативні, так і професійні компетенції, зростає особистісна мотивація до навчання, пізнавальна діяльність, а також укріплюється зв'язок змісту професійного навчання у вищому навчальному закладі з потребами сучасного ринку праці у фахівцях.

Кейси — це універсальний педагогічний ресурс, що передбачає співтворчість студента і викладача. Перевага методу ситуаційного навчання над традиційними методами, що застосовуються у навчальному процесі, є незаперечною: використання кейс-методу в освітньому процесі з одного боку стимулює індивідуальну активність учнів, вчить аналізувати та розробляти

програми дій, що дозволить у майбутньому виважено діяти в реальній ситуації, а з другого дає можливість самому викладачу самовдосконалюватись, оновлювати власний творчий потенціал.

Активному впровадженню кейс-технологій в навчальний процес з дисциплін технічного спрямування сьогодні заважають: можливість лише епізодичного використання методики в навчальному процесі; великий обсяг підготовки порівняно з традиційною методикою викладання, відсутність методичної підтримки і можливості перейняття досвіду роботи у «дійсно» практикуючих дану методику викладачів. Тому всі ці аспекти діяльності потребують подальшого вивчення і вдосконалення.

Бібліографічний список:

1. Шевченко О.П. Педагогічні умови використання кейс-методу в процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищих технічних навчальних закладах. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук - Луганськ .: ЛНУ ім. Т. Шевченко, 2011 – 24с.

2. Сурмин Ю.П. Ситуаційний аналіз, или Анатомія кейс-метода / Ю Сурмин, А.Сидоренко, В.Лобода — К.: Центр інновацій и розвитку, 2002. — 286 с.

3. Окно в ситуационную методику обучения // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.casemethod.ru/seminary.php?tbl=books&id=8>

4. Типи кейсів та основні вимоги до змісту кейсу// [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://bookss.co.ua/book_metodika-vikladannya-ekonomiki_702/46_44.tipi-kejsiv-ta-osnovni-vimogi-do-zmistu-kejsu.

5. Белоусова Н.Д. Использование кейс-метода при обучении студентов дисциплине инженерная графика// [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://festival.1september.ru/articles/103801/>

Postnikova M.V., Rechina O. M. Application of the kays-method in teaching of the discipline "Electric driving of manufacturing machines and mechanisms"

Summary. The article considers the practical possibility of applying a case-method in teaching a discipline of technical direction. The development of a practical lesson with application of the method of concrete situations on the topic "Choosing the type of electric drive crane-beams" is given.

Key words: case method, discipline, innovative teaching methods

УДК 437.542

**Рись Ю.С., викладач обліково-економічних дисциплін
ВСП «Оріхівський коледж ТДАТУ»**

МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК ФАКТОР УСПІШНОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ НАПРЯМІВ

Анотація. У статті проаналізовано важливість мотиваційного впливу викладача на формування професійного інтелекту студентів при вивченні облікових дисциплін.

Ключові слова: мотивація, мотив, бухгалтерський облік, компетентність, професійний розвиток.

Постановка проблеми. Розвиток та глобалізація сучасної економіки висуває нові вимоги до багатьох професій, в тому числі і до професії бухгалтера. Сьогодні в умовах ринку бухгалтерський облік є одним із засобів ділового спілкування. Сучасне суспільство ставить перед навчальними закладами високі вимоги щодо підготовки спеціалістів в сфері обліку. Для роботодавців важливе місце займають професіоналізм, соціальна активність і творчий підхід до виконання робочих завдань, вміння працювати в команді, вільно орієнтуватися в законах ринку. Завдання освіти – не просто озброїти обліковими знаннями випускника, а виховати людину, яка володіє способами розв'язання різних проблем у межах професії. Успішному досягненню даної мети сприяє успішна мотивація до навчання.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема мотивації віддавна є об'єктом досліджень учених, серед яких, зокрема, – монографії вітчизняних авторів: В.Г. Асєєва, І.А.Васильєва, Є.П. Ільїна, В.І. Ковальова, О.М. Леонтьєва, П.В. Симонова, П.М. Якобсона – та зарубіжних науковців Х. Хекхаузена, Дж. Аткинсона, А. Маслоу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування необхідності ефективної мотивації до вивчення дисциплін облікового циклу як основи забезпечення формування професійних компетенцій майбутніх фахівців економічних напрямів підготовки.

Виклад основного матеріалу досліджень. «Людина, що не знає нічого, може навчитися, справа тільки в тому, щоб запалити в ній бажання вчитися» - говорив Д. Дідро. Поняття «мотивація» трактується як система застосування мотивів і стимулів (внутрішніх і зовнішніх спонукань) для підвищення пізнавальної та трудової активності. Мотивацією для студента

виступає бажання вчитися заради досягнення не тільки академічної мети, а й для професійного зросту. Тому для успішного засвоєння матеріалу студент повинен хотіти активно брати участь в процесі навчання. Ступінь навчальної активності студента є наслідком сильної або слабкої мотивації навчання.

Перелік навчальних мотивів студентів досить різноманітний. У класифікації мотивів навчання виділяють такі основні групи:

- мотиви, закладені в самій навчальній діяльності;
- навчально-пізнавальні мотиви, пов'язані зі змістом навчальної діяльності;
- навчальні мотиви, пов'язані з процесом навчання, які спонукають до виявлення інтелектуальної активності, подолання перешкод в процесі розв'язання поставлених викладачем задач.
- мотиви, пов'язані з тим, що лежить поза самою навчальною діяльністю:
- соціальні мотиви, що пов'язані як з офіційним, так і з неофіційним статусом студента в академічній групі та відображають суспільну значущість навчання. професійні (відображають значущість навчальної діяльності для оволодіння майбутньою професією);
- мотиви самовизначення (розуміння значущості знань для майбутньої професії і постійне самовдосконалення у цьому напрямку);
- бажання бути лідером та зайняти гідне місце в групі (престижна мотивація);
- прагнення уникнути прикростей із боку викладачів, батьків (мотивація запобігання прикростей);
- орієнтування студентів найчастіше на результат навчання, а не на способи навчальної діяльності, внаслідок чого іноді до кінця навчання у ВНЗ не складається інтерес до подолання труднощів у навчальній роботі.

Всі ці особливості обумовлюють поверхневий, у ряді випадків недостатній інтерес до навчання, його іноді називають формальним і безтурботним ставленням до самого процесу вивчення дисциплін. Тому викладач повинен визначити, які саме види мотивації є більш пріоритетним для студента і спрямувати свою увагу саме на ці види у процесі викладання дисциплін для професійної підготовки.

Серед дисциплін, які формують фахову компетентність майбутнього спеціаліста економічного напрямку, важливе місце, безумовно, відводиться дисциплінам облікового циклу, зокрема бухгалтерському, фінансовому, управлінському обліку.

Майбутні фахівці з облікової діяльності мають більший рівень вмотивованості до вивчення обліку, тому що розуміють важливість оволодіння теоретичними і практичними знаннями, які стануть основою їх професійної діяльності. Проте студенти, які навчаються за напрямами підготовки «Мене-

джмент», «Маркетинг», «Економіка підприємств» та інших, іноді ставлять до бухгалтерського обліку як до важкої та непотрібної в майбутньому дисципліни.

І тут велике значення відіграє майстерність викладача: сукупність його вмінь, кругозору, професійного інтелекту, творчість, здатність відступати від стереотипів. Саме за допомогою цих якостей навіть тему, яка не є цікавою, можна перетворити на захоплюючу, цікаву розповідь з елементами дискусії.

Студенту-економісту слід довести, що кожен підприємець, маркетолог, менеджер, який бажає досягти успіху в бізнесі повинен знати основи бухгалтерського обліку, щоб оперувати ними в своїй діяльності.

Навіть якщо посадові обов'язки, визначені посадою, не передбачають особисто вести бухгалтерію, складати баланси, звіти про рух грошових коштів, виписувати платіжні доручення, накладні, йдеться про те, що професіонал повинен бути в курсі «бухгалтерської кухні» - що відбувається в бухгалтерії, як можна оптимізувати процеси, що протікають в ній. І, звичайно, ви повинні вміти говорити з бухгалтером на одній мові, і, як мінімум, розуміти значення таких визначень, як «дебіторська або кредиторська заборгованість», «операційний прибуток», «валовий прибуток» і т.д.

Особливо важливим є зацікавлення студентів на першій (вступній, настановчій) лекції, яка схожа за своєю структурою для більшості дисциплін (тобто предмет, принципи, методи вивчення дисципліни та викладення загальних понять і безліч термінів). Постає питання: як, не відступаючи від навчальної програми, викликати бажання у студентів дізнатися більше, повністю заволодіти їхньою увагою? Так як бухгалтерський облік навряд чи можна назвати творчою дисципліною, при поясненні його значення буде доречно скористатися методом аналогій.

Запропонувати студентам уявити велику сумку, де в одному місці, в одній кишені у лежить мобільний телефон, гребінець, помада, документи, ключі, ручки, і т.п. А потім терміново зателефонували, людина судорожно перебирає всю цю купу, та ще, наприклад, їде за кермом автомобіля. Телефон вже замовк, і його не знайшли. Все, дзвінок упущений, продаж не відбувся, зустріч зірвалася, можна перераховувати далі неприємні наслідки. Поступово перейти до моралі такої розповіді: з ростом конкуренції доводиться більш раціонально відноситися до таких дзвінків і швидше реагувати на події, тобто в будь-якому місці з закритими очима фахівець повинен знати, де лежить телефон, де помада, гребінець, документи, ключі та інші речі. Тобто організація обліку повинна забезпечувати побудову такої системи обліку, яка дозволяє давати чіткі відповіді, де і що знаходиться на фірмі і в яких сумах обчислюється.

Раціональний підхід в організації бухгалтерського обліку все більш потрібний с тих пір, коли люди стали складати свої капітали, давати майно один одному на час, позичати гроші в банках, продавати товари в борг своїм покупцям.

Особливо слід акцентувати увагу студентської аудиторії на темах, пов'язаних з обліком праці та її оплати. Ніщо не дається нам так дорого і не цінується нами так дешево, як наша зарплата. - говорив письменник і поет Борис Замятін. І, дійсно, ніхто не зможе спростувати істину, що знання про ціну власної праці актуальні для кожного працюючого. Інформація, яку студенти отримують на лекції, обов'язково знадобиться вже в найближчому майбутньому і є однією з базових професійних компетенцій.

Ефективно мотивувати та одночасно максимально наблизити студента до реального середовища організації можна під час практичного заняття, організованого у вигляді ділової гри. При цьому бажано встановити причинно-наслідкові зв'язки, коли результат або рішення студентів в обліковій сфері впливатиме на управління, планування, маркетинг. Реалізація проблемно-цільового принципу проектування в ході гри дозволяє виробити у її учасників більш об'ємне і універсальне розуміння бухгалтерії як системи, яка охоплює всі сфери людської життєдіяльності, переборюючи обмежений підхід до дисципліни, що вивчається, і розширити її межі до самодіяльного мистецтва, націлити учасників в ході гри на розвиток управлінських навиків необхідних не тільки бухгалтеру, а й спеціалісту в сфері комерційної діяльності та управління.

У сучасному студентському середовищі часто присутня слабка потреба в отриманні знань, дистанційованість від дисциплін, що вивчаються. Найпоширенішими є такі прояви «психолого-педагогічних пасток», як: фрустрація («те, чого навчають - в житті не використовується»); когнітивний дисонанс (відчуження, втрата ціннісних орієнтирів - «не знають, як жити»); соціальний інфантизм (небажання трудитися, брати відповідальність за своє життя). В такій ситуації актуалізується необхідність встановлення продуктивного психосоціального контакту «викладач - студент», в якому особливе місце належить діалогу, спільного пошуку смислів у професійно-орієнтованому знанні. Таким чином, найважливішим фактором успішного навчання стає характер навчальної мотивації, її енергетичний рівень. Така постановка питання про виховання студентської молоді актуалізує роль викладача як інтегратора позитивної мотивації студента до навчання.

Викладачу важливо довести, що студенти економічних спеціальностей без облікових знань втрачають безліч можливостей оптимізації своєї професійної діяльності. Адже за допомогою грамотного ведення бухгалтерського обліку фахівці професійно зможуть оперувати термінами надходжень

грошових коштів, згладжувати фінансові показники, бачити наперед касові розриви і можливі фінансові проблеми компанії, що дозволить заздалегідь підготуватися до їх вирішення.

Висновки. Вивчивши проблему студентської мотивації до професійного розвитку під час вивчення облікових дисциплін, можна зазначаємо, що можливостей та технологій для підвищення мотивації існує безліч, але жодної чарівної – немає. Багато чинників впливають на спонуку конкретного студента до праці і навчання: інтерес до предмету, сприйняття його повноцінності, загальне бажання виконувати поставлені задачі, упевненість в собі і відчуття власної гідності, так само, як і терпіння і наполегливість. І, звичайно, не всі студенти мотивовані однаковими цінностями, потребами, бажаннями. Деякі будуть вмотивовані схваленням інших, інші – подоланням проблем. Тому кожному педагогу потрібно пам'ятати головне: викладач повинен розвивати у студентів відчуття впевненості та успішності, встановлювати досяжні цілі, створювати атмосферу конкурентності, але водночас відкритості і довіри, регулювати підбір завдань так, щоб постійно підтримувати оптимальну мотивацію до використання свого потенціалу в області спонукання студентів до навчання.

Бібліографічний список:

1. Зайцева І. В. Формування мотивації учіння студентів вищих економічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / І. В. Зайцева. – Т., 2001. – 20 с.
2. Кислинська І.І. Місце ділової гри в системі сучасних технологій навчання. // Наукові дослідження, теорія та експеримент 2006”. Друга міжнародна науково-практична конференція 15-17 травня 2006 р.: Полтава: Вид-во „Інтер Графік”, 2006
3. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті: Навч. посібник. — Вид. 2. — К.: КНЕУ, 2003.
4. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: Учебное пособие / Ред.- сост. Д.Я. Райгородский. – Самара.: Изд. Дом «Бахрах», – 2002. – 672 с.

Rys Y.S. Motivation to study Accounting as a factor of successful professional training of economic directions students.

Summary. The article analyzes the importance of teacher's motivation influence on the formation of a professional intelligence of students in the study of accounting disciplines.

Key words: motivation, motive, accounting, competence, professional development.

УДК 331.101

Синяєва Л.В., д.е.н., професор,
Таврійський державний агротехнологічний університет

УРАХУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА ВІКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ЧИТАННЯ ЛЕКЦІЙ

Анотація. Вибір теми статті обумовлений потребою у дослідженні цієї проблеми з метою розробки нових підходів до організації проведення лекцій, її удосконалення та модернізації в загальній системі освітньої діяльності, і на цій основі виявлення та поширення набутого досвіду, отриманого у процесі роботи.

Ключові слова: студенти, лекція, функції лекції, навчальний процес, освітньо-вікові періоди

Постановка проблеми. Навчальний процес є стрункою системою, яка складається з певних елементів, має структурні складові відповідно до її функцій, і тенденцію до постійного саморозвитку й самовдосконалення. Система навчального процесу складається з таких взаємопов'язаних елементів: мети, навчальної інформації, засобів педагогічної взаємодії суб'єктів викладання й учіння, форм їх взаємодії, урахування різних освітньо-вікових періодів слухачів тощо. Однією з основних і найважливіших форм організації навчального процесу є лекція, яка передбачає розширення і збагачення попередньо здобутих знань а також оволодіння методикою роботи з науковим та навчальним матеріалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми проведення лекцій на різних етапах розвитку вищої освіти знайшли відображення у працях національних і зарубіжних науковців. Серед них слід виокремити роботи: Алексюка А.М., Кузьмінського А.І., Лозової В. І., Троцько Г. В., Мескона М. Х., Альберта М., Хедоурі Ф., Вудока М., Френсіса Д., Ковальського Теодора Дж., Скотта Дж.-Гр., Тюріної В. О., Ващенко І. В., Змеєва С. І., Гірника А., Бобро А. та ін.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є обґрунтування природи і сутності підготовки до проведення лекції та виявлення особливостей її читання у різних вікових аудиторіях. Для досягнення мети в роботі поставлено і вирішено такі задачі: визначена роль лекції у навчальному процесі вузу; досліджено види лекцій з точки зору застосовуваних методів; узагальнені особ-

ливості читання лекцій у різних вікових аудиторіях.

Методологічною основою роботи є теоретичні положення та висновки надбань світової освітянської думки, фундаментальні концепції і закони сучасної навчально-дослідницької системи ВНЗ України. У процесі написання роботи використано матеріали законодавчих та виконавчих органів влади України, публікації фахових видань, газетні статті, методи педагогічних досліджень, а також методичний і практичний матеріал кафедри обліку і оподаткування ТДАТУ.

Виклад основного матеріалу. Лекція (від лат. слова *lectio* – читання) – це організований у доступній формі систематизований виклад навчального матеріалу, будь-якого читання, теми, розділу предмета, сутності тієї чи іншої проблеми. Лекція – це логічне, послідовне викладення матеріалу, яке характеризується судженнями, висновками, підсумком. Слово «лекція» походить від латинського «*lectio*» – читання. Як правило, лекція є елементом системи занять, який охоплює основний теоретичний матеріал окремої або кількох тем навчальної дисципліни. Лекція – це основна форма проведення навчальних занять у вищому навчальному закладі, яка призначена для засвоєння теоретичного матеріалу. Тематика курсу лекцій визначається робочою програмою.

Лекція у вищій школі розглядається і як метод, і як форма навчання. Це логічно структурований, системний, послідовний і обмежений у часі виклад передбаченого програмою наукового питання, побудований на діалектико-матеріалістичній основі. Лекція дає студентам уявлення про науку в цілому, її методологію, знайомить із основними теоретичними питаннями певної проблеми.

Лекції не вичерпують предмета науки і покликані закласти основи наукових знань, визначити напрям, основний зміст і характер усіх видів навчальних занять і, головним чином, самостійної роботи студентів.

Лекції спонукають студентів до роздумів над науковими проблемами, до пошуку відповідей на запитання, що виникли, до перевірки найцікавіших і найважливіших положень. Під впливом лекції у студентів виробляється певний погляд на науку, її завдання і перспективи, складаються наукові переконання, формується установка на професію, мотивація щодо творчого підходу до неї.

До *структурної побудови* лекції можна віднести: формулювання теми, повідомлення плану, рекомендованої літератури до самостійної роботи і власне виклад змісту проблеми.

Лекції притаманні три основні функції, які визначають її можливості в

навчальному процесі: пізнавальна, розвиваюча і організуюча. Крім цього, функціями лекції є: методологічна; інформаційна (освітня); орієнтаційна; стимулююча; мотиваційна; роз'яснююча; пояснююча; переконуюча; розвиваюча; виховна; порівняння та аналізу

Зміст лекції має відповідати ряду принципів. Основними з них є: цілісність, науковість, доступність, систематичність і наочність [3].

Види лекції та їх класифікація:

1. *Вступна лекція.* Дає цілісне уявлення про навчальний предмет, орієнтує студента у системі роботи з курсу.

2. *Лекція-інформація* орієнтована на виклад і пояснення студентам наукової інформації у певній системі

3. *Ознайомча лекція.* Увага концентрується на питаннях, пов'язаних із метою та завданням курсу, взаємозв'язках науки і навчальної дисципліни.

4. *Настановча лекція* проводиться перед семінарами, конференціями, проходженням різних видів практики тощо.

5. *Інструктивна лекція.* Доцільна для слухачів-початківців, які не обізнані в питаннях організації пізнавальної діяльності під час аудиторних занять, вона також готує студентів до творчого вирішення навчально-пізнавальних завдань.

6. *Тематична лекція* – орієнтується на виклад і пояснення студентам наукової інформації, яку потрібно осмислити і запам'ятати.

7. *Підсумкова лекція* – узагальнює матеріал, що вивчався, виокремлює основні питання курсу, зосереджує увагу на практичному значенні набутих знань у подальшому навчанні та майбутній професійній діяльності.

8. *Оглядова лекція* відзначається систематизацією наукових знань. Даний тип лекції використовується також для підготовки студентів до певних форм контролю (зокрема, державних іспитів).

Сприйняття лекцій студентами молодших і старших курсів не однаково, і цю обставину завжди враховують досвідчені лектори. Особливо важко засвоювати лекційний матеріал першокурсникам. Вчорашній школяр, що переступив поріг вузу, опиняється в незвичних умовах. Не відступаючи у принципі від сутності вузівського викладання, в методиці читання лекцій необхідно враховувати особливості першого курсу. Шляхом ряду прийомів лектор може полегшити першокурсникам сприйняття і засвоєння лекційного матеріалу:

1. Для розкриття складних теоретичних положень слід наводити найцікавіші факти, прості і яскраві приклади.

2. При першій-ліпшій можливості необхідно показувати зв'язок вис-

ловлюваного наукового матеріалу з практикою, значення набутих знань у майбутній практичній діяльності за обраною спеціальністю.

3. Максимально використовувати в процесі читання лекцій наочні і технічні засоби навчання.

4. Темп лекції повинен бути дещо сповільненим; найважливіші положення необхідно повторювати, спеціальні терміни пояснювати щоби правильно записати. В той же час лектор не може знижувати темп викладу до диктування.

5. Дуже важливо пов'язати зміст лекції з подальшими за нею лабораторними і практичними заняттями.

6. У процесі читання лекції рекомендується орієнтувати студентів щодо літератури і якості підручників і навчальних посібників, тим самим направляючи їх на самостійну роботу.

7. Вельми ефективною є комбінація монологічного і евристичного методів викладу лекційного матеріалу.

Враховуючи особливості студентської аудиторії на першому курсі, лектор не має права піддатися спокусі спростити свій предмет настільки, щоб підійти до грані, за якою починається «вульгаризаторство».

Лекція на старших курсах, починаючи з третього, відрізняється більшою широтою і глибиною обхвату наукових проблем. Лекційний виклад тут носить проблемний характер, що виключає спрощення і популяризаторський підхід в освітленні наукових питань.

Читання лекцій для студентів-заочників має свою специфіку і вимагає від лектора високої кваліфікації і достатнього педагогічного досвіду. Лекційний курс на заочному відділенні в об'ємі скорочений, але він не може через це механічно зменшуватись або полегшуватись. Він повинен носити настановний або оглядовий характер за своїм змістом і мати свою методику.

Професор або доцент, що читає лекції студентам-заочникам, повинен ставити перед собою наступні цілі: 1. Дати загальне уявлення про проблематику наукової дисципліни. 2. Концентрувати головну увагу не на фактології, а на методології предмету, що вивчається. 3. На основі аналізу вузлових проблем дати цілісне уявлення про закономірності розвитку науки в області дисципліни, що вивчається. 4. Дати вказівки по основній методологічній і спеціальній літературі, підручникам і навчальним посібникам. 5. Спрямувати самостійну роботу студентів-заочників шляхом методичних порад і рекомендацій.

Коли йде мова про дорослих людей, приміром, працівників підприємства, слід пам'ятати, що вони мають професійний досвід, соціальний статус,

сформовані професійні переваги, але разом з цим вони втратили в якійсь мірі навички навчання. Психологічні особливості дорослих потребують специфічних форм і методів, нетрадиційних підходів до професійного навчання. У дорослих, які проходять навчання після тривалої перерви (хоча б кілька років після закінчення школи), актуалізація наявних знань утруднена. Труднощі при проведенні лекції в дорослій аудиторії полягають у тому, що дорослі, як правило, відповідають на запитання тільки тоді, коли точно знають відповідь. Інакше кажучи, у дорослих учнів високий рівень контролю.

Таким чином, виявлення закономірностей психологічної теорії навчання у вищій школі, тісно пов'язано з розглядом особливостей психології студентського віку.

Отже, нами з'ясовано, що лекція має право на існування в сучасному вузі. Це наша точка зору. А як студенти ставляться до цієї форми навчальних занять? Питання не риторичне. У цьому переконує статистика. Із загального числа опитаних студентів нашого навчального закладу 57% вважають, що відвідування лекції – це марна трата часу. Багато з них зовсім би не відвідували лекції, якби не було жорсткого контролю. Вагомий аргумент, висунутий студентами – можливість самостійно прочитати матеріал за підручником або на сайті. 43% студентів схильні відвідувати лекції з метою отримання вже переробленого викладачем навчального матеріалу, що полегшує складання іспитів і заліків. На наш погляд, ці та інші факти свідчать, що у вищій школі проблема лекційних занять є актуальною і вимагає ретельного аналізу і розгляду.

Аналіз наших даних свідчить, що 65% студентів навчаються за принципом «вивчив – здав – забув», і, як правило, не можуть підтвердити отриману раніше позитивну оцінку своїх знань, а значить, і не проходять тестування по залишкових знаннях. І тільки 35% студентів, що мають стійкий перспективно-спонукальний мотив, осмислюють навчальний матеріал безпосередньо на лекції, засвоюючи його на першому рівні (рівні впізнавання). Це засвоєння дає можливість трансформуватися до більш високого рівня (осмислене відтворення) і перейти до довгострокової пам'яті, якщо студент багаторазово повертається до цієї інформації самостійно, що відбувається вкрай рідко. Отже, студент прослухав лекцію, записав і не повертається до неї до необхідного моменту. У цьому випадку відбувається «скидання» інформації. Тоді і підготовка до іспитів починається практично з нуля, що підтверджують і самі студенти.

Проведене дослідження демонструє, що студенти, які відвідують лекції, зазвичай записують інформацію механічно, без осмислення, відкладаючи

її засвоєння до необхідного моменту. Момент цей найчастіше настає під час заліку або іспиту. Це породжує низьку ефективність і низьку якість освіти.

У вищій школі був такий період, коли відмовилися від лекції взагалі. Це був час різкого скорочення годин, відведених на лекції і збільшення кількості практичних занять. Розуміння абсурдності такого рішення у подальшому призвело до відновлення лекційних занять, як основної форми навчання у вузі. Але як завжди, при цьому мало що було зроблено для вдосконалення методики проведення лекції.

Висновки. 1. Лекційна форма викладання – це найбільш оперативний спосіб передачі наукової інформації, оскільки лекція оперує значним обсягом матеріалу і звернена до великої кількості людей.

2. Перевагами лекційної форми викладання є також можливість застосувати різні способи викладення лекційного матеріалу – від чисто інформаційної до проблемної побудови лекції.

3. Найважливішим аспектом лекційної форми викладання є особисте спілкування студентів з ученими, яке не може замінити ніякий підручник.

4. Лектор має можливість також намітити шляхи самостійного вивчення студентами матеріалу навчальної дисципліни.

Досвід навчання у вищій школі свідчить про те, що відмова від лекцій знижує науковий рівень підготовки студентів, порушує системність і рівномірність їх роботи протягом семестру. Тому лекція як і раніше залишається як провідним методом навчання, так і провідною формою організації навчального процесу у вузі.

Бібліографічний список:

1. Вудок М., Френсис Д. Раскрепощенный менеджер. — М.: Дело, 1991. — С. 216—240.
2. Ковальський Теодор Дж. Проблемні ситуації в керуванні освітою. — Пер. з англ. А. Камянець. — Львів: Літопис, 2003. — 253 с.
3. Кулюткин Ю. Н., Сухобская Г. С. Моделирование педагогических ситуаций. — М., 1981 — 120 с.
4. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання. — Харків: Харківський педагогічний університет ім.Г.С.Сковороди, 1997. — 338 с.
5. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. — М.: Дело, 1992. — 701 с.
6. Немов Р. С. Психология. — М.: Просвещение, 2005. — Кн.2. Психология образования. — 496 с.

7. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28 черв. 1996 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30
8. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: підручн. для студ. та викл. вищ. навч. закл. / А.М. Алексюк. – К.: Либідь, 2008. – 558с.
9. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / Ана-толій Іванович Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с.

Synyaeva L.V., Of individual-psychological and age features of students during lectures

Summary. The choice of the theme of the article is due to the need to study this problem with the aim of developing new approaches to the organization of lectures, its improvement and modernisation in the General system of educational activities, and on this basis, the identification and dissemination of experience gained in the process.

Key words: students, lectures, functions, lectures, educational process, educational-ages

УДК 378.14

Сухаренко О.І., к.с.г.н., доцент, Федюшко М.П., к.с.г.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ У
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Анотація. У статті розглядаються інноваційні методи навчання, які використовуються у системі сучасного освітнього процесу. Визначаються характерні особливості засобів, форм і методів інноваційного навчання, про надання слухачам магістратури цілісної і логічно-послідовної системи знань про дидактику підготовки кадрів вищої кваліфікації.

Ключові слова: методика викладання, інтерактивні методи, форми організації навчання, освітні технології, освітній процес, тренінги, ділові ігри, електронне навчання.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування системи освіти України набуває актуальності проблема професійної підготовки фахівців. Її розв'язання полягає у відродженні українським суспільством

національної ідеї, відкритості зарубіжному досвіду, утіленні перспективних технологій розвитку, навчання, викладання у ВНЗ, що об'єктивно потребує підвищення вимог до освітньої системи та професійної підготовки фахівців високої кваліфікації.

Магістри повинні володіти не тільки знаннями, вміннями і навичками творчої діяльності у відповідній галузі, а й уміти навчати інших, розробляти методологічні основи управління навчально-освітнім процесом у системі підготовки і перепідготовки управлінських кадрів усіх сфер народного господарства країни.

Методика викладання - це оптимальне поєднання загально дидактичних методів, прийомів і засобів навчання, які застосовуються для організації навчального процесу.

Вивчення дисципліни «Методика викладання у вищій школі» передбачає підготовку національної еліти, яка здатна оволодіти освітньо-світоглядною парадигмою гуманітаризації, гуманізації і демократизації вищої освіти, забезпечує різнобічний розвиток особистості викладача і студента ВНЗ.

Мета курсу – надання студентам магістратури цілісної і логічно-послідовної системи знань про дидактику підготовки кадрів вищої кваліфікації, розкриття концепції, основи теорії, методики і методології викладання дисциплін у системі вищої школи.

Аналіз останніх досліджень и публікацій. Визначальними тенденціями розвитку світової освітньої системи стають поглиблення її фундаменталізації, посилення гуманістичної спрямованості, духовної та загальнокультурної складової освіти, формування у студентів системного підходу до аналізу складних технічних і соціальних ситуацій, стратегічного мислення, виховання соціальної та професійної мобільності.

В Україні розглянуті тенденції і особливості розвитку істотно ускладнюються ще й тим, що вони відбуваються на тлі процесів глибокої трансформації не тільки суспільно-політичного устрою та соціально-економічного укладу, а й суспільної психології, системи життєвих цінностей і орієнтирів, морально-етичної парадигми.

Основою якісних змін у вищій освіті України є п'ять пріоритетних напрямів:

- 1) європейський рівень якості і доступності освіти;
- 2) духовна зорієнтованість освіти;
- 3) демократизація освіти;
- 4) соціальне благополуччя науковців і педагогів;

5) розвиток суспільства на основі нових знань.

В Україні реалізується програма навчання протягом усього життя людини. Країни - учасниці Болонського процесу підкреслюють важливий внесок вищої освіти у впровадження довічного навчання в реальність.

Структура освіти України за своєю ідеологією та цілями узгоджена зі структурами освіти більшості розвинутих країн світу. Україна досягла високого рівня реалізації двох стратегічних завдань: розширення доступу до отримання вищої освіти і досягнення рівня, відповідного світовим стандартам, що сприятиме найповнішому задоволенню освітніх потреб громадян.

Місце в структурно-логічній схемі спеціальності. Навчальна дисципліна “Методика викладання у вищій школі” є нормативною дисципліною для підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр”, її завоювання є підґрунтям для ефективної освітньої діяльності викладача у вищій школі. Курс методика викладання у вищій школі галузь методика викладання пов’язана з багатьма науками: філософією, педагогікою, психологією, соціологією, етикою, естетикою, анатомією і фізіологією людини, кібернетикою тощо. Міжпредметні зв’язки методика викладання у вищій школі з іншими науками дають змогу глибше пізнати психологічні факти, явища і процеси.

Формулювання цілей статті. Поняття «освітньо-навчальних інновацій» використовується у різних педагогічних процесах для визначення адекватних механізмів впливу, скоординованих у єдину програму, яка охоплює всі напрями освітніх транс формацій ВНЗ. Інноваційне навчання – це постійне прагнення до переоцінки цінностей, збереження тих із них, які мають незаперечне значення, і відкидання тих, що вже застаріли. Інновації у навчальній діяльності пов’язані з активним процесом створення, поширення нових методів і засобів (нововведень) для вирішення дидактичних завдань підготовки фахівців у гармонійному поєднанні класичних традиційних методик та результатів творчого пошуку, застосування нестандартних, прогресивних технологій, оригінальних дидактичних ідей і форм забезпечення освітнього процесу.

Відтак освітні інновації характеризуються цілеспрямованим процесом часткових змін, що ведуть до модифікації мети, змісту, методів, форм навчання, способів і стилю діяльності, адаптації освітнього процесу до сучасних вимог часу і соціальних запитів ринку праці. Передусім, це має полягати в сучасному моделюванні, організації нестандартних лекційно практичних, семінарських занять; індивідуалізації засобів навчання; кабінетного, групового і додаткового навчання; факультативного, за вибором студентів, поглиб-

лення знань; проблемно-орієнтованого навчання; науково-експериментального при вивченні нового матеріалу; розробці нової системи контролю оцінки знань; застосуванні комп'ютерних, мультимедійних технологій; навчально-методичної продукції нового покоління.

Таким чином, серед сучасних технологій навчання, своєчасність і корисність яких підтверджена досвідом роботи ВНЗ, слід виділити: особистісно-орієнтовані, інтеграційні, колективної дії, інформаційні, дистанційні, творчо-креативні, модульно-розвивальні тощо. Вони мають стати основою для ефективної дидактико-методичної, психологічної, комунікативної взаємодії студента і викладача та прояву компетентних навичок. У цій технології особистість, тобто здобувач вищої освіти, – головний суб'єкт, мета, а не засіб досягнення поставленої мети.

Виклад основного матеріалу досліджень. Нині в освітній практиці відомі педагогічні технології, які найбільш часто використовуються. Спробуємо класифікувати їх таким чином:

- структурно-логічні технології: поетапна організація системи навчання, що забезпечує логічну послідовність постановки і вирішення дидактичних завдань на основі поетапного відбору їх змісту, форм, методів і засобів із урахуванням діагностування результатів;

- інтеграційні технології: дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів (у т. ч. електронних);

- професійно-ділові ігрові технології: дидактичні системи використання різноманітних «ігор», під час проведення яких формуються вміння вирішувати завдання на основі компромісного вибору (ділові та рольові ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг, комп'ютерні програми тощо);

- тренінгові засоби: система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів вирішення типових практичних завдань за допомогою комп'ютера (психологічні тренінги інтелектуального розвитку, спілкування, розв'язання управлінських завдань);

- інформаційно-комп'ютерні технології, що реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі діалогу «людина-машина» за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролюючих, інформаційних тощо);

- діалогово-комунікаційні технології: сукупність форм і методів навчання, заснованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб'єкт-суб'єктного рівня.

Інноваційну навчальну технологію та сучасні методи викладання, на нашу думку, слід розглядати як загально дидактичний процес, що полягає у використанні сукупності оригінальних способів і прийомів спільної діяльності суб'єктів освітнього процесу, спрямованих на досягнення мети навчання, розвитку особистості та креативно-фахового здобуття знань і компетенції відповідно до завдань підготовки професіоналів нового часу.

Згідно із науковими положеннями загальноприйняті методи викладання можна класифікувати за такими ознаками: види навчальних робіт студентів (усні, письмові; аудиторні, самостійні, позааудиторні); загальні (колективні, групові, індивідуальні та ін.); джерело одержання знань і формування навичок і вмінь (лекція, аналіз документа, робота із законодавчою базою, використання наочних засобів, інтернет-ресурсів тощо); ступінь самостійності та характер участі студентів у освітньому процесі (активні, інтерактивні, пасивні); рівень усталеності та новизни (традиційні, класичні, нестандартні, новаторські), авторство (оригінальні, авторські, загальні, дидактичні) та ін. У сучасній методиці викладання найбільш прийнятною виявилася класифікація, побудована на дієвому підході до навчання.

Згідно з нею існують методи:

а) які забезпечують опанування навчального предмета (словесні, візуальні, практичні, репродуктивні, проблемно-пошукові, індуктивні, дедуктивні);

б) які стимулюють та мотивують навчально-наукову діяльність (навчальні дискусії, проблемні ситуації, професійно-орієнтовані ділові ігри, творчі завдання, пошук і дослідження, експерименти, конкурси, вікторини тощо);

в) методи контролю і самоконтролю у навчальній діяльності (опитування, залік, іспит, контрольна робота, тестові завдання, питання для самоконтролю, у т. ч. через комп'ютерні освітні системи).

Розглянемо окремі методики викладання з позиції їх новизни, ефективності, дієвості, доцільності використання у сучасних умовах інформатизації вищої школи. На сьогоднішньому ринку освітніх послуг такими є інноваційні активні та інтерактивні методики навчання. Оскільки суттєво зростає творча компонента освіти, активізується роль усіх учасників навчального процесу, зміцнюється творчо-пошукова самостійність студентів, особливої актуальності набули концепції проблемного та інтерактивного навчання, пов'язаного з використанням комп'ютерних систем. Під час такого освітнього процесу студент може комунікувати з викладачем онлайн, вирішувати творчі, проблемні завдання, моделювати ситуації, включаючи аналітичне і критичне мислення, знання, пошукові здібності.

Слід розібратися з поняттям «інноваційні методики викладання». Воно, на нашу думку, є полікомпонентним, оскільки об'єднує всі ті нові й ефективні способи освітнього процесу (здобуття, передачі й продукування знань), які, власне, сприяють інтенсифікації та модернізації навчання, розвивають творчий підхід і особистісний потенціал здобувачів вищої освіти. Серед інтерактивних методів, форм і прийомів, що найчастіше використовуються в навчальній роботі ВНЗ, слід назвати такі: аналіз помилок, казусів; аудіовізуальний метод навчання; брейнстормінг («мозковий штурм»); діалог Сократа (сократів діалог); «дерево рішень»; дискусія із запрошенням фахівців; ділова (рольова) гра; коментування, оцінка (або самооцінка) дій учасників; майстер-класи; метод аналізу і діагностики ситуації; метод інтерв'ю (інтерв'ювання); метод проєктів; моделювання; публічний виступ; робота в малих групах; тренінги індивідуальні та групові (як окремих, так і комплексних навичок) та ін. Із інноваційних механізмів активізації педагогічного і наукового процесів усе частіше згадується необхідність відродження ідеї змагальності у всіх сферах життя, зокрема, йдеться про метод «гонка за лідером».

Автори цієї методики висвітлюють ретроспективу, значення, зміст поняття «змагання», розкривають методологічні аспекти застосування нетрадиційної (штучної) конкуренції.

Із впровадженням дистанційного навчання багато вузів уже сьогодні застосовують технологію онлайнсемінару під назвою «вебінар», який демонструє порівняльні таблиці, презентації, відеоролики тощо.

За допомогою інтернет-технологій вебінар зберіг головну ознаку семінару – інтерактивність, яка забезпечує моделювання функцій доповідача, слухача, що працюватимуть інтерактивно, комунікуючи разом за сценарієм проведення такого семінару.

Крім того, розкриваючи активні методи навчання здобувачів вищої освіти, необхідно також приділити увагу питанням соціально-психологічного тренінгу, в якому основним принципом виступає активна позиція кожного його учасника. Сутність і класифікація тренінгу, основні види вправ і процедур, етапи тренінгової роботи тощо зводяться до «зворотного зв'язку», який полягає у висловленні кожним учасником власної думки з окремих питань навчального заняття. Включення в освітній процес активних форм навчання, у тому числі психологічних тренінгів, суттєво впливає на розвиток професійних та особистісних якостей майбутнього спеціаліста.

При налагодженні зв'язку викладач – студент за допомогою онлайн-комунікації в інформаційному освітньо-науковому середовищі університетів необхідні суттєві консолідовані дії кафедр, інформаційних центрів, лаборато-

рій, бібліотек для його наповнення якісними проблемно-орієнтованими ресурсами, як наслідок, забезпечення здобуття знань.

Висновки. Таким чином, структура й сутність інноваційного освітнього процесу відповідає характеру і швидкості соціальних змін у суспільстві, високим європейським стандартам підготовки конкурентоспроможних фахівців інноваційного типу. Отже, сучасний зміст освіти має орієнтуватися на використання інформаційних технологій, поширення інтерактивного, електронного навчання з доступом до цифрових ресурсів та інтелект-навчання для майбутнього.

Бібліографічний список:

1. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі : монографія / І. І. Доброскок, В. П. Коцур, С. О. Нікітчина [та ін.] ; Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – Переяслав-Хмельниц. : Вид-во С. В. Карпук, 2008. – 284 с.

2. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / П. Ю. Саух [та ін.] ; ред. П. Ю. Саух. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 443 с.

3. Галиця І. Інтелектуально-конкурентні ігри як креативний механізм активізації педагогічного, наукового та інноваційного процесів / І. Галиця, О. Галиця // Вища шк. – 2011. – № 1. – С. 104–107.

4. Доронина Н. Н. Организация учебного процесса в вузе с использованием активных методов обучения : методы обучения студ. в вузе / Н. Н. Доронина // Социология образования. – 2011. – № 3. – С. 31–38.

Suharenko O. I., Fedjuchko M. P. Issues of the day of teaching methods are in higher educational establishments

Annotation. The innovative methods of studies, that is used in the system of modern educational process, are examined In the article. The characteristic features of facilities, forms and methods of innovative studies are determined, about a grant to the listeners of city council of the integral and logically-successive system of knowledge about the didactics of training of personnels of higher qualification.

Key words: teaching methods, interactive methods, forms of organization of studies, educational technologies, educational process, trainings, business games, electronic studies.

УДК 378.144≈371.268

Темніков Г.Е.

Таврійський державний агротехнологічний університет

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Анотація. В статті наведені результати впровадження електронного журналу контролю успішності і відвідування в Таврійському державному агротехнологічному університеті.

Ключові слова: електронний журнал, кредитно-модульна система, контроль якості знань.

Постановка проблеми. Якісна підготовка фахівців у ВНЗ неможлива без контролю успішності протягом кожного семестру. Ефективна система контролю поточної успішності дозволяє не тільки оцінювати виконання навчального плану кожним студентом ВНЗ, а й оцінити якість реалізованих у ВНЗ освітніх програм, своєчасно звернути увагу на труднощі студентів у освоєнні окремих навчальних дисциплін, отримати показники ефективності кожного викладача.

Основним документом оцінювання знань студентів є журнал. До недавнього часу він вдавав із себе паперовий варіант. У наш час, коли розвиток комп'ютерних технологій йде стрімкими темпами, знижується вартість персональних комп'ютерів і вони стають доступними все більшій кількості користувачів, розвиваються мережеві технології зв'язку, в тому числі і на основі інтернет-технологій, повсюдно впроваджується електронний документообіг, такий варіант журналу все більше і більше себе зживає через свої недоліки і на зміну йому приходять електронний варіант журналу успішності. Він дозволяє вести не тільки облік успішності, а й вирішує питання автоматичного підрахунку підсумкових оцінок на основі поточної інформації і складання різних звітів, відомостей, діаграм і графіків, з'являється доступ студентів і їх батьків до перегляду поточної успішності і можливість працювати з журналом не тільки в стінах вузу, а й за його межами, зникає потреба в архівних площах для зберігання паперових журналів.

Мета статті. Проаналізувати існуючі рішення в області впровадження електронних журналів контролю успішності і відвідування, в тому числі і з урахуванням кредитно-модульної системи, виявити позитивні особливості

електронного журналу для оцінки якості знань студентів і виявити вузькі місця, які можуть виникнути в результаті впровадження.

Виклад основного матеріалу. Важлива роль у забезпеченні високої якості освіти та формуванні конкурентноспроможних фахівців в умовах Болонського процесу належить системі оцінювання навчальних досягнень студентів за умов кредитно-модульної системи навчання, на основі якої відбувається організація навчального процесу в більшості ВНЗ в Україні [3].

Показники контролю знань студентів є єдиною основою для судження про результати навчання, а отже й для вирішення таких важливих питань, як переведення на наступний курс, призначення стипендії, видача диплому. Дані про результати контролю знань студентів слугують основними показниками, за якими оцінюється робота не тільки окремих студентів і викладачів, а й академічних груп, курсів, факультетів і вищих навчальних закладів у цілому.

Важливим кроком є створення вищим навчальним закладом власної системи моніторингу, яка б дала можливість оцінити якість підготовки випускників. Для цього необхідно використати комплекс показників, завдяки яким можна об'єктивно оцінити майбутнього фахівця, його здатність виконувати майбутню професійну діяльність. Така система якості повинна бути основана на усталених традиціях, результатах наукових досліджень і сучасного досвіду. Моніторинг є цілісним управлінським інструментом, який дозволяє зібрати, зберегти, обробити, поширити інформацію про діяльність педагогічної системи, визначити її стан і спрогнозувати розвиток.

Створення інформаційних умов для формування цілісного уявлення про стан освітнього процесу, про якісні й кількісні зміни в ньому є основною метою моніторингу якості освіти у вищому навчальному закладі [2].

Тому дуже важливо грамотно і ефективно спланувати моніторинг якості освіти та вибрати інструментарій, за допомогою якого цей процес буде здійснюватися.

Під моніторингом в системі «викладач – студент» розуміється сукупність контролюючих заходів, обумовлених контролем процесу навчання і передбачає в динаміці рівень засвоєння студентами матеріалу і його коригування. Інакше кажучи, моніторинг - це безперервні контролюючі дії в системі «викладач - студент», що дозволяють спостерігати і коригувати в міру необхідності просування студента від абітурієнта до фахівця.

Проблема обробки величезного масиву інформаційних потоків, пов'язаних із кредитно-модульною системою організації навчального процесу, наштовхнула на думку щодо розробки та запровадження комп'ютерної

програми автоматизації обліку навчальних досягнень студентів, яка дозволила б:

- спростити виконання рутинних трудомістких обчислювальних операцій, зокрема елементарних арифметичних розрахунків;
- суттєво скоротити витрати часу викладача на обслуговування необхідного навчально-облікового документообігу;
- підвищити рівень достовірності та оперативності інформації;
- забезпечити викладача своєчасною, повною та достовірною інформацією.

З 2014 року в ТДАТУ в експериментальному режимі ведеться впровадження інформаційного ресурсу «Електронний журнал».

Електронний журнал працює як інтерактивна експертна система контролю якості освіти, що здійснює диференційований підхід до кожного студента і аналізує його індивідуальну освітню траєкторію протягом усього періоду навчання.

В основі розробки інформаційної системи лежала ідея збереження знайомого кожному викладачеві зовнішнього вигляду журналу, який і став зразком зовнішнього вигляду системи. Інтуїтивно зрозумілий інтерфейс дозволяє викладачам з легкістю освоїти нововведення, а головне - витратити мінімум часу на заповнення, і навіть економити час на складанні регулярної звітності. Сторінка «електронного журналу» (рис.1) практично не відрізняється від сторінки традиційного журналу.

П. І. Б.	L1	L2	L3	L4	L5	L6	L7	CP1	PMK1	M1	M1+	%	L8	L9	L10	L11	L12	L13	L14	CP2	PMK2	M2	M2+	%	Разом	A-F	П. І. Б.
	1	2	3	4	5	6	7						8	9	10	11	12	13	14								
Андреев С.В.	2	2	2	2	2	2	Н	6	18.0	12.0	60.0	60.0	2	3	2	3	3	2			8	23.0	7.0	60.0	60	3Е	Андреев С.В.
Безменов М.А.	2	2	2	2	2	1	1	10	30.0	60.0	60.0	60.0	1	2	1	2	3.2	3.2	3.2	10	5	30.0	61.2	61	3Е	Безменов М.А.	
Бочаров О.Р.	2	2	2	2	2	2	2	10	6	30.0	60.0	60.0	2	3	2	2	2	2	2	10	5	30.0	60.0	60	3Е	Бочаров О.Р.	
Вакул В.В.	2	2	2	Н	2	2	2	4	4.5	20.5	9.5	60.0	3	3	3	3	3	3	2	5	5	30.0	60.0	60	3Е	Вакул В.В.	
Дядю М.С.	2	2	3	2	2	3	2	2	3	21.0	9.0	60.0	Н	Н	Н	Н						30.0	60.0	60	3Е	Дядю М.С.	
Жуков О.С.	3	3	3	2	2	2	2	3	3	23.0	7.0	60.0	2	2	2	2	2	2	2	10	6	30.0	60.0	60	3Е	Жуков О.С.	
Жулинський Є.М.	3.4	3.4	3.4	3.4	3	3	3	9	8	39.6	79.2	3	3	2	3	2	2	2	2	9	9	35.0	70.0	75	4С	Жулинський Є.М.	
Заблюцький А.Г.	3.4	3.4	3.4	3.4	3.4	1.5	1.5	10	7.5	37.5	75.0	3.2	3.2	3.2	3.2	3.2	3.2	10	8	40.4	80.8	78	4С	Заблюцький А.Г.			
Зуєв О.Д.	3	3	2	2	2	2	2	7	7	30.0	60.0	60.0	3	2	2	2	3	3	3	10	2	30.0	60.0	60	3Е	Зуєв О.Д.	
Кабанов С.О.	3.6	3.6	3.6	3.6	3.6	3.6	5.4	10	8	45.0	90.0	2	2	2	2	3	3	3	8	6	31.0	62.0	76	4С	Кабанов С.О.		
Казачок В.Ю.	2	2	2	2	2	Н	2	7.5	2.5	22.0	8.0	60.0	2	2	2	2	2	1	2	10	8	31.0	62.0	61	3Е	Казачок В.Ю.	
Макаров О.Д.	2	2	2	2	2	2	2	9	4.5	23.5	6.5	60.0	2	2	2	3	3	3	10	5	30.0	60.0	60	3Е	Макаров О.Д.		
Мурашев Д.В.	3.2	3.2	3.2	3.2	3.2	3.2	5	10	5	39.2	78.4	2.8	2.8	2.8	2.8	3.2	3.2	3.2	10	9	39.8	79.6	79	4С	Мурашев Д.В.		
Нефьодов В.І.	3.6	2	2	3.6	2	3.6	3.6	10	9	39.4	7.5	93.8	3.6	3.6	3.6	2	3.6	3.6	3.6	10	9	42.6	85.2	90	5А	Нефьодов В.І.	
Отрубков В.В.	2	2	3	3	2	Н	Н	8	8	28.0	56.0	2	2	2	2	2	2	2	2	9	9	32.0	64.0	60	3Е	Отрубков В.В.	
Павленко В.О.	2	2	2	2	2	2	Н	8	8	28.0	56.0	3	3	3	2	2	3			8	8	32.0	64.0	60	3Е	Павленко В.О.	
Польченко О.К.	3.4	3.4	3.4	3.4	3.4	3.4	5	10	10	45.4	90.8	3.6	3.6	3.6	3.6	3.6	3.2	3.2	10	10	44.4	88.8	90	5А	Польченко О.К.		
Лушков О.Ю.	2	2	2	3	Н	Н	Н	9	8	26.0	52.0	3	3	3	3	3	3			8	8	34.0	68.0	60	3Е	Лушков О.Ю.	
Сисоєв М.Е.	3.4	4	3.4	3.4	3	3	4	9	9	39.2	78.4	2	4	2	2	3	3	3	10	8	37.0	74.0	76	4С	Сисоєв М.Е.		
Син М.А.	2	1	3	2	3	1	2	8	8	30.0	60.0	Н	0.5	Н	0.5					7.5	8.5	21.5	60.0	60	3Е	Син М.А.	
Соляков В.Є.	3.4	3.4	3.4	3.4	3.4	3.4	4	8	5	37.4	74.8	3	3	3	3	3	3	3	10	7	38.0	76.0	75	4С	Соляков В.Є.		
Троян В.О.	4	3	3	3	3	3	4	9	9	41.0	82.0	3	3	3	3	3	3	3	8	8	37.0	74.0	78	4С	Троян В.О.		
Хитров М.О.	4	3	4	3	4	3	4	10	10	45.0	90.0	4	3	3	4	4	4	4	10	9	45.0	90.0	90	5А	Хитров М.О.		
Черкасов М.Г.	0.5	0.5	Н	1	Н	Н	0.5	9	9	20.5	41.0	3	3	3	3	3	3	3	9	9	39.0	78.0	60	3Е	Черкасов М.Г.		

Рис.1. Сторінка електронного журналу

За допомогою електронного журналу адміністрація вишу і деканат контролюють відвідуваність занять студентами (Рис.2). Ведеться контроль за викладанням навчальних предметів - виконанням навчальної програми, виконанням практичної частини, своєчасністю оцінок за лабораторні та практичні роботи, семінари і т.д., об'єктивністю оцінок за модуль та семестр. Електронний журнал забезпечує автоматизований розрахунок у діалоговому режимі кількості балів поточного (тести, модулі та інші форми контролю) і підсумкового контролю, рейтингу студентів та формування підсумкової оцінки в 100-бальній, національній та європейській системах. Ведеться також і контроль календарно - тематичних планів.

Пропуски занять студентами	Друк навчальних відомостей															Студенти	Довідники	Page5	
П.І.Б	Група	1 Т	2 Т	3 Т	4 Т	5 Т	6 Т	7 Т	8 Т	9 Т	10 Т	11 Т	12 Т	13 Т	14 Т	15 Т	ВСЬОГО:	Догана	Суворогана
Андреев С.В.	51 КН	20	16	22													58	догана від 12/09/2016	сув. догана від 23/09/2016
Безменов М.А.	51 КН	2	6	2	2	2	4	6	2	4	2	2	2				38	догана від 17/10/2016	сув. догана від 11/11/2016
Бочаров О.Р.	51 КН		8	16	14		10	4	14	12	14	8	16	14			130	догана від 23/09/2016	сув. догана від 03/10/2016
Васкул В.В.	51 КН	10	8	8	2	12	8	8	2	12	6	12	6	10			104	догана від 23/09/2016	сув. догана від 07/10/2016
Дедов М.С.	51 КН	4															4		
Жуков О.С.	51 КН	4															4		
Жулинський Є.М.	51 КН	2															2		
Заблюцьких А.Г.	51 КН			6	2		2					2	2	2			16		
Зуев О.Д.	51 КН	4															4		
Кабанов С.О.	51 КН	6		6													12		
Казачок В.Ю.	51 КН	2	4	10	2	26	4	2		8		2	4				64	догана від 03/10/2016	сув. догана від 07/10/2016
Макаров О.Д.	51 КН	2	4	16		6	2	20	2	22	2	4	2	4			86	догана від 23/09/2016	сув. догана від 21/10/2016
Мурашев Д.В.	51 КН	2		2	4	2		2			4	4		4			24	догана від 07/10/2016	
Нефьодов В.І.	51 КН	2			2	4		2					4	4			14		
Отрубков В.В.	51 КН	2															2		
Павленко В.О.	51 КН	4	8	14	12	26		18	16	24	24	24	22	16			208	догана від 23/09/2016	сув. догана від 03/10/2016
Польченко О.К.	51 КН																2		
Пузіков О.Ю.	51 КН	2															2		
Сисоєв М.Е.	51 КН	4															4		
Сич М.А.	51 КН			12	2	26		10	10	18	16	10	8	12			124		сув. догана від 07/10/2016
Сохряков В.Є.	51 КН	2															2		
Троян В.О.	51 КН		2														2		
Хитров М.О.	51 КН		2		4	4	2	4		4	2	2					24	догана від 28/10/2016	
Черкасов М.Г.	51 КН	6															6		
РАЗОМ:		108	68	140	46	110	32	76	46	104	72	70	68	66	0	0	1006		

Рис.2. Контроль відвідуваність занять студентами

Електронний журнал також дозволяє проводити докладний аналіз успішності студентів у розрізі академічних груп, навчальних модулів, лабораторних, практичних та контрольних робіт, результатів виконання тестових завдань. А вбудовані можливості дозволяють експортувати інформацію в Microsoft Office та представляти результати аналізу у вигляді графіків, діаграм.

Одною з основних переваг, якими володіє програма, є зручна і головне незрівнянно швидка підготовка будь-звітної документації. Програма здатна формувати різноманітні аналітичні та статистичні звіти за групами, предметами, викладачами, а також дозволяє простежити динаміку змін, пов'язаних з

різними показниками навчально-виховного процесу. Це дуже важливо, оскільки зміни, що реєструються системою, можуть бути і не помітні при візуальному аналізі.

Вся інформація зберігається в єдиній базі даних, яка розміщується на сервері. Діюча політика безпеки регламентує правила доступу користувачів до інформаційного ресурсу.

Всі ці аспекти перетворюють систему «Електронний журнал» в потужний засіб управління якістю освіти.

Висновки. Активне використання електронного журналу в освітньому процесі протягом 2014-2017 року довело його високу ефективність, а саме:

- спрощення процедури формування оцінок за навчальними дисциплінами;
- забезпечення можливості оперативного і гнучкого варіювання параметрів, на підставі яких виставляється оцінка (поточна успішність, відвідуваність, екзаменаційна оцінка);
- підвищення доступності інформації щодо результатів навчального процесу (публікація оцінок, правил оцінювання з кожної дисципліни).

Для всіх користувачів діючий електронний журнал дає суттєву економію часу та зменшення механічних помилок під час роботи.

Слід зазначити, що в якості подальших практичних заходів роботи над проектом необхідно створення механізму підвищення мотивації до поліпшення освітніх результатів студентів, зокрема облік всіх видів навчального навантаження студента (захист курсових робіт, рефератів, виступи на науково-практичних конференціях і т. д.).

Таким чином, реалізація на практиці вищевикладених рішень дозволяє отримати адекватну та об'єктивну систему оцінювання освітніх результатів студентів, використовувати технологію кредитно-модульного оцінювання, забезпечити облік і візуалізацію освітніх результатів для різних груп споживачів, підняти зацікавленість студентів в систематичній роботі, що в кінцевому рахунку сприяє підвищенню якості професійної освіти.

Бібліографічний список.

1. Впровадження ECTS в українських університетах: Методичні матеріали / В.Д.Шинкарук, І.І.Бабин, Ю.М.Шашкевич та ін. – Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2006. – 56 с.

2. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти: Наук.-метод. вид. / В.С.Журавський,

М.З.Згуровський; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т України "Київ. політехн. ін-т". – К.: Політехніка, 2003. – 195 с.

3. Майоров А. Н. Мониторинг как практическая система – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mto.ru/children/monitoring/system.html>.

4. Максимчук Н. Ю. Моніторинг якості освіти як предмет наукового дослідження в державному управлінні – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2008-3/R_5/08mnyddu.pdf.

5. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу / За ред. В.Г.Кременя. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ, 2004. – 147 с.

6. Оцінка знань студентів та якості підготовки фахівців (методичні та методологічні аспекти): Навч. посіб. / А.Й.Ягодзінський, А.О.Муромцева, Л.В.Іванова та ін.; Одеський держ. економічний ун-т. – К., 1997. – 216 с. 6. Положення про кредитно-модульну систему організації навчального процесу в ТДАТУ, 2005. - 25 с.

Temnikov G.E. The use of electronic means of accounting and control of quality of students' knowledge.

Summary. The article presents the results of the implementation of the electronic journal of monitoring progress and attendance in the Tauride State Agro-technological University.

Key words: electronic journal, credit-modular system, quality control knowledge.

ЗМІСТ

Кюрчев В.М., Ломейко О.П.	
Система запобігання та виявлення академічного плагіату серед здобувачів вищої освіти в ТДАТУ	4
Бакіна Т.В.	
Формування та розвиток творчого мислення студента в освітньому процесі	12
Білостоцька І.В.	
Мотивація педагогічної діяльності викладача коледжу	20
Бичкова А.В.	
Нові педагогічні технології, їх огляд та застосування	25
Болтянська Л.О., Болтянський Б.В.	
Організація самостійної роботи студентів засобами інформаційних технологій	34
Болтянська Н.І., Болтянський О.В.	
Застосування інноваційних технологій при викладанні у сучасному вищому навчальному закладі, як фактору формування професійних компетентностей майбутніх фахівців	39
Болтянська Н.І., Болтянський О.В.	
Система взаємовідносин у внз: куратор - студент	43
Болюта О.Б.	
Стимулювання діяльності студентів різних рівнів навчальних досягнень	50
Бондаренко Л.Ю., Вершков О.О.	
Психолого-педагогічні умови формування компетентності майбутніх фахівців під час навчання у вищому навчальному закладі	59
Бондаренко Н.О.	
Використання інноваційних технологій в навчальному процесі	66
Власюк Ю.О.	
Мотивація студентів до навчання	73
Галутва Ю.В.	
Значення практичних робіт при вивченні технічних дисциплін та ефективність уроків-екскурсій при формуванні виробничих компетенцій	78
Ганчук М.М., Федюшко М.П.	
Методичні аспекти проведення польової навчальної практики з ландшафтної екології для студентів-екологів у ТДАТУ	85
Гараєв П.І., Смєлов А.О.	
Удосконалення якості підготовки інженерних кадрів для технічного сервісу машин АПВ	88
Гранкіна О.В.	
Методологічні аспекти формування професійних компетентностей	94

магістрів з цивільної безпеки Дереза О.О., Дереза С.В. Ділова гра та її можливості в професійній підготовці майбутніх інженерів	100
Жукова Т.В. IELTS writing assessment criteria	106
Загорко Н. П., Коляденко В. В. Особливості проведення практик студентів зі спеціальності «Харчові технології»	112
Зайцева Н.В. Медіаграмотність і володіння іноземними мовами як передумови якісної освіти	119
Кувачов В.П., Чорна Т.С., Мітков В.Б., Шульга О.В., Демко В.С., Використання статистичних методів аналізу для адекватної інтерпретації результатів успішності здобувачів вищої освіти	127
Малкіна В.М., Зінов'єва О.Г. Застосування технології drag-and-drop в навчальному процесі	133
Пеньов О.В. Роль технічних дисциплін у формуванні професійних компетенцій майбутнього фахівця машинобудівника аграрної сфери	140
Петриченко С.В., Олексієнко В.О. Інноваційні методики викладання технічних дисциплін	146
Попова І.О., Петров В.О. Можливість використання практичних занять при вивченні теоретичних основ електротехніки для інтегрування знань студентів	151
Постнікова М.В., Речина О.М. Застосування кейс-методу при викладанні дисципліни «електропривод виробничих машин і механізмів»	156
Рись Ю.С. Мотивація до вивчення бухгалтерського обліку як фактор успішної фахової підготовки студентів економічних напрямів	165
Синяєва Л.В. Урахування індивідуально-психологічних та вікових особливостей студентів у процесі читання лекцій	170
Сухаренко О.І., Федюшко М.П. Актуальні проблеми методики викладання у вищих навчальних закладах	176
Темніков Г.Е. Застосування електронних засобів обліку та контролю якості знань студентів	183

